

БЕНЧМАРКІНГ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

КРИВИЙ РІГ

Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого
планування розвитку областей і міст України
Проект міжнародної технічної допомоги

Бенчмаркінг конкурентоспроможності Кривого Рогу.

Звіт підготовано в межах Проекту міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП).

Авторський колектив: **Максим Борода** (консультант з аналізу даних та прогнозування, Проект РЕОП)
Бренда Лафлер (консультант з бенчмаркінгу, Проект РЕОП)
Наталія Ходько (консультант зі статистичного аналізу, Проект РЕОП)
Ільдар Ғазізуллін (директор програми «Економічна політика та бізнес», Український інститут публічної політики)
Ігор Шевляков (директор програми «Політичний процес та належне врядування», Український інститут публічної політики)

Редактори: **Ірина Вернослава**
Світлана Лутчин
Анна Музика

Дизайн і верстка: **Яна Копилова**

Команда Проекту РЕОП висловлює щирі подяку Криворізькій міській раді за сприяння та участь у підготовці звіту.

Проект «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП, www.ebed.org.ua) впроваджується Конференційною радою Канади (www.conferenceboard.ca) за фінансової підтримки Уряду Канади.

Метою Проекту РЕОП є сприяння стійкому розвитку областей і міст України шляхом розбудови спроможності місцевої влади до планування соціально-економічного розвитку територій з використанням інструментів кількісного аналізу та прогнозування.

Зміст публікації є виключно думкою авторів та необов'язково виражає офіційну позицію Уряду Канади.

Building Capacity in Evidence-Based Economic Development in Ukrainian Oblasts and Municipalities Project (EBED Project, www.ebed.org.ua) is implemented by The Conference Board of Canada (www.conferenceboard.ca) and undertaken with the financial support of the Government of Canada.

The EBED Project aims to facilitate sustainable economic development of Ukrainian oblasts and municipalities through building capacity of local authorities in social and economic development planning of the territories using quantitative analysis and forecasting tools.

The views and opinions expressed herein are the responsibility of the authors and do not necessarily state or reflect those of the Government of Canada.

Canada

**Government
of Canada**

**Gouvernement
du Canada**

ЗМІСТ

Резюме	4
1. Вступ	7
Визначення конкурентоспроможності	7
Система бенчмаркінгу	8
Міста-аналоги	9
Показники	9
Методологія ранжирування	10
Структура звіту	11
2. Досягнення Кривого Рогу: показники конкурентоспроможності	12
Виміри конкурентоспроможності	12
Підсумки	16
3. Чинники конкурентоспроможності: людський капітал	17
Демографія	18
Освіта	30
Ринок праці	33
Підсумки	36
4. Чинники конкурентоспроможності: інфраструктура	39
Транспортна інфраструктура	40
Медична інфраструктура	40
Туристична інфраструктура	43
Підсумки	45
5. Чинники конкурентоспроможності: розвиток бізнесу	47
Інвестиції бізнесу	48
Зовнішній сектор	52
Місцеві умови	54
Підсумки	56
6. Чинники конкурентоспроможності: довкілля	59
Навантаження	60
Реагування	65
Підсумки	67
7. Чинники конкурентоспроможності: інновації	69
8. Чинники конкурентоспроможності: ділове середовище	71
9. Рекомендації	74
Людський капітал	74
Інфраструктура	76
Розвиток бізнесу	77
Довкілля	78
Інноваційний розвиток	79
Ділове середовище	80

РЕЗЮМЕ

У цьому звіті відображено поточний рівень конкурентоспроможності Кривого Рогу порівняно з 7 вітчизняними та зарубіжними містами-аналогами на основі наявних джерел інформації. У ньому визначаються досягнення міста та виділяються сфери, де є можливості для покращення, а також звертається увага на сфери, які можуть створювати загрози чи виклики конкурентоспроможності Кривого Рогу. Ці результати можуть стати точкою відліку, відносно якої можна вимірювати прогрес у майбутньому.

Кінцева мета влади та громади Кривого Рогу — досягти високої якості життя та сталого добробуту всіх його жителів. Зробити це можна, якщо місто є конкурентоспроможним. Проте результати Кривого Рогу є неоднозначними. У деяких сферах Кривий Ріг є конкурентоспроможним, але в кількох інших є можливості для покращення.

За трьома показниками, що вимірюють загальний рівень конкурентоспроможності, Кривий Ріг загалом виглядає незадовільно, але порівняно з іншими містами України — відносно добре. Місто отримало оцінку «незадовільно» як за показником ВВП на 1 особу, так і за показником продуктивності праці. Позитивним моментом є висока позиція міста за економічним зростанням у 2011 р., хоча історичний тренд характеризується погіршенням.

Щоб зрозуміти чинники, що впливають на успішність Кривого Рогу за трьома показниками конкурентоспроможності, було проаналізовано ще 32 показники, розділені на групи за чотирма чинниками конкурентоспроможності. У таблиці узагальнено результати Кривого Рогу за кожним з 35 показників. Кривий Ріг отримав оцінку «добре» за 6 показниками, «задовільно» — за 8 показниками, «незадовільно» — за 21 показником.

ПІДСУМКИ РЕЗУЛЬТАТІВ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ

Умовні позначення

- ★★★★ Хороший результат
- ★★★ Задовільний результат
- ★ Незадовільний результат

Показник	Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²
Показники конкурентоспроможності (Розділ 2)		
Номінальний ВВП на 1 особу, дол. США, поточний ПКС	5/8	★
Зростання реального ВВП, %	1/8	★★★★
Продуктивність праці: ВВП на 1 працівника, дол. США, поточний ПКС	4/7	★
Чинники конкурентоспроможності: людський капітал (Розділ 3)		
Рівень народжуваності, кількість новонароджених на 1 000 осіб	4/9	★★
Рівень смертності на 1 000 осіб	9/9	★
Природний рух населення на 1 000 осіб	8/9	★
Сальдо міграції на 1 000 осіб	6/6	★
Середня очікувана тривалість життя чоловіків, років	9/9	★
Середня очікувана тривалість життя жінок, років	9/9	★
Середній вік населення, років	2/7	★★
Частка кількості населення працездатного віку, %	7/8	★
Демографічне навантаження людьми літнього віку, осіб	5/8	★★
Частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою, %	3/4	★
Кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів на 100 000 осіб	1/4	★★★★
Кількість студентів вищих навчальних закладів на 100 000 осіб	6/7	★
Рівень зайнятості, %	5/8	★
Зростання кількості зайнятих, %	6/6	★

Показник	Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²
Чинники конкурентоспроможності: інфраструктура (Розділ 4)		
Щільність доріг, км доріг на 1 км ² площі	1/4	★★★★
Кількість лікарів на 10 000 осіб	4/7	★★
Рівень смертності серед немовлят, смертність серед немовлят віком до 1 року на 1 000 новонароджених	7/8	★★
Загальна кількість ліжко-місць у готелях усіх типів на 1 000 осіб	6/7	★
Кількість туристів на 1 000 осіб	3/4	★★
Чинники конкурентоспроможності: розвиток бізнесу (Розділ 5)		
Співвідношення обсягу інвестицій у машини та обладнання та ВВП, %	3/4	★
Співвідношення обсягу інвестицій в основний капітал та ВВП, %	3/4	★
Інвестиції в основний капітал на 1 особу, дол. США, поточний ПКС	4/5	★
Співвідношення припливу ПІІ та ВВП, %	3/4	★
Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації, %	2/4	★★
Витрати на оплату праці: середньомісячна номінальна заробітна плата, дол. США, поточний ПКС	4/6	★★★★
Кількість нових підприємств і ФОП на 1 000 осіб	6/6	★
Чинники конкурентоспроможності: довкілля (Розділ 6)		
Споживання питної води, м ³ на 1 особу за рік	1/7	★★★★
Накопичення твердих відходів, м ³ на 1 особу за рік	7/7	★
Скиди забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, тонн на 1 000 осіб за рік	3/3	★
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тонн на 1 км ² площі за рік	3/4	★★
Частка обсягу перероблених твердих відходів у загальному обсязі накопичених відходів за рік, %	5/6	★
Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист довкілля, дол. США на 1 особу за рік	1/5	★★★★

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

У кожній з чотирьох категорій чинників конкурентоспроможності Кривий Ріг продемонстрував хороші результати за одними показниками і погані — за іншими. Наприклад:

Людський капітал

- У Кривому Розі є відносно велика частка кількості студентів професійно-технічних навчальних закладів і несприятлива для розвитку економіки структура населення, що характеризується старінням та меншою тривалістю життя порівняно з європейськими й північноамериканськими містами.

Інфраструктура

- Порівняно з містами-аналогами у Кривому Розі є належна дорожня інфраструктура, але йому бракує добре розвиненої туристичної інфраструктури.

Розвиток бізнесу

- Вартість оплати праці в Кривому Розі порівняно низька, що є привабливим для ведення бізнесу, але в місті відносно мала частка прямих іноземних інвестицій та відносно незначні вкладення в машини й обладнання.

Довкілля

- У Кривому Розі вкладається більше інвестицій у захист довкілля порівняно з містами-аналогами, але місто отримало оцінку «незадовільно» за показниками рівня забруднення води та кількості утворених твердих відходів.

У звіті також міститься опис результатів бенчмаркінгу конкурентоспроможності Кривого Рогу за двома чинниками конкурентоспроможності — інноваціями та бізнес-кліматом, для яких немає повних і порівнюваних даних. Аналіз свідчить про те, що за кількома показниками інноваційності Кривий Ріг як частина Дніпропетровської області випереджає Україну загалом, але п'ятирічний тренд є негативним. Оскільки інформація щодо бізнес-клімату є лише на національному рівні, на рейтинг Кривого Рогу негативно впливають низькі позиції України в таких міжнародних рейтингах, як «Doing Business», що публікується Групою Світового банку.

У звіті також містяться рекомендації щодо покращення у сферах, де Кривий Ріг відстає від міст-аналогів, і збереження досягнень у сферах, де місто демонструє хороші результати. Рекомендації вказують на необхідність таких покращень:

Людський капітал:

- зниження передчасної смертності, якій можна запобігти;
- адаптація інфраструктури міста та соціальних служб до потреб людей літнього віку;
- подовження активності людей літнього віку;
- підвищення рівня привабливості міста для мігрантів;
- розвиток системи освіти та підвищення якості освітніх послуг.

Інфраструктура:

- модернізація системи надання медичних послуг;
- створення ефективної мережі транспортних послуг;
- підвищення ефективності туристичної інфраструктури.

Розвиток бізнесу:

- спрощення процесу залучення інвестицій і покращення регуляторного середовища в місті;
- стимулювання експорту товарів і послуг.

Довкілля:

- зниження рівня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- зниження рівня накопичення твердих відходів;
- покращення системи поводження з твердими побутовими відходами;
- зниження рівня споживання питної води;
- підвищення рівня капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону довкілля.

Інноваційний розвиток:

- створення умов для інноваційної діяльності.

Ділове середовище:

- розвиток товарних ринків і бізнес-інфраструктури;
- підвищення ефективності функціонування державних інституцій.

1. ВСТУП

Кривий Ріг розташований у Дніпропетровській області і є одним з найбагатших мінеральними ресурсами міст. Добувна та металургійна галузі є особливо важливими для економіки міста. Аби не лише зберегти важливу роль міста в межах області та України загалом, а й надалі зміцнювати позиції у світовій економіці, влада, бізнес і громада повинні докладати зусиль до підвищення рівня конкурентоспроможності міста.

У цьому звіті порівнюється поточний рівень конкурентоспроможності Кривого Рогу в національному та міжнародному масштабах за допомогою інструменту бенчмаркінгу. Бенчмаркінг — важливий і широко застосовуваний інструмент для визначення сильних і слабких сторін міста шляхом порівняння його результатів за набором показників з аналогічними містами. Використання бенчмаркінгу базується на переконанні, що влада та громада Кривого Рогу краще виконуватимуть свої стратегічні завдання, якщо вивчатимуть досвід подібних міст. Подані в цьому звіті результати бенчмаркінгу виділяють сфери, де є можливості для покращення, і встановлюють еталон, за яким у майбутньому можна вимірювати досягнення Кривого Рогу.

Визначення конкурентоспроможності

Термін «конкурентоспроможність» найчастіше вживають, коли йдеться про збільшення обсягу продажів і долі ринку, які займають окремі компанії, завдяки підвищенню ефективності та зменшенню витрат. Проте в цьому випадку конкурентоспроможність не є кінцевою метою. Для міста це засіб досягнення основної мети — бути привабливим місцем для життя, інвестицій, ведення бізнесу та забезпечувати всім жителям високий рівень життя і сталий добробут.

Поняття «сталість» передбачає, що конкурентоспроможність не забезпечуватиметься шляхом ухвалення стратегій, спрямованих на досягнення максимального рівня добробуту зараз за рахунок добробуту в майбутньому. Економічного зростання не можна досягати, завдаючи шкоди суспільству чи довкіллю, тому для забезпечення довгострокового добробуту місту потрібні здорові жителі, освічена робоча сила та чисте довкілля.

Майкл Портер, професор Гарвардського університету та автор провідних робіт з питань конкурентоспроможності, пояснює:

«Конкурентоспроможність — це не найбільша економіка в абсолютному вимірі, а найпродуктивніша економіка в розрахунку на одну особу. Конкурентоспроможність — це не дешева робоча сила, не найбільша частка експорту і навіть не найшвидше економічне зростання. Це створення умов, за яких компанії та громадяни можуть працювати найбільш продуктивно, внаслідок чого розмір заробітних плат і прибутки від інвестицій дадуть можливість підтримувати привабливий рівень життя».

Майкл Портер,

Індекс конкурентоспроможності: Позиції Америки, Рада з конкурентоспроможності, 2007

У своїх роботах М. Портер наголошує на тому, що слід змінити традиційне визначення конкурентоспроможності. Для тих, хто стверджує, що конкурентоспроможність полягає в дешевій робочій силі, М. Портер наводить приклади Швеції та Німеччини, які досягли процвітання, попри високі заробітні плати¹. Конкурентоспроможність також не залежить від наявності багатих покладів природних ресурсів, оскільки М. Портер зауважує, що Німеччина, Японія та Південна Корея досягли успіху, незважаючи на обмежені природні ресурси. Так само М. Портер відкидає думку про те, що конкурентоспроможність залежить виключно від державної політики. Хоча політика сприяння торгівлі та субсидій може створювати конкурентне середовище, цього недостатньо, щоб забезпечити конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Ідея М. Портера полягає в тому, що будь-яка країна, регіон чи місто можуть підвищити власну конкурентоспроможність, навіть попри те, що немає того, що традиційно вважалося конкурентною перевагою. Жоден чинник не може самостійно забезпечити сталий добробут. Для підтримки конкурентоспроможності, зростання продуктивності й добробуту потрібен широкий комплекс взаємозалежних чинників.

¹ Michael Porter "The Competitiveness Advantage of Nations", Harvard Business Review (March–April, 1990), p. 73–91.

Система бенчмаркінгу

Система бенчмаркінгу (див. Рисунок 1.1) відображає основні складові конкурентоспроможності та демонструє зв'язки між основною метою міста, показниками та чинниками конкурентоспроможності. На вершині умовного трикутника знаходиться основна мета — високий рівень життя та сталий добробут усіх жителів Кривого Рогу. Нижче наведені результати за показниками конкурентоспроможності: валовий внутрішній продукт (ВВП) на 1 особу, зростання ВВП та продуктивність праці.

Третя частина умовного трикутника — чинники, що стосуються фізичного та людського капіталу, а також інновацій-ні й технологічні зміни в конкретному місті.

У цій частині відображено чинники, що дають місту змогу досягти сталого економічного зростання й добробуту. Це такі чинники:

- **Людський капітал:** конкурентоспроможне місто потребує здорових і високоосвічених людей.
- **Інфраструктура:** конкурентоспроможне місто потребує відповідної високоякісної фізичної та соціальної інфраструктури.
- **Розвиток бізнесу:** конкурентоспроможне місто потребує сприятливих внутрішніх умов, високого рівня інвестицій та залучення іноземних інвесторів.
- **Довкілля:** економічне зростання за рахунок довкілля, а також витрачання дефіцитних і вичерпних фізичних ресурсів не є сталим.
- **Інновації:** місто повинно постійно покращувати якість товарів і послуг, які в ньому виробляються, та створювати можливості для появи нових товарів і послуг.
- **Ділове середовище:** ділове та регуляторне середовище, в якому працює бізнес, може сприяти конкурентоспроможності.

В основі умовного трикутника — динаміка національної та світової економіки. Певним чином влада міста може впливати на цю динаміку, наприклад, шляхом обговорення з центральними органами влади законодавчого поля, податків та бюджетних асигнувань, але на інші аспекти, як-от зміни світових цін на товари, жодне окремо взяте місто, регіон чи країна впливати не може.

РИС 1.1. СИСТЕМА БЕНЧМАРКІНГУ

Джерело: Проект РЕОП.

Міста-аналоги

У цьому звіті оцінюється конкурентоспроможність Кривого Рогу шляхом порівняння сильних і слабких сторін міста за показниками та чинниками конкурентоспроможності з групою вітчизняних і закордонних міст-аналогів. В умовах зростання глобалізації економіки Кривий Ріг має бути конкурентоспроможним не лише серед міст України, а й серед інших міст світу, щоб приваблювати й утримувати людей, бізнес та інвестиції.

Порівняння здійснювалося з такими містами:

Міста України	Дніпропетровськ
	Маріуполь
	Запоріжжя
Закордонні міста	Дортмунд (Німеччина)
	Краків (Польща)
	Шеффілд (Англія)
	Магнітогорськ (Росія)
	Гамільтон (Канада)

Ці міста були обрані з огляду на їх географічне положення, структуру економіки, соціальні й культурні особливості (див. Блок «Вибір міст-аналогів»).

Вибір міст-аналогів

У таблиці нижче узагальнено основні характеристики Кривого Рогу, зокрема кількість населення, особливості географічного положення, основні галузі в структурі економіки та соціально-культурні особливості, що були враховані під час вибору міст для порівняння. Кожне з цих міст було проаналізовано на відповідність зазначеним критеріям порівнюваності з Кривим Рогом. Позначка в стовпці, який відповідає тому або іншому місту, вказує на його відповідність певному критерію.

Параметр	Кривий Ріг	Дніпро-петровськ	Запо-ріжжя	Маріу-поль	Краків	Дорт-мунд	Шеффілд	Гаміль-тон	Магніто-горськ
Чисельність населення, тис. осіб	654	997	773	489	756	580	556	520	410
Географічне положення	віддаленість від узбережжя	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
	схід України	✓	✓	✓					
Структура економіки	металургія	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	добувна промисловість			✓			✓	✓	✓
	машино-будування	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Соціально-культурні особливості	промисловий центр	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Джерело: Проект РЕОП.

Показники

Для порівняння рівня конкурентоспроможності Кривого Рогу та цієї групи міст у звіті було використано 35 показників. Три показники відображають рівень конкурентоспроможності, а решта 32 стосуються одного з чотирьох чинників конкурентоспроможності — людського капіталу, інфраструктури, розвитку бізнесу та довкілля. Хоча інновації й ділове середовище є важливими чинниками, виявилось неможливим зібрати порівнювані та достовірні дані щодо цих двох сфер.

Показники для порівняння обиралися за такими критеріями:

- показник є важливим для Кривого Рогу;
- влада міста може певною мірою вплинути на показник, реалізуючи відповідну політику;
- дані щодо показника є достовірними;

- дані є достатньою мірою порівнюваними, щоб можна було порівнювати міста України й закордонні міста;
- зміна значень показника однозначно тлумачиться як покращення або погіршення ситуації.

Де це було можливо, використовувалися найактуальніші дані, наявні станом на кінець 2013 р. У деяких випадках були наявні найактуальніші дані для певних об'єктів порівняння, але для інших їх не було. У таких випадках використовувалися найактуальніші дані, що були наявні для всіх об'єктів порівняння.

Для деяких показників не було порівнюваних даних для всіх міст, тому порівняння може обмежуватися меншою кількістю міст. Крім того, у деяких випадках можуть порівнюватися загальнонаціональні показники України чи інших країн, якщо в цих країнах немає відповідних даних щодо окремих міст.

Дані щодо міст України надавалися виконавчими комітетами міських рад або головними управліннями статистики у відповідних областях. Євростат був основним джерелом даних щодо європейських міст². Дані щодо Гамільтона отримані від Міністерства статистики Канади³. Дані щодо Магнітогорська (Росія) були отримані з веб-сайту Федеральної служби державної статистики Російської Федерації⁴.

Методологія ранжирування

Спочатку дані за окремими індикаторами приводилися до єдиної одиниці виміру шляхом нормалізації кожного елемента даних. Таким чином, була отримана послідовність даних, де найуспішніше місто має 100 балів, а найменш успішне — 0 (див. Блок «Формули нормалізації»).

Формули нормалізації

Якщо вищий показник означає кращий результат (наприклад, частка кількості населення працездатного віку):

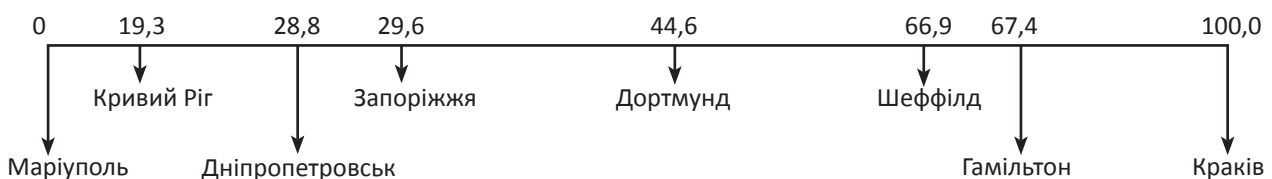
$$\text{Нормалізоване значення} = \frac{(\text{значення показника} - \text{мінімальне значення})}{(\text{максимальне значення} - \text{мінімальне значення})} \times 100$$

Візьмемо приклад показника, що вимірює частку кількості працездатного населення (чим більша частка, тим краще). Краків має максимальне значення (71,0 %), а Маріуполь — мінімальне (62,0 %). Значення для Кривого Рогу дорівнює 63,7 %. Нормалізоване значення обчислюється так:

$$\text{Нормалізоване значення} = \frac{(63,7 - 62,0)}{(71,0 - 62,0)} \times 100$$

$$\text{Нормалізоване значення} = 19,3$$

Нормалізоване значення інтерпретується таким чином: успішність Кривого Рогу оцінюється в 19,3 бала на континуумі між 0 (Маріуполь) та 100 (Краків). Тож Кривий Ріг знаходиться ближче до міста-аутсайдера, ніж до міста-лідера.

Якщо менше значення означає кращий результат (наприклад, коефіцієнт демографічного навантаження людьми літнього віку):

$$\text{Нормалізоване значення} = \frac{(\text{максимальне значення} - \text{значення показника})}{(\text{максимальне значення} - \text{мінімальне значення})} \times 100$$

Візьмемо приклад показника, що вимірює демографічне навантаження людьми літнього віку (чим менше, тим краще). Мінімальне значення — у Кракова (227,3 особи), а максимальне значення — у Маріуполя (406,9 особи). Значення Кривого Рогу — 332,6. Нормалізоване значення обчислюється так:

² <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

³ www.statcan.gc.ca

⁴ <http://www.gks.ru>

$$\text{Нормалізоване значення} = \frac{(406,9 - 332,6)}{(406,9 - 227,3)} \times 100$$

$$\text{Нормалізоване значення} = 41,4$$

За кожним показником місту відводиться місце в рейтингу, використовуючи такий метод:

- різниця між найкращим і найгіршим ділиться на 3 (три групи);
- Кривий Ріг отримує рейтинг «три зірки» (зелений колір), якщо його нормалізоване значення показника знаходиться у верхній третині (між 66,8 та 100,0), «дві зірки» (жовтий колір), якщо його нормалізоване значення знаходиться в середній третині (між 33,4 та 66,7), і «одна зірка» (червоний колір), якщо його нормалізоване значення знаходиться в нижній третині (між 0 та 33,3).

Також оцінювався тренд за останні п'ять років для кожного показника: за допомогою «усміхненої» піктограми, якщо результат Кривого Рогу за п'ять років покращився, і «сумної» піктограми, якщо результат погіршився.

Структура звіту

У підсумку в цьому звіті подана деталізована інформація про конкурентоспроможність Кривого Рогу. У Розділі 2 розглядаються результати Кривого Рогу за трьома показниками конкурентоспроможності, а в Розділах 3–6 аналізується рейтинг Кривого Рогу за чотирма чинниками конкурентоспроможності: людським капіталом, інфраструктурою, розвитком бізнесу та довкіллям. Оскільки немає вичерпних даних щодо двох рушіїв конкурентоспроможності — інновацій та ділового середовища — у Розділах 7 і 8 розглядаються деякі аспекти успішності Кривого Рогу в тих двох сферах, для яких бракує інформації. У Розділі 9 подані рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності Кривого Рогу в майбутньому.

2. ДОСЯГНЕННЯ КРИВОГО РОГУ: ПОКАЗНИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Кінцева мета влади та громади міста Кривого Рогу — досягти високого рівня життя та сталого добробуту всіх його жителів. Бути конкурентоспроможним містом — означає досягти високого і сталого добробуту.

Викладена в Розділі 1 система бенчмаркінгу відображає зв'язки між кінцевою метою міста та показниками і чинниками конкурентоспроможності. У цьому розділі описуються досягнення Кривого Рогу за показниками конкурентоспроможності: валовий внутрішній продукт (ВВП) на 1 особу, зростання ВВП та продуктивність праці.

У Таблиці 2.1 міститься оцінка досягнень Кривого Рогу порівняно з містами-аналогами за останній час, а також оцінка п'ятирічного тренду. Досягнення Кривого Рогу порівняно з містами-аналогами за показниками конкурентоспроможності загалом низькі. Місто отримало лише одну зірку за показниками ВВП на 1 особу та продуктивності праці. Більш позитивним моментом є те, що історичні тренди обох цих показників є позитивними. Ще одним позитивним моментом є той факт, що місто посідає перше місце за показником економічного зростання («три зірки»), однак історичний тренд був негативним.

ТАБЛИЦЯ 2.1. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ

Показник	Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Номінальний ВВП на 1 особу, дол. США, поточний ПКС	5/8	★	😊
Зростання реального ВВП, %	1/8	★★★	😞
Продуктивність праці: ВВП на 1 працівника, дол. США, поточний ПКС	4/7	★	😊

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

Низький рівень продуктивності праці є проблемою для міста. Щоб досягти сталого зростання продуктивності праці, Кривий Ріг повинен підвищити інноваційність та ефективність. Вищий рівень продуктивності праці збільшив би показник ВВП на 1 особу.

Виміри конкурентоспроможності

ВВП на 1 особу

ВВП на 1 особу найчастіше використовується як показник для порівняння економічного добробуту міст, регіонів і країн. Часто цей показник називають доходом на 1 особу, але він не вимірює доходи населення. ВВП вимірює вартість товарів і послуг, вироблених у певному місті (регіоні, країні) за певний період часу (зазвичай це календарний рік). Поняття ВВП пов'язане з поняттям доданої вартості, тому в ньому враховано лише кінцеві товари та послуги, а не товари й послуги, що використовувалися на проміжних етапах виробництва іншого продукту⁵. Цей показник подається з розрахунку на 1 особу, оскільки сукупний ВВП міста може зростати разом зі зростанням чисельності населення, навіть якщо середній рівень ВВП на 1 особу не зростає. У цьому звіті показник ВВП на 1 особу обчислювався за паритетом купівельної спроможності (ПКС) за методикою Світового Банку.

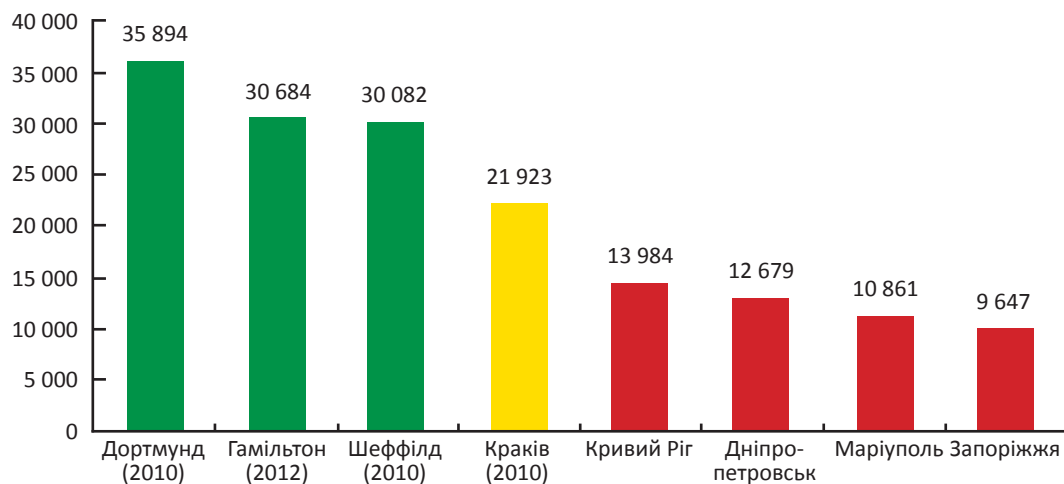
⁵ У звіті використовується термін «валовий внутрішній продукт (ВВП)», хоча при обчисленні не враховуються деякі незначні коригуючі чинники.

Хороший результат за цим показником не гарантує високої якості життя населення. Наприклад, можна мати високий рівень ВВП на 1 особу, але поганий результат за соціальними й екологічними показниками. Саме це спостерігається в Сполучених Штатах Америки, які мають один з найвищих рівнів ВВП на 1 особу у світі, але демонструють погані результати за показниками бідності, злочинності, тривалості життя та викидів парникових газів порівняно з країнами, що знаходяться на такому ж рівні економічного розвитку.

Проте місто, регіон чи країна, що не створюють достатньо ВВП на 1 особу, обмежені в можливостях в екологічній і соціальній сферах. Високі рівні ВВП (доходу) необхідні для індивідуального споживання та заощаджень громадян, інвестицій і витрат у бізнесі, а також державних витрат на соціальні програми, зокрема на охорону здоров'я, освіту, інфраструктуру й соціальний захист.

Кривий Ріг за показником доходу на 1 особу в розмірі 13 984 дол. США у 2011 р. отримав оцінку «погано» у порівнянні з містами-аналогами (див. Діаграму 2.1). До групи кращих (три зірки) потрапили німецький Дортмунд, канадський Гамільтон та британський Шеффілд. Польський Краків — єдине з міст-аналогів отримало оцінку «добре» (дві зірки). Показник ВВП на 1 особу в Дортмунді був у 2,5 раза більшим, ніж у Кривому Розі.

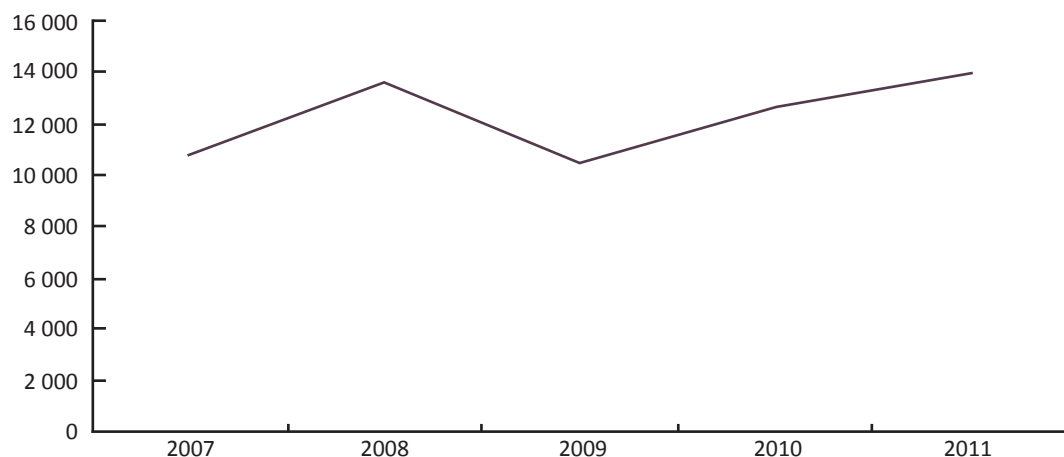
ДІАГРАМА 2.1. НОМІНАЛЬНИЙ ВВП НА 1 ОСОБУ, 2011 РІК, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерела: Проект РЕОП; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Для Кривого Рогу загалом характерний позитивний п'ятирічний історичний тренд показника ВВП на 1 особу (див. Діаграму 2.2). Як і в більшості міст світу, показник ВВП на 1 особу в Кривому Розі зменшився під час рецесії. У 2010 р. він знову зріс, а у 2011 р. перевищив докризовий рівень.

ДІАГРАМА 2.2. НОМІНАЛЬНИЙ ВВП НА 1 ОСОБУ В КРИВОМУ РОЗІ, 2007–2011 РОКИ, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерело: Проект РЕОП.

Через негативний вплив політичних подій 2013–2014 рр. на економічну активність у короткостроковій перспективі показник ВВП на 1 особу зменшиться. Однак у середньостроковій перспективі упродовж 2015–2017 рр. очікується його відновлення та подальше зростання.

Зростання ВВП

Зростання ВВП вимірюється збільшенням вартості товарів і послуг, вироблених у місті, порівняно з попереднім роком і характеризує економічне зростання Кривого Рогу загалом.

У 2011 р. Кривий Ріг характеризувався найвищим темпом реального зростання ВВП серед міст-аналогів і отримав три зірки (див. Діаграму 2.3). Ще п'ять міст-аналогів також отримали три зірки. Два міста — Дортмунд і Шеффілд — продемонстрували негативне зростання, що є відображенням впливу рецесії.

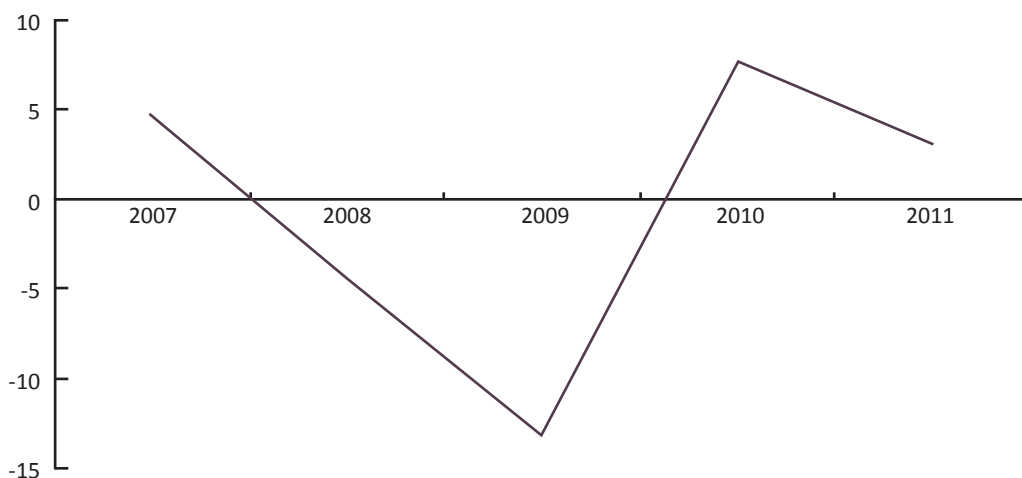
ДІАГРАМА 2.3. ЗРОСТАННЯ РЕАЛЬНОГО ВВП, 2011 РІК, %

Джерела: Проект РЕОП; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

П'ятирічний історичний тренд зростання ВВП Кривого Рогу складно схарактеризувати через світову рецесію, яка сталася в середині цього періоду (див. Діаграму 2.4). У 2008 р. спостерігалось зниження, а у 2009 р. — дуже стрімкий спад, проте показник ВВП трохи відновився у 2010 р. та 2011 р. Однак цього зростання було недостатньо, щоб компенсувати спади в попередні періоди, тому загальний п'ятирічний історичний тренд було оцінено як негативний.

ДІАГРАМА 2.4. ЗРОСТАННЯ РЕАЛЬНОГО ВВП У КРИВОМУ РОЗІ, 2007–2011 РОКИ, %

Джерело: Проект РЕОП.

Політичні події 2013–2014 рр. негативно вплинуть на зростання показника ВВП, але очікується відновлення та позитивна динаміка впродовж періоду 2015–2017 рр.

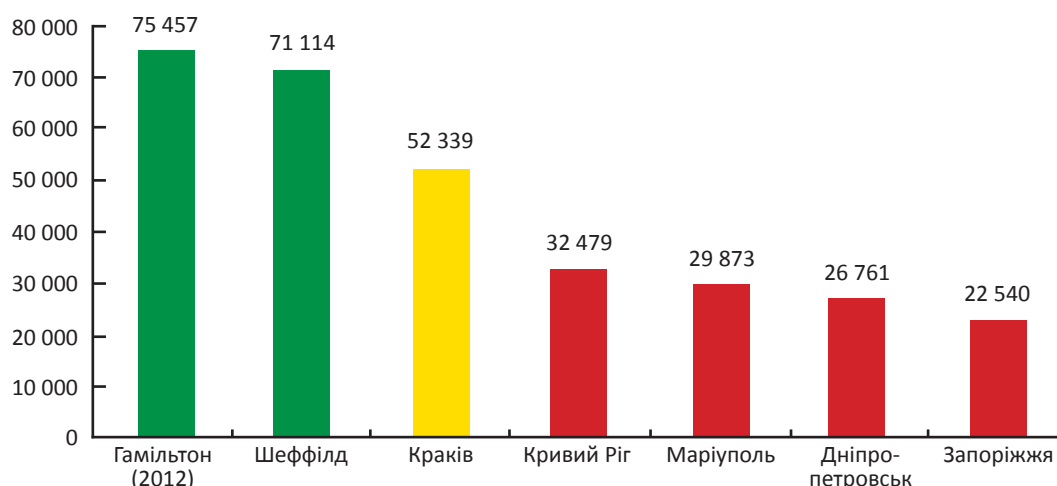
Продуктивність праці

Продуктивність праці — єдиний визначальний чинник, що впливає на дохід міста на 1 особу в довгостроковій перспективі. Міста, що характеризуються інноваційністю й можуть адаптуватися до змін у світовій економіці, характеризуються вищим рівнем продуктивності праці та добробуту.

Продуктивність праці вимірює ефективність виробництва товарів і послуг. Поширеною є думка, що поняття продуктивності праці пов'язане з поняттям інтенсивності праці. Однак підвищити продуктивність праці не означає працювати довше чи напруженіше, але означає працювати розумніше. Це означає знаходити більш раціональні та дієві способи виробництва товарів і послуг, щоб виробляти більше, не докладаючи більше зусиль. Це також означає виробництво товарів і послуг з більшою доданою вартістю, які коштуватимуть дорожче на ринку. Завдяки вищій продуктивності праці жителі Кривого Рогу можуть мати вищий рівень життя.

Рівень продуктивності праці (обчислюється як ВВП на 1 працівника) у Кривому Розі становив 32 479 дол. США у 2011 р. (див. Діаграму 2.5). Два міста-лідери — Гамільтон і Шеффілд — характеризувалися більшим ніж удвічі рівнем продуктивності праці порівняно з Кривим Рогом.

ДІАГРАМА 2.5. ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ: ВВП НА 1 ПРАЦІВНИКА, 2011 РІК, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерела: Проект РЕОП; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

П'ятирічний історичний тренд рівня продуктивності праці в Кривому Розі є загалом позитивним (див. Діаграму 2.6). Рівень продуктивності праці зріс у 2007–2008 рр., але знизився у 2009 р. через світову рецесію. Показник продуктивності праці відновився у 2010 р. й майже досяг докризового рівня.

ДІАГРАМА 2.6. ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В КРИВОМУ РОЗІ: ВВП НА 1 ПРАЦІВНИКА, 2006–2010 РОКИ, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерело: Проект РЕОП.

Очікується, що в середньостроковій перспективі рівень продуктивності праці в Кривому Розі зростатиме завдяки зростанню ВВП і зменшенню кількості зайнятих. Щоб підвищити рівень продуктивності праці та водночас збільшити зайнятість, показник ВВП повинен зростати швидше, ніж показник кількості зайнятих, а цього можна досягнути лише шляхом підвищення інноваційності й ефективності. Щоб досягти сталого зростання продуктивності праці, Кривому Рогу треба підвищити інноваційність та ефективність.

Підсумки

У Таблиці 2.2 відображені показники конкурентоспроможності, розділені на чотири категорії:

- досягнення;
- можливості;
- загрози;
- виклики.

Індикатори були віднесені до тієї чи іншої категорії відповідно до того, яке нормалізоване значення місто отримало за певним індикатором і як було оцінено минулий п'ятирічний тренд.

Значення індикатора у верхній третині нормалізованої шкали (66,8–100,0) трактувалися як досягнення міста. У Кривому Розі є один показник у цій категорії — зростання ВВП.

Значення індикатора в середній третині шкали (33,4–66,7) і позитивний п'ятирічний тренд розглядалися як можливості для міста. У Кривому Розі немає показників у цій категорії.

Значення індикатора в середній третині шкали (33,4–66,7) і негативний п'ятирічний тренд розглядалися як загрози для міста. У Кривому Розі немає показників у цій категорії.

І, нарешті, значення індикатора в нижній третині шкали (0–33,3) розглядалися як виклики для міста. У Кривому Розі є два показники конкурентоспроможності в цій категорії: ВВП на 1 особу та продуктивність праці.

У Таблиці 2.2 також наведений прогноз для кожного показника конкурентоспроможності.

ТАБЛИЦЯ 2.2. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Досягнення	Зростання ВВП	😊	Політичні події 2013–2014 рр. негативно вплинуть на зростання ВВП, але очікується відновлення та позитивна динаміка в середньостроковій перспективі впродовж 2015–2017 рр.
Виклики	ВВП на 1 особу	😐	Через негативний вплив політичних подій 2013–2014 рр. на економічну активність у короткостроковій перспективі показник ВВП на 1 особу зменшиться. Однак у середньостроковій перспективі очікується його відновлення та зростання.
	Продуктивність праці	😊	Очікується, що в середньостроковій перспективі рівень продуктивності праці в Кривому Розі підвищиться завдяки зростанню ВВП та зменшенню кількості зайнятих. Щоб підвищити рівень продуктивності праці та водночас збільшити зайнятість, показник ВВП має зростати швидше, ніж зайнятість, а цього можна досягти лише шляхом підвищення інноваційності й ефективності.

3. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Людський капітал — це перша і дуже важлива сфера, де здійснювалося порівняння Кривого Рогу з іншими містами. У цьому звіті людський капітал розглядається як кількісні та якісні характеристики населення міста. Людський капітал є одним з основних ресурсів економічного розвитку, фактором виробництва. Водночас населення є основним споживачем економічних благ.

На кількісні характеристики людського капіталу впливають демографічні тенденції, а якість характеризується вміннями та навичками, знаннями і досвідом людей. У світі, де економічне процвітання все більше базується на знаннях та інформації, саме якість людського капіталу визначає різницю між більш успішними та менш успішними містами. Високий освітній рівень, здатність впроваджувати інновації, високий рівень економічної активності є характеристиками високої якості людського капіталу та умовами для економічного зростання як окремих міст, так і цілих країн.

У цьому дослідженні у сфері **«Людський капітал»** враховувалися три підсфери: демографія, освіта і ринок праці.

- **Демографія** є важливою для підтримки економічного зростання, для якого потрібне збільшення чисельності та сприятлива вікова структура населення.
- **Освіта** має значення для економічного зростання, тому що добре освічені та кваліфіковані працівники роблять важливий внесок в інновації, продуктивність і конкурентоспроможність бізнесу.
- **Ринок праці** повинен забезпечувати високу зайнятість та її зростання для процвітання міста.

У Таблиці 3.1 містяться результати порівняння показників Кривого Рогу з показниками інших міст-конкурентів на основі останніх даних, а також оцінка п'ятирічного тренду, якщо наявні історичні дані. Як відображено в Таблиці 3.1, Кривий Ріг характеризується переважно низькими показниками у сфері людського капіталу. Найбільше досягнення міста — показник кількості студентів професійно-технічних закладів на 100 тис. осіб. У місті зафіксовано низькі показники розвитку ринку праці. У сфері освіти проблемою міста є показники кількості студентів ВНЗ і частки кількості штатних працівників з повною вищою освітою.

Демографічна ситуація також є викликом для конкурентоспроможності міста. Так, проблемною є вікова структура населення, на що вказують такі індикатори, як мала частка кількості населення працездатного віку, низькі показники сальдо міграції та природного руху населення, високий рівень смертності, низька середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок. Водночас у місті зафіксовано відносно високі показники рівня народжуваності.

**ТАБЛИЦЯ 3.1. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
КРИВОГО РОГУ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ**

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Демографія	Рівень народжуваності, кількість новонароджених на 1 000 осіб	4/9	★★	😊
	Рівень смертності на 1 000 осіб	9/9	★	😊
	Природний рух населення на 1 000 осіб	8/9	★	😊
	Сальдо міграції на 1 000 осіб	6/6	★	😊
	Середня очікувана тривалість життя чоловіків, років	9/9 ³	★	😊
	Середня очікувана тривалість життя жінок, років	9/9 ⁴	★	😊
	Середній вік населення, років	2/7	★★	😞
	Частка кількості населення працездатного віку, %	7/8	★	😞
	Демографічне навантаження людьми літнього віку, осіб	5/8	★★	😊

Продовження Таблиці 3.1

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Освіта	Частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою, %	3/4	★	😊
	Кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів на 100 000 осіб	1/4	★★★	😞
	Кількість студентів вищих навчальних закладів на 100 000 осіб	6/7	★	😞
Ринок праці	Рівень зайнятості, %	5/8	★	😞
	Зростання кількості зайнятих, %	6/6	★	😞

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

^{3,4} Перелік об'єктів порівняння відрізняється від інших показників: у порівнянні враховані дані Гамільтона, Дортмунда, Кракова, Шефільда, Дніпропетровська, Нікополя, Дніпропетровської області та України загалом.

Важливо зазначити, що через брак даних щодо двох показників у містах-конкурентах — середня очікувана тривалість життя чоловіків і середня очікувана тривалість життя жінок — порівняння здійснювалося з європейськими містами-конкурентами, щодо яких наявні дані, містом Гамільтон, а також іншими містами-партнерами Проекту РЕОП у Дніпропетровській області (Дніпропетровськом і Нікополем), Дніпропетровською областю та Україною загалом з метою більш повно представити середовище, в якому знаходиться Кривий Ріг в Україні.

Демографія

Кількісні характеристики населення, його статеві-вікова структура є дуже важливою інформацією про будь-яке місто. Аналіз демографічних тенденцій допомагає визначити, чи відбувається відтворення населення за рахунок природного приросту, чи є місто достатньо привабливим для мігрантів, чи є населення міста «молодим» або «старим», чи народжується в місті багато дітей і чи є високою очікувана тривалість життя завдяки кращим умовам життя та розвиненій медицині.

Демографічна ситуація в Кривому Розі має риси, подібні до європейських міст, однак у Кривому Розі також відчувається вплив пострадянських тенденцій (див. Таблицю 3.2).

ТАБЛИЦЯ 3.2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИС ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ І КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Показник	Розвинені країни Європи	Пострадянські країни Європи	Країни, що розвиваються
Зростання чисельності населення	Уповільнене зростання чисельності населення	Зменшення кількості населення	Стрімке зростання чисельності населення
Чинники зростання	Зростання, яке відбувається переважно завдяки міграції, а не природному приросту	Значне зменшення кількості населення через від'ємний показник природного руху і низьке сальдо міграції	Зростання переважно завдяки природному приросту населення
Вікові характеристики населення	Населення, що старіє	Населення, що старіє	«Молоде» населення
Народжуваність	Низький рівень народжуваності, що продовжує знижуватися	Низький рівень народжуваності, що продовжує знижуватися	Високий рівень народжуваності, який має тенденцію до зниження

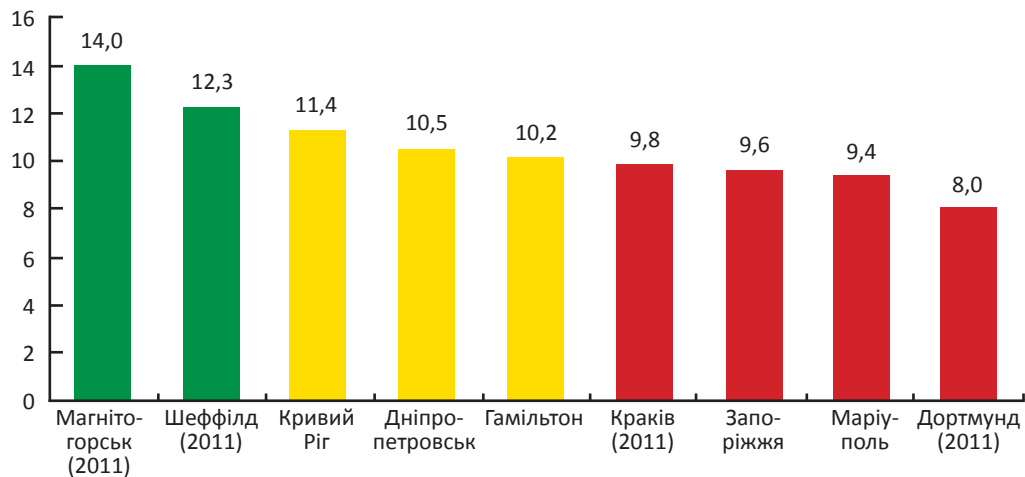
Як і багато європейських міст, Кривий Ріг характеризується старінням населення і низьким або від'ємним показником природного руху населення. Однак, на відміну від міст Європи, рівень внутрішньої та зовнішньої міграції в Кривому Розі недостатній, щоб компенсувати природне зменшення чисельності населення.

Рівень народжуваності

Народжуваність — одна з трьох основних демографічних характеристик, що впливають на чисельність населення, поряд зі смертністю та міграцією. Вищий рівень народжуваності створює умови для подолання тенденції до зменшення чисельності населення міста через високий рівень смертності або високий рівень відтоку населення, а також позитивно впливає на вікову структуру населення міста в довгостроковій перспективі.

Рівень народжуваності в Кривому Розі у 2012 р. був вищим, ніж в інших містах України, що порівнювалися, і становив 11,4 новонароджених на 1 000 осіб (див. Діаграму 3.1). Рівень народжуваності в Кривому Розі був, однак, нижчим, ніж у Магнітогорську і Шеффілді. Найнижчий рівень був зафіксований у Дортмунді. Краків характеризувався рівнем народжуваності, близьким до рівня народжуваності в містах України — Запоріжжі і Маріуполі, які Кривий Ріг випередив за цим показником. Кривий Ріг було віднесено до групи міст із середнім результатом за показником рівня народжуваності, до якої також належать Дніпропетровськ і Гамільтон.

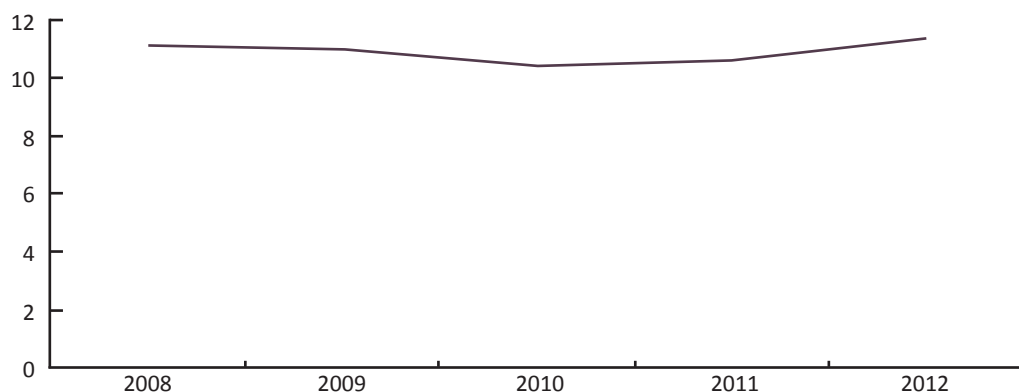
ДІАГРАМА 3.1. РІВЕНЬ НАРОДЖУВАНOSTІ, 2012 РІК, КІЛЬКІСТЬ НАРОДЖЕНИХ НА 1 000 ОСІБ

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Для Кривого Рогу, як і для інших пострадянських міст, був характерним дуже низький рівень народжуваності у 1990-х рр. Починаючи з 2001 р., рівень народжуваності поступово підвищувався, і останній п'ятирічний тренд рівня народжуваності покращувався, оскільки, незважаючи на коливання, кількість народжених збільшилася у 2012 р. порівняно з 2008–2009 рр. (див. Діаграму 3.2).

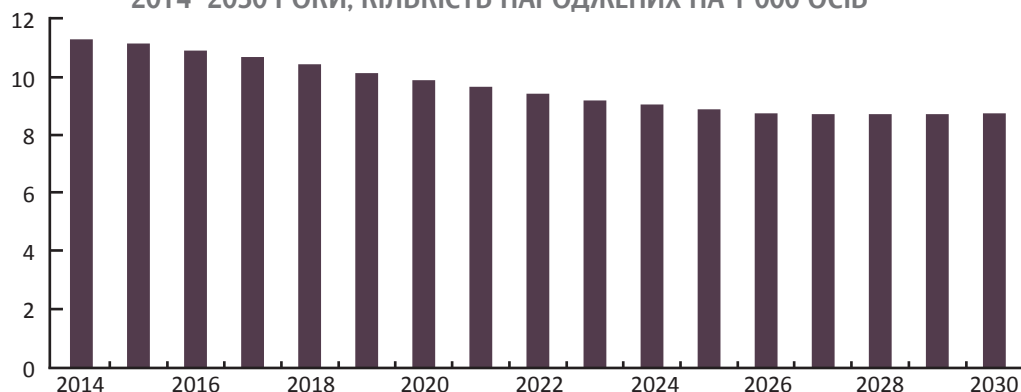
ДІАГРАМА 3.2. РІВЕНЬ НАРОДЖУВАНOSTІ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, КІЛЬКІСТЬ НАРОДЖЕНИХ НА 1 000 ОСІБ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Однак важливо зазначити, що вищий рівень народжуваності є тимчасовою перевагою демографічної ситуації в місті. Так, згідно з демографічним прогнозом, розробленим командою Проекту РЕОП і робочою групою виконавчого комітету Криворізької міської ради⁶, відносно високий рівень народжуваності впродовж останніх років почне знижуватися після 2013 р. через істотне зменшення кількості жінок дітородного віку. У 2030 р. в Кривому Розі прогнозується 8,8 новонароджених на 1 000 осіб (див. Діаграму 3.3).

ДІАГРАМА 3.3. ПРОГНОЗ ЩОДО РІВНЯ НАРОДЖУВАНOSTІ В КРИВОМУ РОЗІ, 2014–2030 РОКИ, КІЛЬКІСТЬ НАРОДЖЕНИХ НА 1 000 ОСІБ

Джерело: демографічний прогноз для Кривого Рогу до 2030 року.

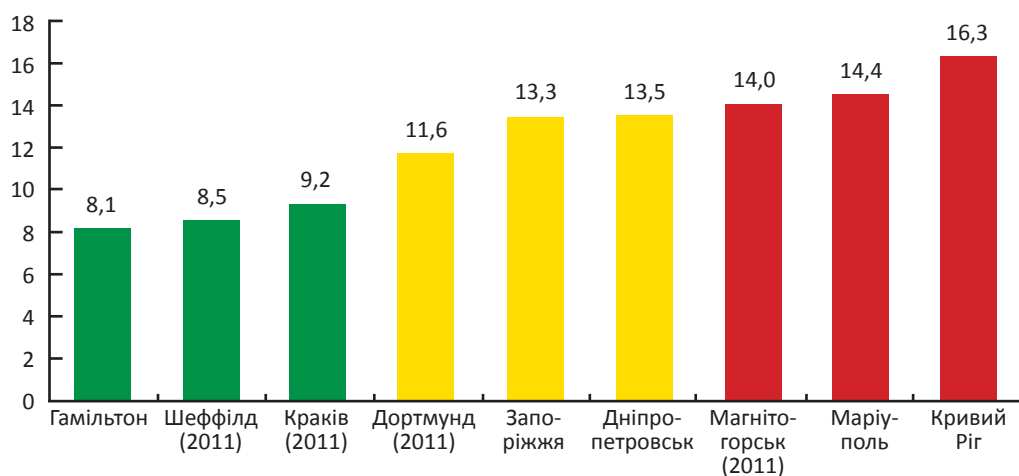
Проте порівняно з деякими містами-конкурентами Кривий Ріг може мати перевагу у сфері народжуваності. Так, у Дніпропетровську у 2012 р. зафіксовано 10,5 новонароджених на 1 000 осіб, але у 2030 р. в Дніпропетровську буде лише 7,7 новонароджених на 1 000 осіб, що значно менше, ніж прогнозується в Кривому Розі. Таким чином, Кривий Ріг має можливість зберегти і збільшити свою конкурентну перевагу над деякими іншими містами України.

Рівень смертності

Рівень смертності є важливим демографічним показником, який, з одного боку, характеризує якість життя та медичних послуг у місті, а з іншого, залежить від вікової структури населення. Так, кращий стан медицини та здоровіший спосіб життя створюють умови для зниження рівня смертності. Однак старіння населення та збільшення частки кількості людей старших вікових категорій у майбутньому може призвести до збільшення рівня смертності, попри вищу очікувану тривалість життя.

У Кривому Розі зафіксовано у 2012 р. коефіцієнт смертності на рівні 16,3 померлих на 1 000 осіб, який значно перевищував рівень народжуваності (див. Діаграму 3.4).

ДІАГРАМА 3.4. РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ, 2012 РІК, КІЛЬКІСТЬ ПОМЕРЛИХ НА 1 000 ОСІБ

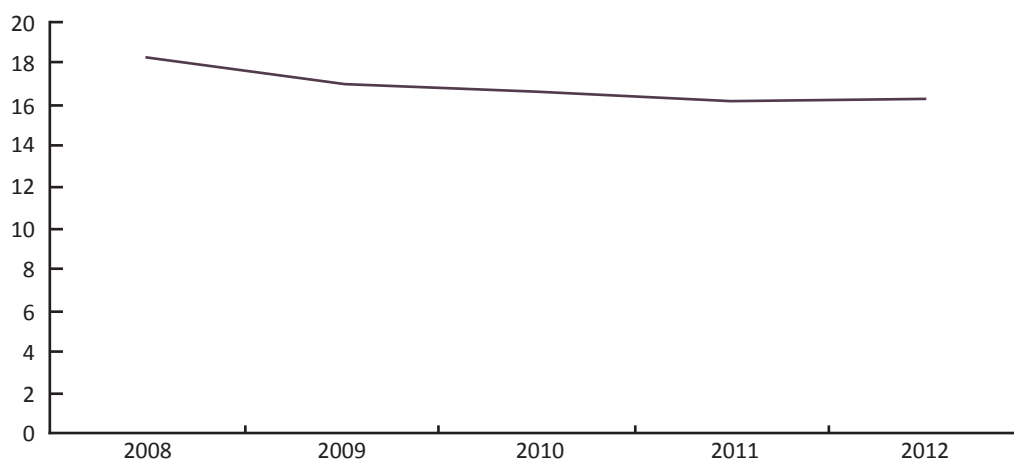
Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

⁶ Прогноз було опубліковано у 2013 р. У 2014 р. прогноз було оновлено робочою групою виконавчого комітету Криворізької міської ради. Тут і далі в цьому звіті використовуються дані оновленого прогнозу.

Це найгірший показник серед усіх міст, що брали участь у порівнянні. Найкращий результат за цим показником зафіксовано в Гамільтоні, у Шеффілді та Кракові — дещо гірші показники. Серед міст України, що брали участь у порівнянні, найкращий результат має Запоріжжя, а показник Дніпропетровська є дещо гіршим. Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником рівня смертності.

П'ятирічний тренд показника рівня смертності демонстрував покращення, оскільки кількість померлих зменшилася у 2012 р. порівняно з 2008–2009 рр., хоча була дещо більшою, ніж у 2011 р. (див. Діаграму 3.5).

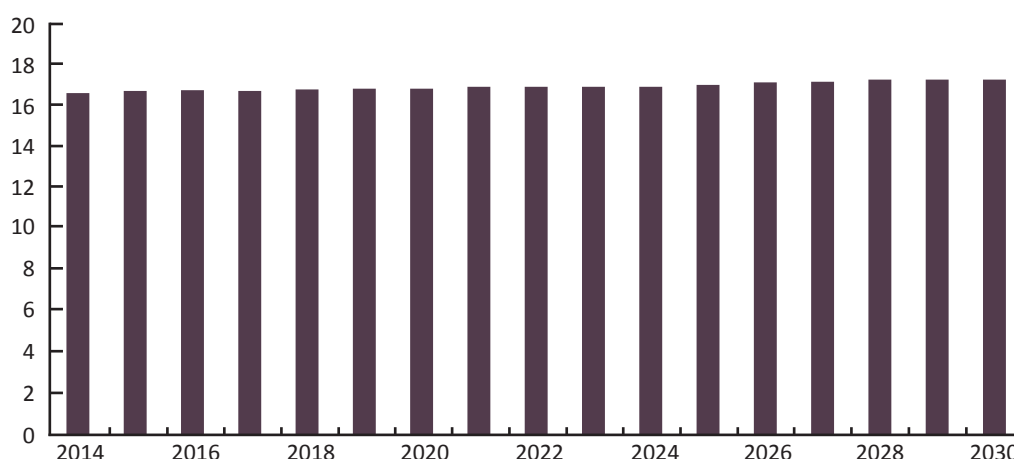
ДІАГРАМА 3.5. РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, КІЛЬКІСТЬ ПОМЕРЛИХ НА 1 000 ОСІБ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Водночас, згідно з прогнозом, рівень смертності буде незначно підвищуватися в довгостроковій перспективі переважно через старіння населення. Прогнозується, що рівень смертності підвищиться за рахунок померлих у найстарших вікових групах. У 2030 р. прогнозується загальний коефіцієнт смертності на рівні 17,3 померлих на 1 000 осіб (див. Діаграму 3.6).

ДІАГРАМА 3.6. ПРОГНОЗ ЩОДО РІВНЯ СМЕРТНОСТІ В КРИВОМУ РОЗІ, 2014–2030 РОКИ, КІЛЬКІСТЬ ПОМЕРЛИХ НА 1 000 ОСІБ

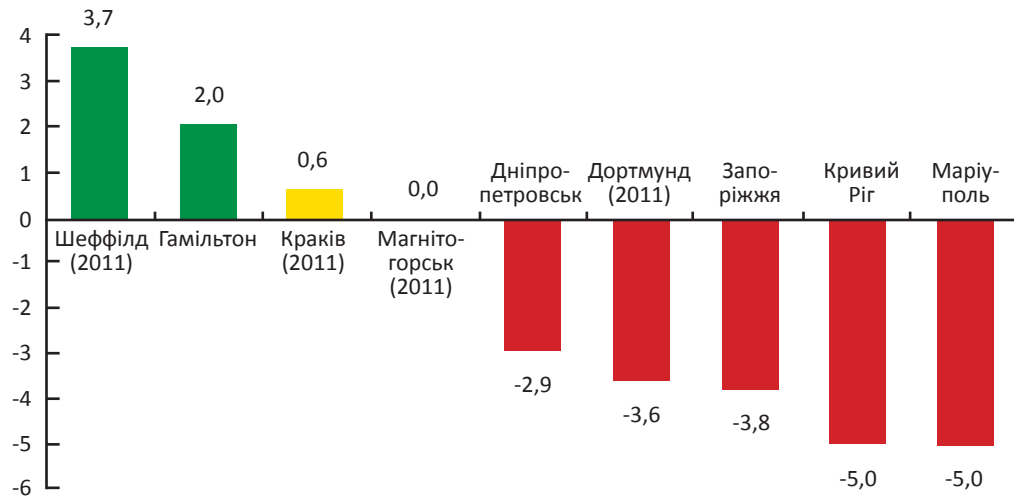
Джерело: демографічний прогноз для Кривого Рогу до 2030 року.

Природний рух населення

Показник природного руху населення визначається як різниця між кількістю народжених і кількістю померлих упродовж певного року. Якщо кількість народжених більша, ніж кількість померлих, показник природного руху є додатним. Показник природного руху є від'ємним, якщо кількість народжених є меншою, ніж кількість померлих.

Через високий рівень смертності Кривий Ріг разом з Маріуполем займає останнє місце в рейтингу за показником природного руху населення (-5,0 на 1 000 осіб) (див. Діаграму 3.7).

ДІАГРАМА 3.7. ПРИРОДНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ, 2012 РІК, КОЕФІЦІЄНТ НА 1 000 ОСІБ

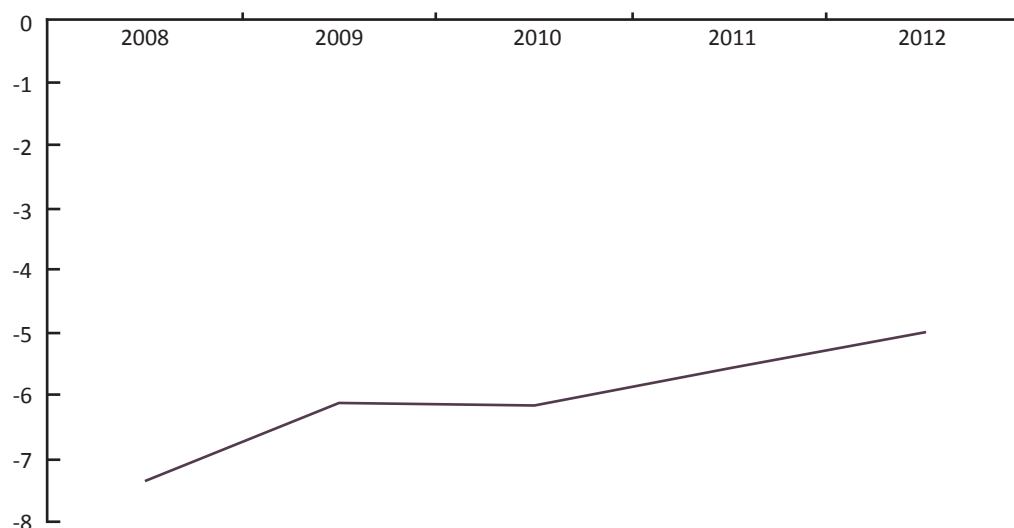

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Проте від'ємні показники природного руху характерні і для інших міст — Запоріжжя, Дортмунда, Дніпропетровська. Лідером за показником природного руху населення є Шеффілд, в якому у 2011 р. зафіксовано природний приріст населення на рівні 3,8 на 1 000 осіб. Гамільтон також характеризувався додатним природним приростом населення. У Шеффілді — низький рівень смертності і вищий рівень народжуваності, що й забезпечило найвищий природний приріст населення міста. У Гамільтоні — найнижчий рівень смертності і відносно високий рівень народжуваності. Внаслідок цього показник природного руху населення в цьому місті є додатним. Рівень народжуваності в Кракові не є високим порівняно з іншими містами, але Краків досяг додатного природного приросту населення за рахунок нижчого рівня смертності: показник природного руху населення в Кракові є дещо вищим за нуль. У Магнітогорську показник природного руху населення дорівнює нулю. Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником природного руху населення.

П'ятирічний тренд показника природного руху населення вказує на покращення ситуації, оскільки він збільшився з показника -7,3 на 1 000 осіб у 2008 р. до -5,0 на 1 000 осіб у 2012 р. (див. Діаграму 3.8).

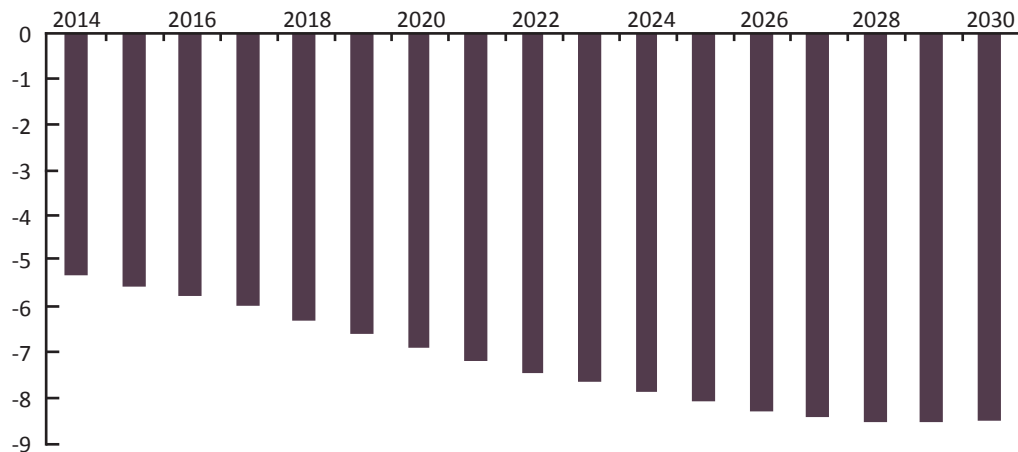
ДІАГРАМА 3.8. ПРИРОДНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, КОЕФІЦІЄНТ НА 1 000 ОСІБ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Однак тенденція до покращення показника природного руху населення не спостерігатиметься в довгостроковій перспективі через зниження рівня народжуваності та помірне підвищення рівня смертності (див. Діаграму 3.9). Тому основним завданням є уповільнення природного зменшення кількості населення через зростання рівня народжуваності та (або) зниження рівня смертності.

ДІАГРАМА 3.9. ПРОГНОЗ ЩОДО ПОКАЗНИКА ПРИРОДНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2014–2030 РОКИ, КОЕФІЦІЄНТ НА 1 000 ОСІБ

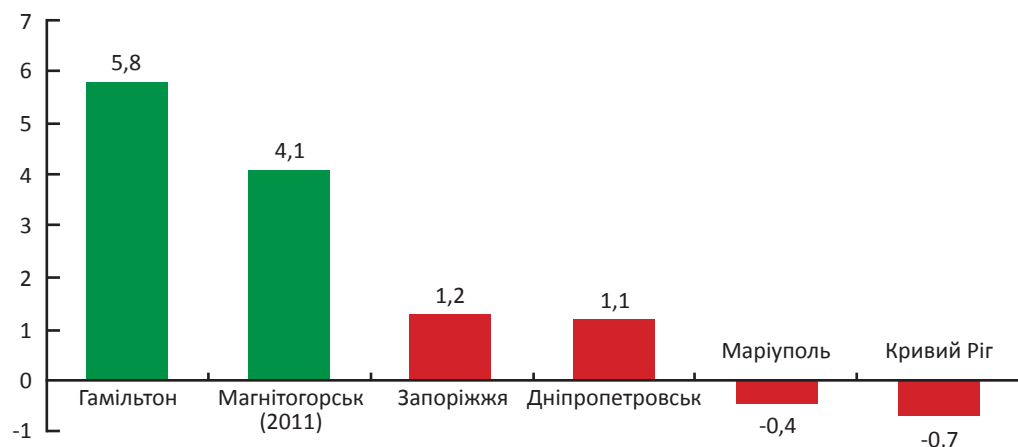
Джерело: демографічний прогноз для Кривого Рогу до 2030 року.

Сальдо міграції

Стратегія будь-якого міста, що переживає депопуляцію через природні чинники, має полягати в тому, щоб стати більш привабливим щодо економічного, соціального та культурного розвитку та приваблювати мігрантів з інших населених пунктів. В умовах старіння населення і недостатнього рівня народжуваності приплив населення внаслідок міграції є одним зі способів збереження кількості населення та достатньої кількості працездатного населення, оскільки мігрантами є переважно молодь.

Актуальною проблемою Кривого Рогу є низький показник сальдо міграції (-0,7 на 1 000 осіб), який є найнижчим серед міст, що порівнювалися (див. Діаграму 3.10). У Маріуполі також зафіксовано від'ємне сальдо міграції, а в Запоріжжі та Дніпропетровську — незначне додатне сальдо міграції. Закордонні міста, представлені Гамільтоном і Магнітогорськом, демонстрували вищий показник сальдо міграції, ніж міста України. Кривий Ріг було віднесено до групи міст з низьким показником сальдо міграції.

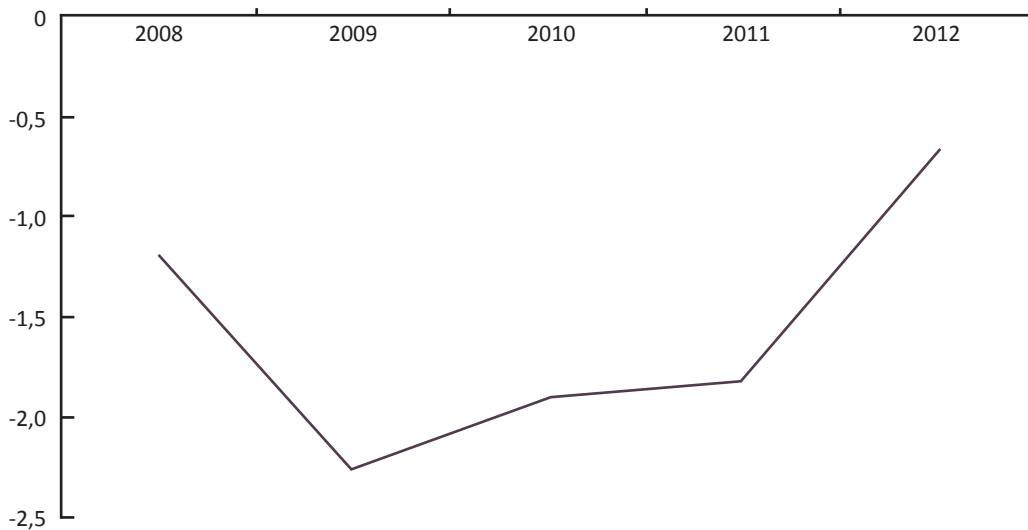
ДІАГРАМА 3.10. САЛЬДО МІГРАЦІЇ, 2012 РІК, КОЕФІЦІЄНТ НА 1 000 ОСІБ

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

У 2009 р. у Кривому Розі було зафіксовано істотне зменшення показника сальдо міграції, після чого цей показник поступово покращувався: показник 2012 р. (-0,7) є кращим, ніж показник 2008 р. (-1,2) (див. Діаграму 3.11).

ДІАГРАМА 3.11. САЛЬДО МІГРАЦІЇ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, КОЕФІЦІЄНТ НА 1 000 ОСІБ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Очікується, що Кривий Ріг характеризуватиметься додатним сальдо міграції в довгостроковій перспективі. Згідно з демографічним прогнозом для Кривого Рогу до 2030 р., очікується, що з відновленням економіки після рецесій 2008–2009 рр. і 2012–2013 рр., щорічним природним рівнем міграційного сальдо буде приплив трохи більше 600 осіб щорічно, або близько 1,0 на 1 000 осіб.

Середня очікувана тривалість життя

Ще одним важливим показником стану людського капіталу є середня очікувана тривалість життя при народженні. Очевидно, що середня очікувана тривалість життя є показником, що свідчить про загальні економічні та екологічні умови життя, розвиток медицини і медичної інфраструктури, поширення тих чи інших шкідливих звичок, зокрема тютюнопаління або надмірного вживання алкоголю, а також про безпеку працівників на робочих місцях. Здорове населення та безпечні робочі місця сприяють продуктивності та економічному зростанню.

Побічний ефект збільшення тривалості життя — старіння населення. Населення, що старіє, є загальною тенденцією для європейських країн. Тому важливим є питання адаптації економіки та системи соціального захисту до потреб населення, що старіє.

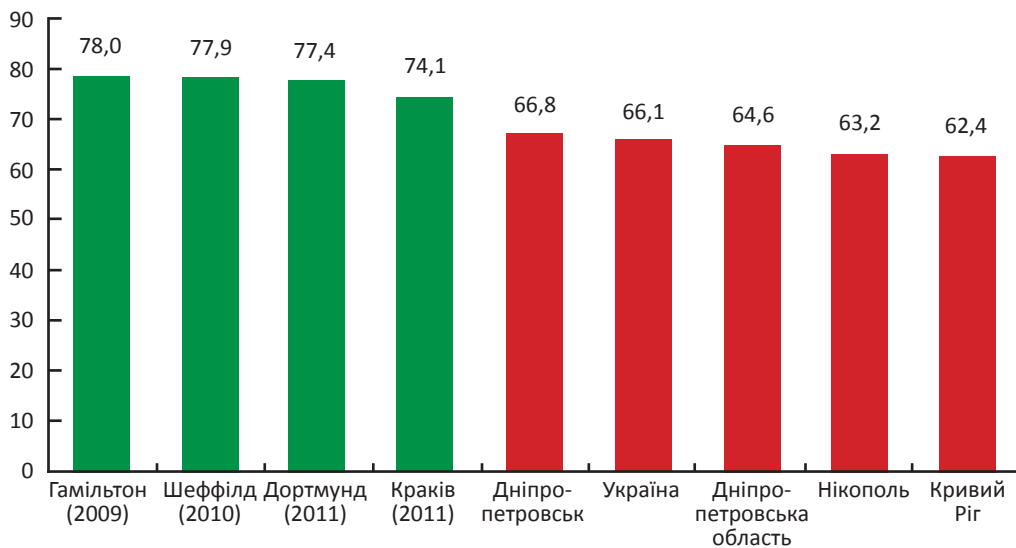
Дані щодо середньої очікуваної тривалості життя органи статистики України на рівні міст не обчислюють. Таким чином, наявні дані тільки щодо міст-партнерів Проекту РЕОП. Для кращого розуміння ситуації середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок у Кривому Розі порівнювалася із закордонними містами-конкурентами, іншими містами-партнерами Проекту РЕОП у Дніпропетровській області (Дніпропетровськом і Нікополем), а також з показниками Дніпропетровської області та України загалом (див. Діаграми 3.12 і 3.13).

Міста України, Дніпропетровська область та Україна загалом характеризуються нижчими показниками середньої очікуваної тривалості життя як жінок, так і чоловіків, ніж закордонні міста, що брали участь у порівнянні.

За показником середньої очікуваної тривалості життя чоловіків Кривий Ріг (62,4 року) відстає від усіх міст і територій, що порівнювалися. У місті — нижчий показник, ніж у Дніпропетровську, в Україні загалом, у Дніпропетровській області та Нікополі. У середньому чоловіки в Кривому Розі живуть на 3,7 року менше, ніж в Україні.

При цьому відставання від європейських міст і Гамільтона є ще значнішим. Так, очікувана тривалість життя чоловіків у Гамільтоні є найвищою — 78,0 року. Шеффілд і Дортмунд відстають незначно. У Кракові — дещо менша очікувана тривалість життя чоловіків, ніж у цих містах.

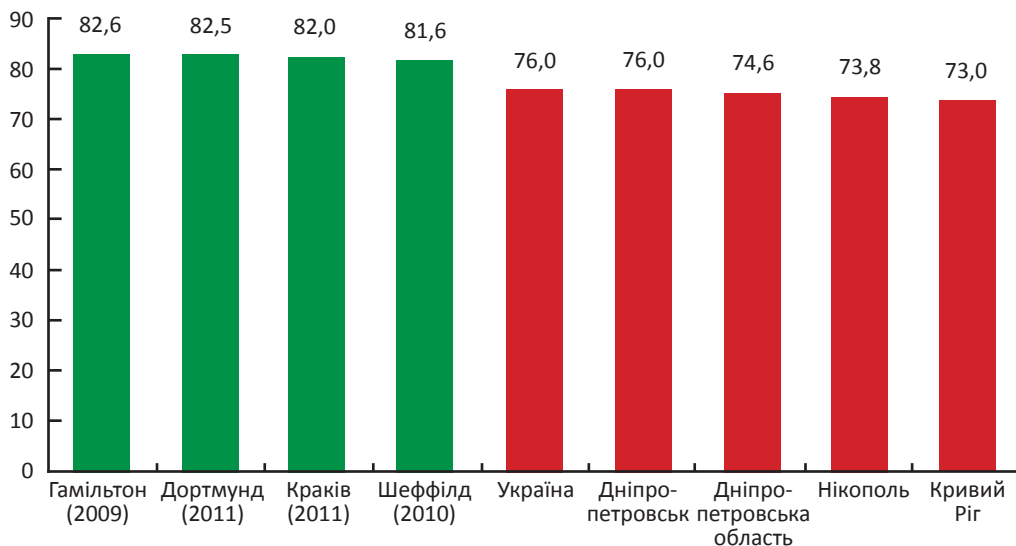
Кривий Ріг був віднесений до групи міст з низьким результатом за показником середньої очікуваної тривалості життя.

ДІАГРАМА 3.12. СЕРЕДНЯ ОЧІКУВАНА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ЧОЛОВІКІВ, 2012 РІК, РОКІВ

Джерела: Проект РЕОП; Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Державна служба статистики України; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

За показником середньої очікуваної тривалості життя жінок Кривий Ріг (73,0 року) також поступився усім закордонним містам-конкурентам, а також Дніпропетровську і Нікополю. В Україні і Дніпропетровській області в середньому жінки живуть довше, ніж у Кривому Розі. Лідер рейтингу Гамільтон має показник середньої очікуваної тривалості життя жінок на рівні 82,6 року. Дортмунд, Краків і Шеффілд також випередили всі міста України, з якими проводилося порівняння.

Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником середньої очікуваної тривалості життя жінок.

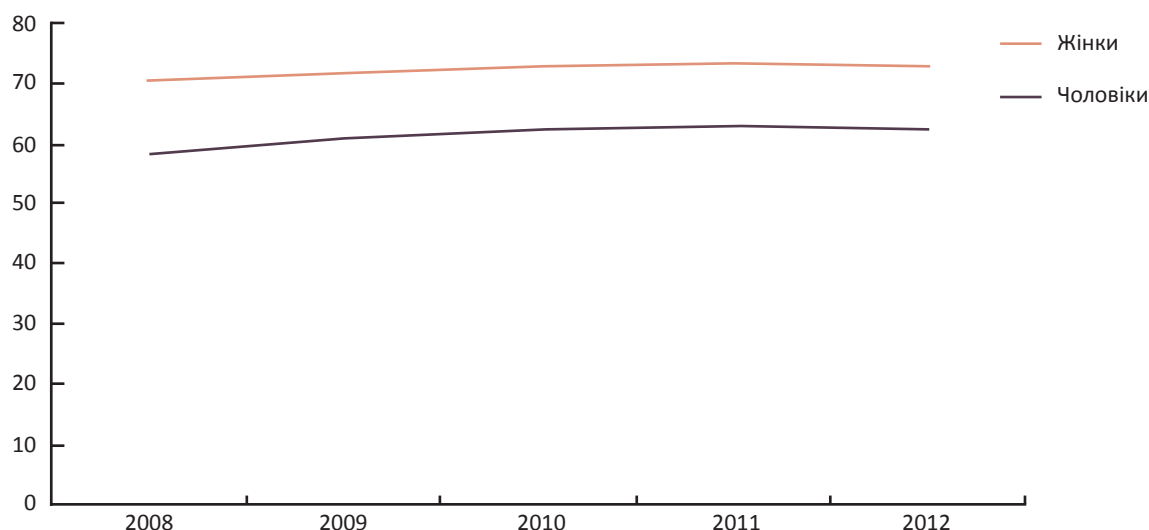
ДІАГРАМА 3.13. СЕРЕДНЯ ОЧІКУВАНА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ЖІНОК, 2012 РІК, РОКІВ

Джерела: Проект РЕОП; Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Державна служба статистики України; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Різниця в середній очікуваній тривалості життя чоловіків і жінок у Кривому Розі становить 10,6 року. Велика різниця в тривалості життя жінок і чоловіків і значне відставання не тільки від міст більш розвинених країн, але й від промислових міст України, є великою проблемою для Кривого Рогу.

Важливо, що в Кривому Розі спостерігається постійне збільшення очікуваної тривалості життя чоловіків і жінок (див. Діаграму 3.14). Згідно з прогнозом Проекту РЕОП, показник очікуваної тривалості життя буде поступово збільшуватися й надалі і досягне у 2030 р. 74,1 року для жінок і 64,4 року для чоловіків.

ДІАГРАМА 3.14. СЕРЕДНЯ ОЧІКУВАНА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, РОКІВ

Джерело: Проект РЕОП.

Довша тривалість життя та вища межа пенсійного віку означає, що компанії повинні адаптувати умови праці до старіння працівників, а уряд повинен наблизити систему соціального захисту до потреб робочої сили, що старіє (див. Вставку «BMW адаптується до старіння робочої сили»).

BMW адаптується до старіння робочої сили

Концерн BMW у Німеччині розробив низку заходів, спрямованих на покращення умов праці та підвищення продуктивності праці робітників старших вікових груп. На підприємстві було впроваджено близько 70 нововведень, серед яких такі: закупівля спеціального взуття для осіб літнього віку; встановлення сучасних моніторів з великими літерами та розбірливим текстом; використання ергономічних інструментів. Впровадження зазначених заходів спричинене збільшенням середнього віку населення в Німеччині, дефіцитом висококваліфікованих молодих спеціалістів і соціальними зобов'язаннями компаній.

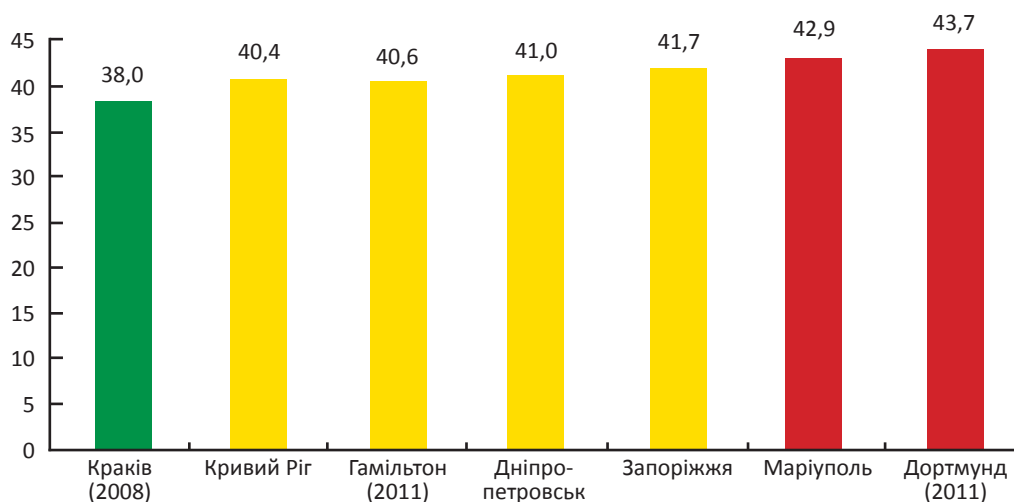
Середній вік населення

Вікова структура населення міста є важливим питанням для прогнозування відтворення населення, розуміння потенціалу економічної активності населення, визначення пріоритетів соціальної політики. Одним з показників вікової структури населення є середній вік населення, а також частка кількості населення працездатного віку, яка розглядається далі.

Більший середній вік населення свідчить про значну частку кількості людей літнього віку в структурі населення міста, а також може вказувати на недостатню кількість молоді та дітей.

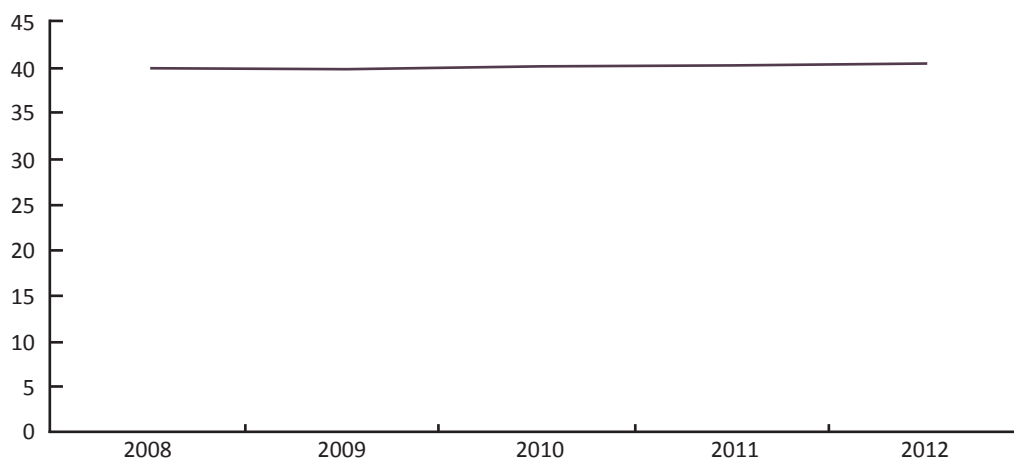
У Кривому Розі зафіксовано найнижчий показник середнього віку населення (40,4 року) порівняно з іншими містами України, що брали участь у порівнянні (див. Діаграму 3.15). Середній вік населення Гамільтона дорівнює 40,6 року, що є лише трохи гіршим показником, ніж показник Кривого Рогу.

Краків є безперечним лідером за показником середнього віку населення, а в Дортмунді — найгірший показник середнього віку населення. Кривий Ріг віднесений до групи міст із середнім результатом за показником середнього віку населення.

ДІАГРАМА 3.15. СЕРЕДНІЙ ВІК НАСЕЛЕННЯ, 2012 РІК, РОКІВ

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Як відображено на Діаграмі 3.16, у Кривому Розі спостерігається тренд до повільного підвищення показника середнього віку населення. Згідно з демографічним прогнозом Проекту РЕОП, тренд старіння населення буде тривати й надалі.

ДІАГРАМА 3.16. СЕРЕДНІЙ ВІК НАСЕЛЕННЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, РОКІВ

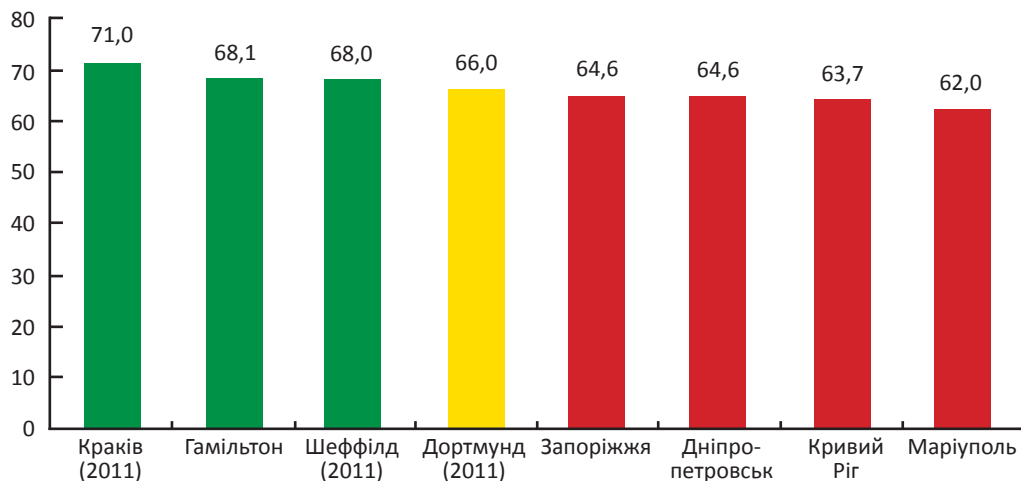
Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Частка кількості населення працездатного віку

Незважаючи на деякі позитивні тенденції, як-от підвищення рівня народжуваності та подовження тривалості життя, Кривий Ріг стикається з проблемами у сфері демографії, які виникають через старіння населення. Частка кількості населення працездатного віку є важливим показником для оцінювання перспектив економічного зростання та кількості робочої сили, а також прогнозування надходжень і витрат бюджету міста. Мала частка кількості людей працездатного віку є причиною зменшення надходжень до бюджету та недостатнім резервом робочої сили.

За показником частки кількості населення працездатного віку — 63,7 % — Кривий Ріг посів передостаннє місце в рейтингу, випередивши тільки Маріуполь (див. Діаграму 3.17). У Запоріжжі і Дніпропетровську частка кількості населення працездатного віку є дещо більшою. Водночас в усіх закордонних містах частка кількості населення працездатного віку більша, ніж у містах України, що брали участь у порівнянні.

Кращі показники закордонних міст пояснюються частково вищою межею працездатного віку (наприклад, для Німеччини і Польщі це 15–64 роки порівняно з 16–59 роками в Україні).

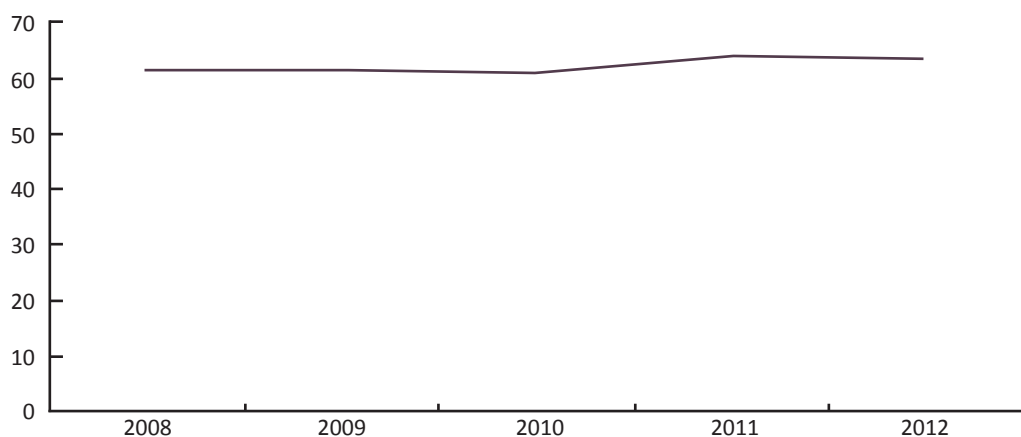
ДІАГРАМА 3.17. ЧАСТКА КІЛЬКОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ В ЗАГАЛЬНІЙ КІЛЬКОСТІ НАСЕЛЕННЯ, 2012 РІК, %

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Однак реальна кількість людей працездатного віку в містах України є навіть меншою, ніж зафіксовано на діаграмі, через те, що вік реального виходу на пенсію жінок у 2012 р. становив 55 років через перехідний період згідно з Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року.

Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником частки кількості населення працездатного віку.

Упродовж останніх п'яти років зафіксовано збільшення частки кількості осіб працездатного віку через підвищення межі пенсійного віку в Україні: показник частки кількості осіб працездатного віку досягнув пікового значення у 2011 р., після чого зменшився (див. Діаграму 3.18).

ДІАГРАМА 3.18. ЧАСТКА КІЛЬКОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ В ЗАГАЛЬНІЙ КІЛЬКОСТІ НАСЕЛЕННЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, %

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Таким чином, спостерігається тенденція до погіршення ситуації та зменшення частки кількості населення працездатного віку. У довгостроковій перспективі, згідно з демографічним прогнозом, кількість осіб працездатного віку буде неухильно зменшуватися, і у 2030 р. частка кількості осіб працездатного віку в Кривому Розі становитиме 58,1 % за умови збереження межі пенсійного віку 60 років для обох статей.

Демографічне навантаження людьми літнього віку

Окрім браку робочої сили, для забезпечення економічного зростання мала частка кількості осіб працездатного віку має наслідком вищі показники демографічного навантаження на цю категорію населення. Населення

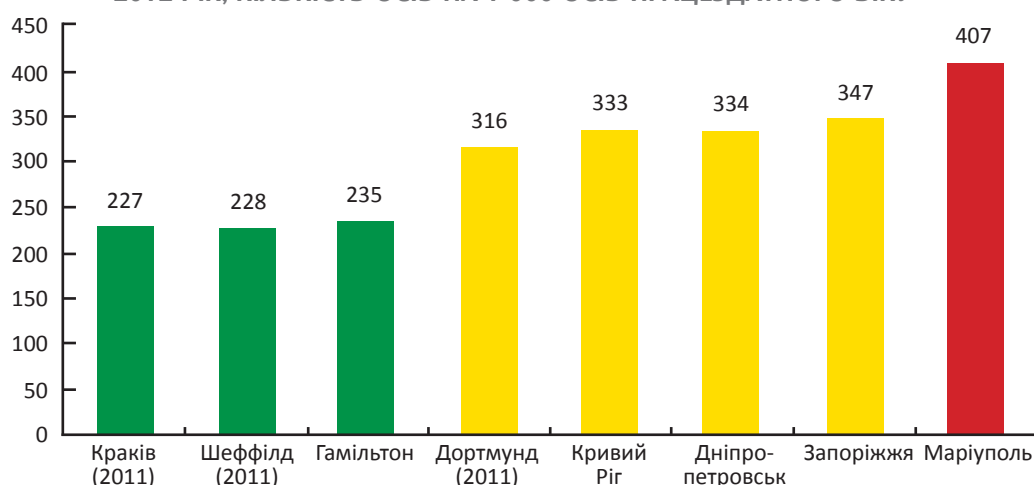
працездатного віку фактично утримує дві інші групи населення: дітей (0–15 років) і людей літнього віку (60 років і старших).

Люди працездатного віку, які мають зобов'язання з догляду за дітьми та (або) людьми літнього віку, стикаються з неможливістю працювати та отримувати більші доходи. При цьому бюджет міста, який наповнюється надходженнями від сплати податку на доходи фізичних осіб, що працюють, недоотримує надходження.

Якщо велика кількість дітей сьогодні — це резерв робочої сили в майбутньому, то соціальна і медична допомога людям літнього віку потребує видатків, при цьому велика кількість людей літнього віку нині не стане в перспективі економічною перевагою міста, такого як Кривий Ріг або міста-конкуренти.

Нині за показником демографічного навантаження людьми літнього віку Кривий Ріг характеризується найкращими показниками серед міст України, що брали участь у порівнянні (333 особи пенсійного віку на 1 000 осіб працездатного віку), але поступається Кракову, Шеффілду і Гамільтону (див. Діаграму 3.19).

ДІАГРАМА 3.19. ДЕМОГРАФІЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ, 2012 РІК, КІЛЬКІСТЬ ОСІБ НА 1 000 ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ

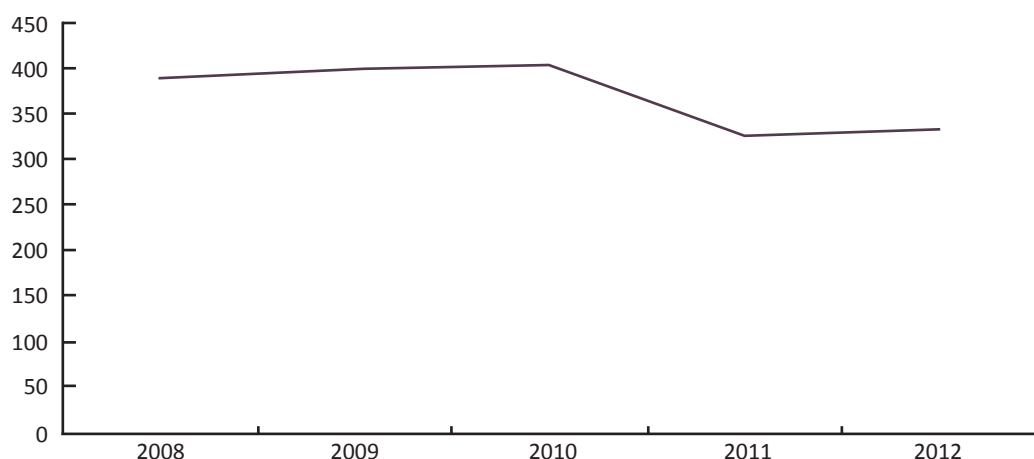

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Кривий Ріг віднесений до групи міст із середнім результатом за показником демографічного навантаження людьми літнього віку.

Аналіз п'ятирічного тренду свідчить про стрімке зменшення показника демографічного навантаження людьми літнього віку у 2011 р., що було спричинене підвищенням межі пенсійного віку, після чого показник демографічного навантаження знову зріс (див. Діаграму 3.20).

ДІАГРАМА 3.20. ДЕМОГРАФІЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, КІЛЬКІСТЬ ОСІБ НА 1 000 ОСІБ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Таким чином, можна казати про тенденцію до погіршення ситуації та підвищення рівня демографічного навантаження. Згідно з демографічним прогнозом, показник демографічного навантаження людьми літнього віку зростатиме й надалі і у 2020 р. становитиме 391 особу, а у 2030 р. сягне 439 осіб. Це, однак, краще, ніж показник демографічного навантаження людьми літнього віку в Дніпропетровську, — 420 осіб у 2020 р., а у 2030 р. — 503 особи, згідно з демографічним прогнозом для цього міста.

Освіта

Рівень освіти робочої сили, потужність освітньої системи та її відповідність потребам ринку праці є важливими характеристиками міст. Якість людського капіталу, яка відображається в досягненнях міста у сфері освіти, значною мірою впливає на зростання продуктивності в місті. За результатами опитування керівників міжнародних компаній, проведеного компанією «Ернст енд Янг», виявлено, що «брак талантів швидко перетворюється на єдину велику перепону для розвитку»⁷. Міста змагаються за те, щоб привабити добре освічену та кваліфіковану робочу силу, саме так, як вони змагаються за залучення інвестицій і нових бізнесів. Глобальна конкуренція за кваліфіковану робочу силу стає більш інтенсивною, коли тенденції, про які йшлося вище, — старіння населення, зменшення частки кількості населення працездатного віку та малий приплив населення — проявляються в місті все сильніше.

У дослідженні переваг і недоліків Кривого Рогу відносно його конкурентів освіта є важливою, оскільки Кривий Ріг є освітнім центром регіону. Вища освіта в місті представлена 31 закладом, з них 16 закладів III–IV рівнів акредитації та 15 закладів I–II рівнів акредитації⁸. Найбільш відомими ВНЗ міста є Криворізький технічний університет, Криворізький державний педагогічний університет, Криворізький економічний інститут.

У цьому дослідженні аналізувалися такі показники, як частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою, кількість студентів ВНЗ на 100 тис. осіб і кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів на 100 тис. осіб.

Крім індикаторів, зазначених вище, важливою є інформація щодо таких аспектів розвитку людського капіталу:

- залучення дорослого населення до безперервного навчання;
- сума коштів, що витрачається на навчання та розвиток працівників на робочих місцях;
- професійне вдосконалення через підвищення рівня грамотності (як це визначено Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та ЄС) і навичок у галузі математики та природничих наук;
- кількість випускників, чиї навички в природничих науках, технології, інженерії та математиці визнані на міжнародному рівні.

На жаль, облік таких даних в Україні ведеться не на належному рівні. Крім того, безперервне навчання дорослого населення не є розповсюдженою практикою, а підвищення кваліфікації часто має формальний характер. Згідно з даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області, навчалися нових професій 3,0 % кількості штатних працівників в області у 2012 р., а підвищили кваліфікацію 11,4 % кількості штатних працівників в області⁹. Однак якість і результативність такого навчання не вивчається. При цьому, якщо великі компанії можуть собі дозволити витрати на підвищення кваліфікації працівників, то переважна більшість малих підприємств і фізичних осіб-підприємців ніколи не проводять такого навчання, оскільки не мають достатніх ресурсів і мотивації до підвищення кваліфікації працівників.

Частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою

Інновації та економічний розвиток у сучасних умовах потребують певного рівня знань і вмінь робочої сили, тому рівень освіти потенційних працівників має значення для інвесторів. Знання та вміння є основними чинниками економічного зростання та конкурентоспроможності. Вищий рівень освіти дає можливість розгорнути наукомісткі види бізнесу, а крім того, зробити місто привабливим з точки зору культурного середовища.

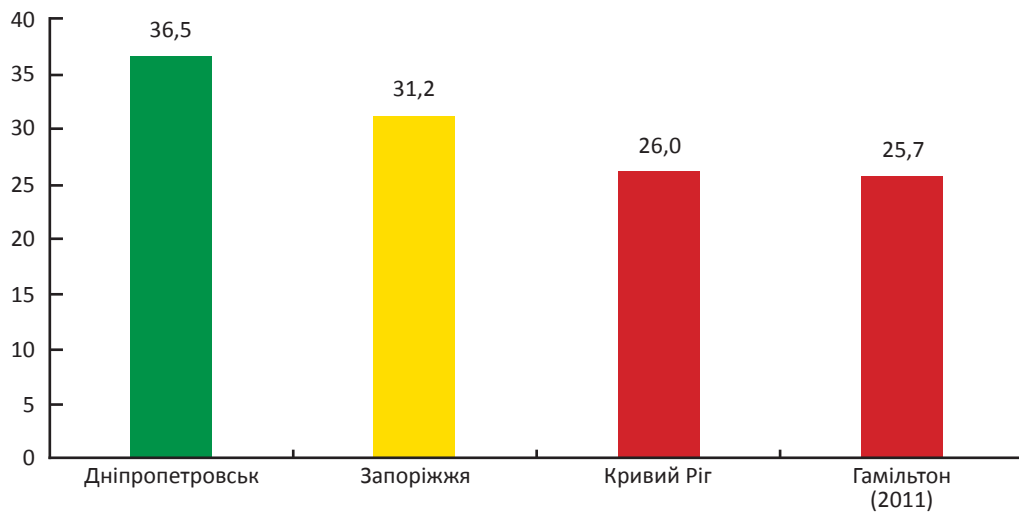
Дані щодо рівня освіти штатних працівників підприємств, установ та організацій наявні тільки щодо Кривого Рогу, Дніпропетровська, Запоріжжя у 2009 р. і Гамільтона у 2011 р. (див. Діаграму 3.21).

⁷ Ernst and Young, Paradigm Shift: Building a New Talent Management Model to Boost Growth, 2012, p. 5.

⁸ За даними управління освіти і науки виконавчого комітету Криворізької міської ради.

⁹ Дані за підприємствами, установами, організаціями та їх відокремленими підрозділами з кількістю найманих працівників 10 осіб і більше. Дані щодо окремих міст не публікуються.

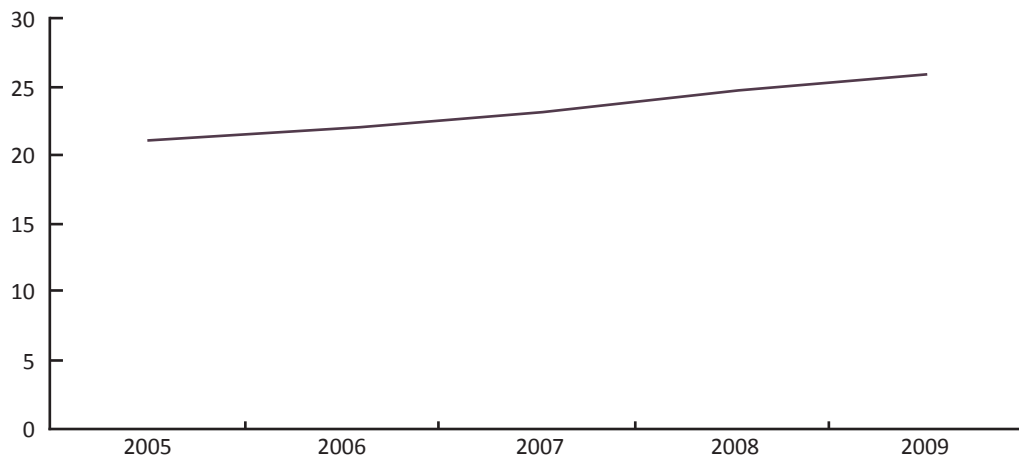
Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2012 рік. — Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2013.

ДІАГРАМА 3.21. ЧАСТКА КІЛЬКОСТІ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ПОВНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ, 2009 РІК, %

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській і Запорізькій областях; Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

Як відображено на Діаграмі 3.21, Кривий Ріг поступився Дніпропетровську і Запоріжжю, але випередив Гамільтон. Результат Кривого Рогу за цим показником був оцінений як низький через відставання від лідера рейтингу — Дніпропетровська.

При цьому показник частки кількості штатних працівників з повною вищою освітою мав тенденцію до зростання упродовж останніх п'яти років спостережень, що відповідає загальноукраїнській тенденції до підвищення освітнього рівня робочої сили (див. Діаграму 3.22).

ДІАГРАМА 3.22. ЧАСТКА КІЛЬКОСТІ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ПОВНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В КРИВОМУ РОЗІ, 2005–2009 РОКИ, %

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

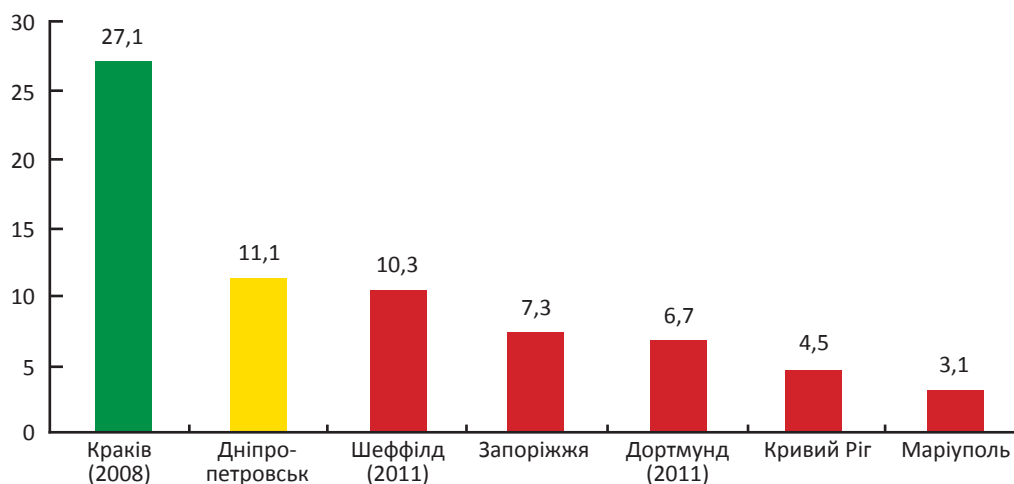
Структура економіки Кривого Рогу потребує певної кількості працівників з вищою освітою, а за умови модернізації виробничих процесів у промисловості важливість освічених працівників буде зростати.

Кількість студентів вищих навчальних закладів

Кількість студентів вищих навчальних закладів є індикатором, який свідчить про потенційно високо- або низькокваліфіковану робочу силу, вказує на спеціалізацію міста на освітніх послугах або на те, що такої спеціалізації немає, а також свідчить про привабливість міста для молодих мігрантів, які приїжджають до міста з метою здобути освіту та отримати роботу.

У Кривому Розі налічується 4,5 тис. студентів ВНЗ на 100 тис. осіб, що є дещо вищим показником, ніж показник Маріуполя (див. Діаграму 3.23). Водночас показник Кривого Рогу є нижчим, ніж показники всіх інших міст, що брали участь у порівнянні. Так, безперечним лідером є Краків, а Дніпропетровськ посів друге місце в рейтингу, але значно відстає від Кракова. Шеффілд, Запоріжжя і Дортмунд, як і Кривий Ріг, віднесені до групи міст з низьким результатом за показником кількості студентів на 100 тис. осіб.

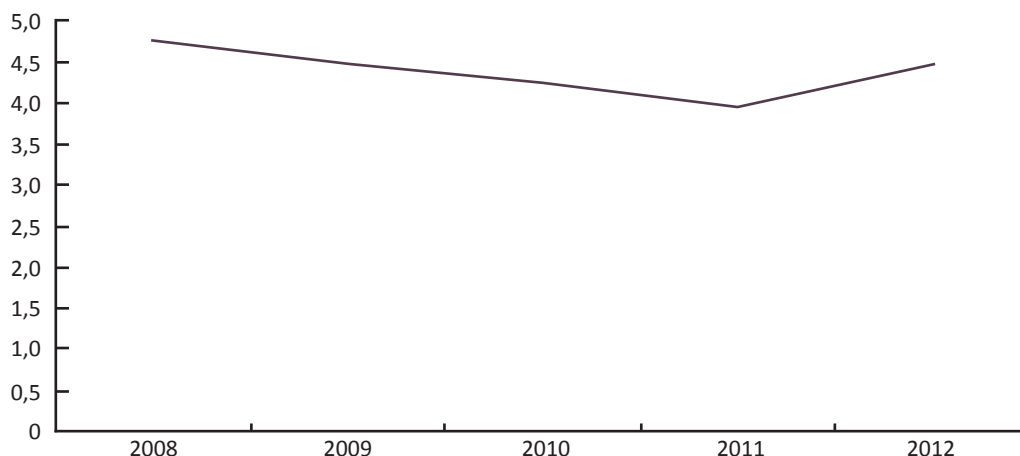
ДІАГРАМА 3.23. КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА 100 000 ОСІБ, 2012 РІК, ТИС. ОСІБ

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Проект РЕОП.

Водночас у Кривому Розі спостерігався стабільний тренд до зменшення кількості студентів ВНЗ у 2008–2011 рр. (див. Діаграму 3.24). У 2012 р. кількість студентів дещо збільшилася, але залишилася меншою, ніж у 2008 р., тому тренд був оцінений як негативний. Причиною зменшення кількості студентів переважно є природні чинники, як от зменшення кількості осіб віком 18–22 років у структурі населення.

ДІАГРАМА 3.24. КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА 100 000 ОСІБ У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, ТИС. ОСІБ

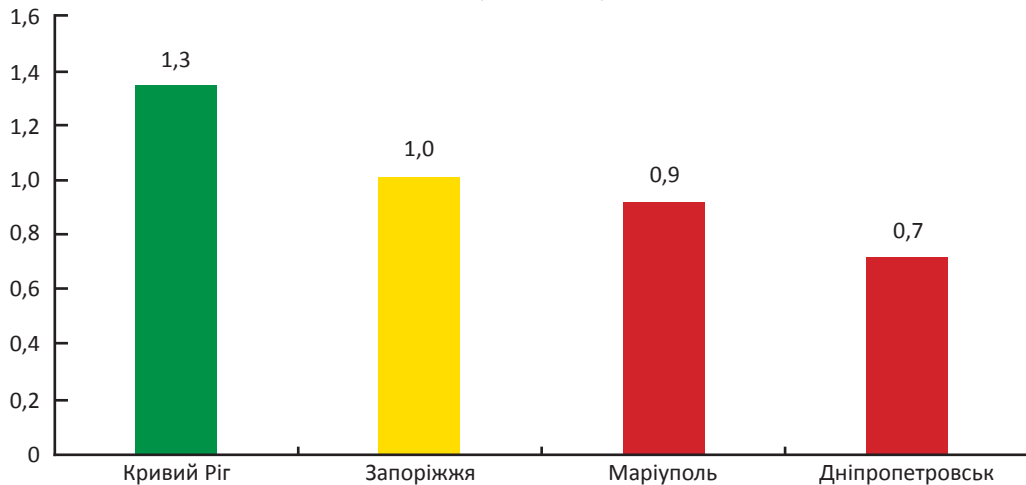

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів

Очевидно, що економіка міста не може функціонувати без робочої сили з середньою професійною освітою, особливо якщо промисловість відіграє важливу роль в економіці міста нині та відіграватиме в майбутньому.

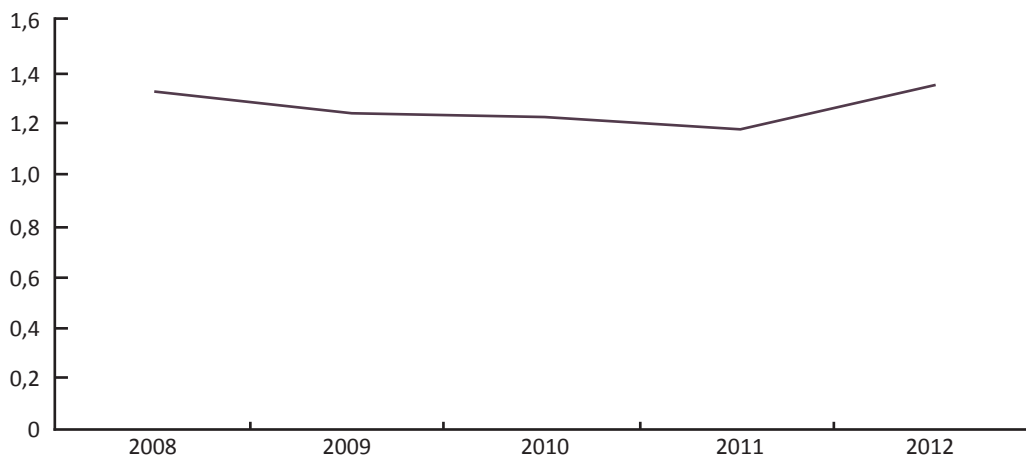
У Кривому Розі є найбільша кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 100 тис. осіб серед міст-конкурентів в Україні (див. Діаграму 3.25).

ДІАГРАМА 3.25. КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА 100 000 ОСІБ, 2012 РІК, ТИС. ОСІБ

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях.

Показник обчислювався для чотирьох міст — Кривого Рогу, Запоріжжя, Маріуполя, Дніпропетровська. Результат Кривого Рогу оцінений як високий, оскільки місто випередило своїх конкурентів за показником кількості студентів професійно-технічних навчальних закладів.

Кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів зменшувалася впродовж 2008–2011 рр. і дещо збільшилася в наступному 2012 р. (див. Діаграму 3.26). Водночас тренд був оцінений як негативний, оскільки тенденція до збільшення кількості студентів, найбільш ймовірно, не спостерігатиметься впродовж наступних років через зменшення кількості населення молодого віку.

ДІАГРАМА 3.26. КІЛЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА 100 000 ОСІБ У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, ТИС. ОСІБ

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Ринок праці

Високий рівень зайнятості населення є необхідною умовою економічного зростання міста. Активна участь населення в економічному житті свідчить про життєздатність бізнесу в місті та сприятливі умови для його розвитку. Крім того, високий рівень зайнятості створює умови для отримання більших надходжень до бюджету. Для жителів міста динамічний ринок праці створює можливості отримати краще робоче місце та підвищити свої доходи і рівень споживання.

У Кривому Розі є не дуже добре диверсифікована економіка. Велика кількість зайнятих у місті сконцентрована в секторах, що виробляють товари, — добувній і переробній промисловості. Третє і четверте місця за часткою в зайнятості посідають сектори освіти й охорони здоров'я, а п'ятий сектор за часткою зайнятості в місті — діяльність

транспорту та зв'язку. У переробній промисловості переважає металургія. При цьому відбувається модернізація процесу виробництва на промислових підприємствах, яка супроводжується вивільненням працівників і переходом їх до інших сфер діяльності. Отже, актуальним є питання, чи вдасться владі міста і підприємцям Кривого Рогу забезпечити високий рівень зайнятості населення.

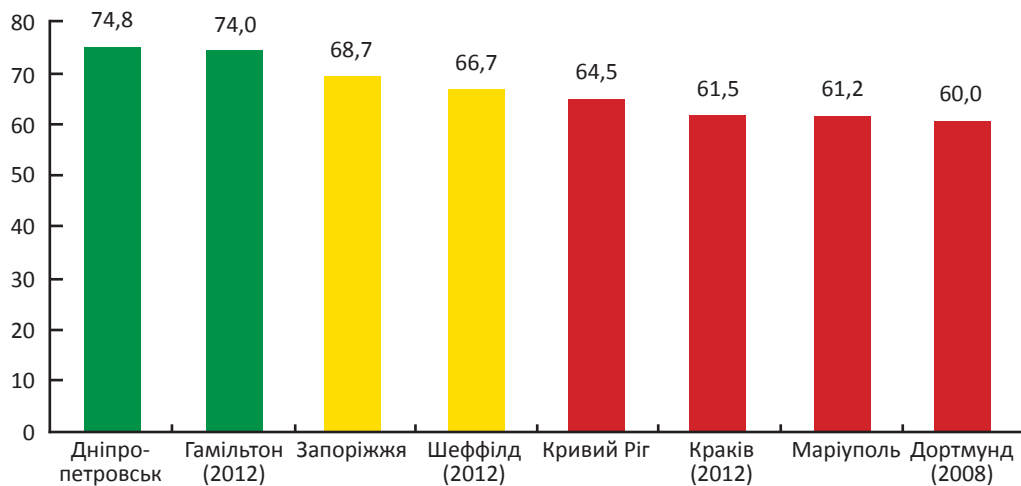
Рівень зайнятості

Рівень зайнятості вимірюється як частка кількості зайнятих у групі населення працездатного віку. Високі показники зайнятості вказують на високі показники участі населення в економічному житті, що свідчить про широкі економічні можливості в місті та хороші умови для отримання доходів домогосподарствами. Високий рівень зайнятості також забезпечує створення джерел надходжень до бюджетів завдяки сплаті податків тими, хто працює.

У Кривому Розі рівень зайнятості населення становить 64,5 %, що є гіршим показником, ніж у Дніпропетровську, Гамільтоні, Запоріжжі та Шеффілді (див. Діаграму 3.27).

Кривий Ріг випередив Краків, Маріуполь і Дортмунд, але його віднесено до групи міст з низьким результатом за показником рівня зайнятості.

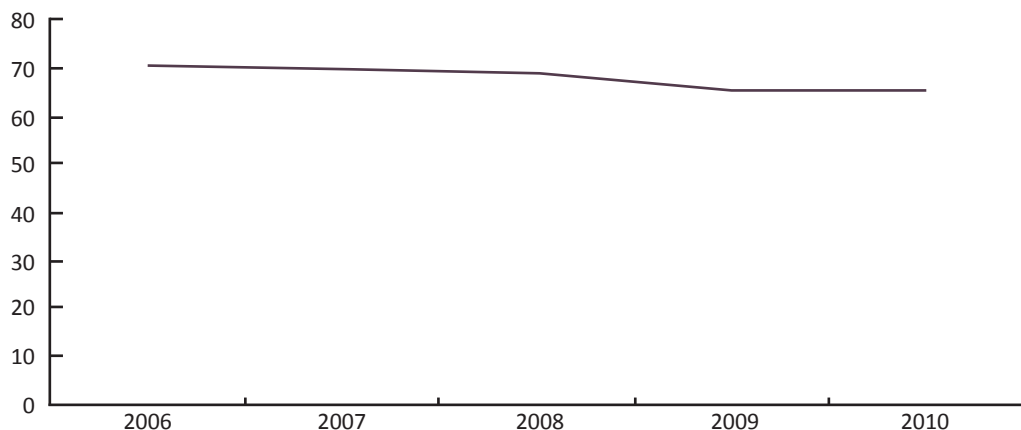
ДІАГРАМА 3.27. РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ, 2010 РІК, %

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької і Маріупольської міських рад; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca); Проект РЕОП.

Аналіз історичного тренду свідчить про те, що показник рівня зайнятості в місті мав тенденцію до зниження, особливо у 2009 р., коли відбулася економічна рецесія (див. Діаграму 3.28).

ДІАГРАМА 3.28. РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ В КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, %

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

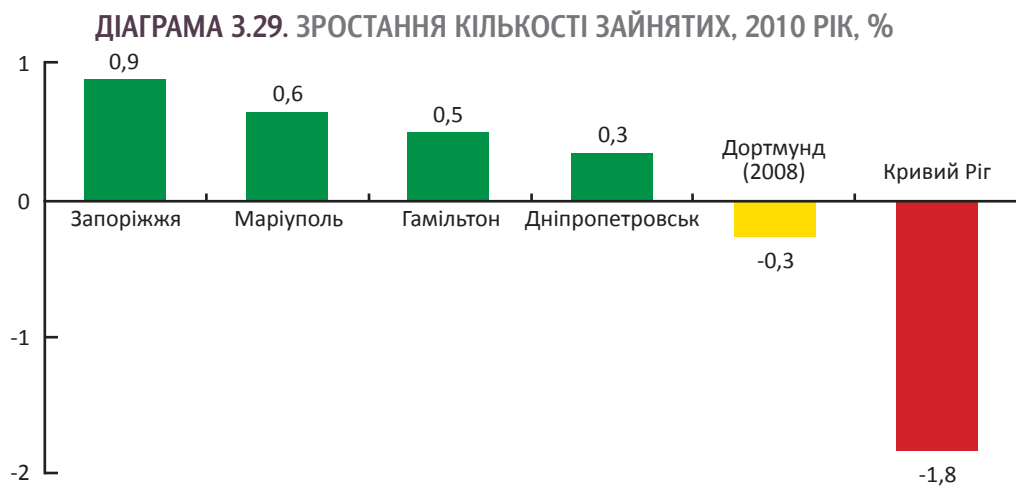
Песимістичний тренд зайнятості свідчить про нездатність економіки міста приваблювати працівників з інших населених пунктів регіону та України нині, тому оптимістичний прогноз щодо сальдо міграції базується на припущенні, що рівень зайнятості зростає в результаті стабілізації економіки після рецесій 2009–2010 рр. і 2012–2014 рр.

У місті є потенціал для підвищення рівня зайнятості, але очевидно, що він не може зростати без обмежень. Певна частка кількості людей працездатного віку завжди залишається незайнятою через персональні чи зовнішні причини, як-то навчання, стан здоров'я, наявність членів сім'ї, яким потрібен догляд, неможливість знайти бажане місце роботи та ін.

Зростання кількості зайнятих

Зростання кількості зайнятих є ще одним показником життєздатності економіки міста, однак важливо зазначити, що швидке зростання може бути свідченням малої кількості зайнятих на початку періоду, що досліджується.

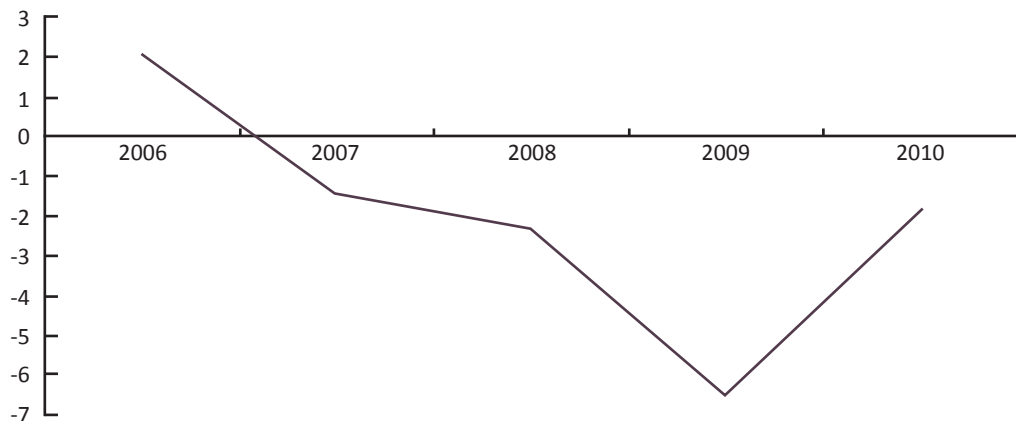
У Кривому Розі спостерігалось зменшення кількості зайнятих, яке у 2010 р. становило 1,8 %, що є найгіршим показником серед міст, які порівнювалися (див. Діаграму 3.29). У Дортмунді також спостерігалось зменшення кількості зайнятих, а в решті міст — незначне зростання кількості зайнятих. Результат Кривого Рогу за цим показником був оцінений як низький.

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької і Маріупольської міських рад; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca); Проект РЕОП.

Хоча тренд щодо кількості зайнятих загалом погіршувався, показник не мав однозначної тенденції до зниження (див. Діаграму 3.30).

ДІАГРАМА 3.30. ЗРОСТАННЯ КІЛЬКОСТІ ЗАЙНЯТИХ У КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, %

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

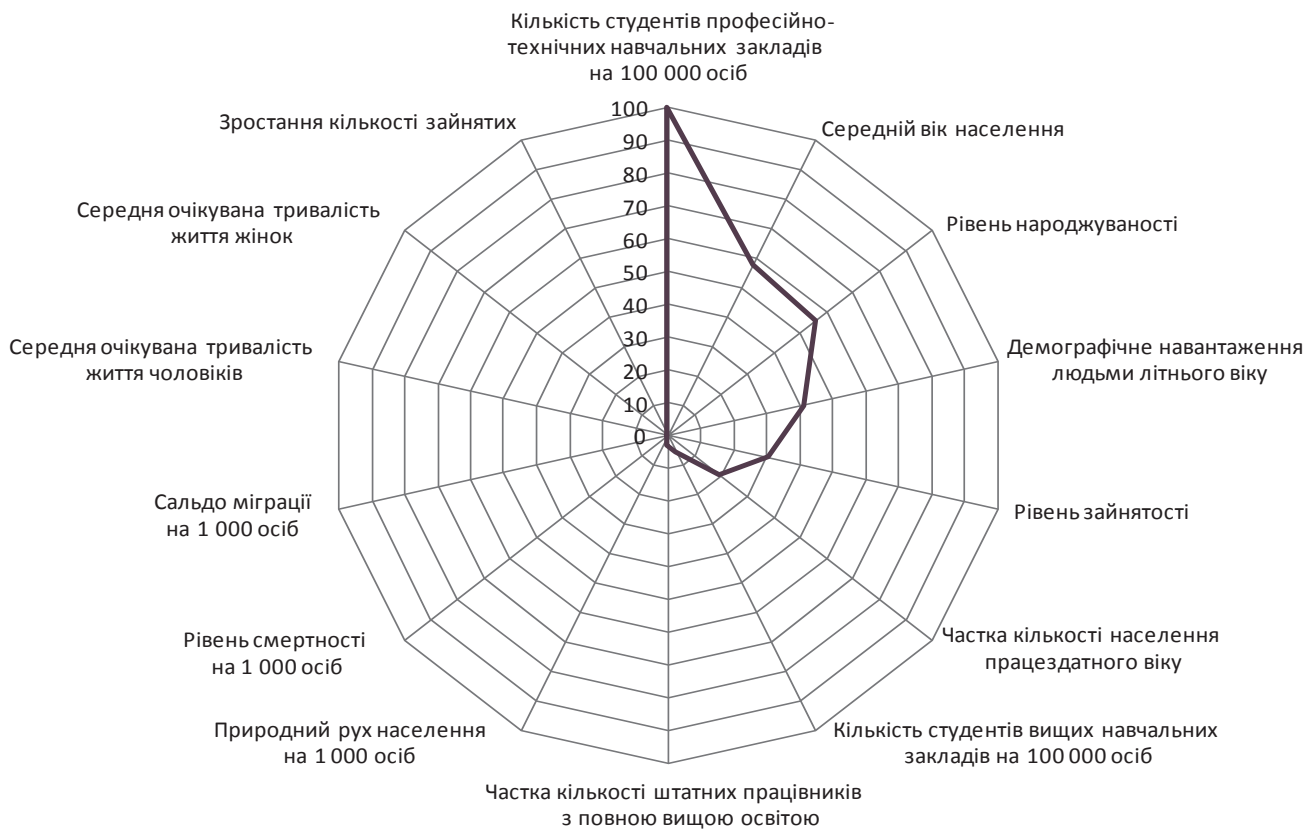
Так, упродовж 2007–2009 рр. спостерігалось значне зменшення кількості зайнятих. У 2010 р. показник кількості зайнятих продовжував зменшуватися, але не такими темпами, як упродовж попередніх років.

За умови відновлення зростання економіки України в майбутньому може відбуватися зростання кількості зайнятих. Згідно з економічним прогнозом, розробленим у межах Проекту РЕОП, кількість штатних працівників підприємств, установ та організацій буде зменшуватися в середньостроковій перспективі, тому основний потенціал для зростання кількості зайнятих — це збільшення кількості працівників мікропідприємств, фізичних осіб-підприємців та їх найманих працівників.

Підсумки

На Діаграмі 3.31 продемонстровані результати Кривого Рогу за 14 показниками у сфері людського капіталу, а саме його позиція відносно найкращого результату за кожним показником. Оскільки індикатори вимірювали за допомогою різних одиниць (наприклад, очікувана тривалість життя вимірюється в роках, а рівень зайнятості — у відсотках), дані на Діаграмі 3.31 були нормалізовані, і тепер значення 100 відповідає найкращому результату, значення 0 — найгіршому. На діаграмі є по одній осі для кожного з 14 індикаторів. Результат міста за кожним індикатором позначений на відповідній осі. Чим ближче значення індикатора до центру діаграми, тим гіршим є показник міста.

ДІАГРАМА 3.31. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ: ПОЗИЦІЇ КРИВОГО РОГУ ЗА КОЖНИМ ПОКАЗНИКОМ ВІДНОСНО МІСТ З НАЙКРАЩИМ РЕЗУЛЬТАТОМ, НОРМАЛІЗОВАНІ ДАНІ¹⁰

Джерело: Проект РЕОП.

¹⁰ Формула нормалізації перетворює актуальний показник у число від 0 (найгірший результат) до 100 (найкращий результат), навіть у випадках, коли вище значення вихідного показника означає гіршу ситуацію (наприклад, показник демографічного навантаження людьми літнього віку).

Кривий Ріг досяг найкращих результатів серед міст-конкурентів за показником кількості студентів професійно-технічних навчальних закладів (100,0). Найгірший результат міста спостерігається в демографічних показниках, де нормалізовані значення не виходять за межі першої третини шкали: це рівень смертності (0,0), сальдо міграції (0,0), середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок (0,0), природний рух населення (0,6), частка кількості населення працездатного віку (19,3). Низькими є також результати за показниками ринку праці: рівень зайнятості (30,3) і зростання кількості зайнятих (0,0). У підсфері освіти місто характеризується низькими показниками рівня освіти робочої сили (3,0) і кількості студентів ВНЗ (5,7).

Водночас вищими є нормалізовані значення показників середнього віку населення (57,9), а також рівня народжуваності (55,9) і демографічного навантаження людьми літнього віку (41,4).

У Таблиці 3.3 продемонстровані індикатори у сфері людського капіталу, поділені на чотири категорії:

- досягнення;
- можливості;
- загрози;
- виклики.

Індикатори відносили до тієї чи іншої категорії відповідно до того, яке нормалізоване значення місто отримало за певним індикатором і як було оцінено минулий п'ятирічний тренд.

Значення індикатора у верхній третині нормалізованої шкали (66,8–100,0) трактувалися як досягнення міста. У Кривому Розі таким досягненням є показник кількості студентів професійно-технічних навчальних закладів.

Значення індикатора в середній третині шкали (33,4–66,7) і позитивний п'ятирічний тренд розглядалися як можливості для міста. У Кривому Розі є два такі показники: рівень народжуваності та демографічне навантаження людьми літнього віку.

Значення індикатора в середній третині шкали (33,4–66,7) і негативний п'ятирічний тренд розглядалися як загрози для міста. У Кривому Розі є один такий індикатор — середній вік населення.

І, нарешті, значення індикатора в нижній третині шкали (0–33,3) розглядалися як виклики для міста. У Кривому Розі є ряд таких індикаторів: рівень смертності, природний рух населення, сальдо міграції, середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок, частка кількості населення працездатного віку, частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою, кількість студентів ВНЗ, рівень зайнятості та зростання кількості зайнятих.

Важливо, що в Таблиці 3.3 міститься опис перспектив розвитку кожного з аспектів людського капіталу за умови, що влада міста не буде реалізовувати спрямовану політику щодо них.

ТАБЛИЦЯ 3.3. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КРИВОГО РОГУ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Досягнення	Кількість студентів професійно-технічних навчальних закладів	☹️	Система середньої професійної освіти не зможе зберегти нинішню кількість студентів через зменшення чисельності населення віком 15–20 років.
Можливості	Рівень народжуваності	☹️	Рівень народжуваності є перевагою Кривого Рогу лише в короткостроковій перспективі. Наявний демографічний прогноз свідчить про зниження рівня народжуваності в майбутньому через зменшення кількості жінок дітородного віку. Резерви підвищення народжуваності обмежені, але місто може зберегти перевагу перед іншими містами України, оскільки в них теж спостерігається тенденція до зниження рівня народжуваності.
	Демографічне навантаження людьми літнього віку	☹️	Згідно з прогнозом, показник демографічного навантаження людьми літнього віку буде зростати, відбуватиметься неухильне старіння населення, яке стає соціальною та економічною проблемою і яке справлятиме також значний вплив на бюджетну ситуацію в місті.
Загрози	Середній вік населення	☹️	Середній вік населення є меншим, ніж у конкурентів, але Кривий Ріг дедалі більше наближається до категорії міст зі «старим» населенням через зменшення частки молоді і збільшення частки кількості осіб літнього віку в структурі населення.

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Виклики	Рівень смертності	☹️	Згідно з демографічним прогнозом, кількість померлих буде збільшуватися в майбутньому через старіння населення за рахунок збільшення кількості померлих у найстарших вікових групах.
	Природний рух населення	☹️	Через зниження рівня народжуваності та зростання рівня смертності в довгостроковій перспективі показник природного руху набуватиме все більших від'ємних значень.
	Сальдо міграції	😊	Показник сальдо міграції, який потенційно міг би покращити ситуацію з віковою структурою населення міста, є на сьогодні від'ємним. У довгостроковій перспективі прогнозується покращення показника сальдо міграції.
	Середня очікувана тривалість життя чоловіків і жінок	😊	Показник очікуваної тривалості життя як жінок, так і чоловіків має потенціал до зростання. Одним з найважливіших питань є зменшення різниці в тривалості життя чоловіків і жінок.
	Частка кількості населення працездатного віку	☹️	Малий показник частки кількості населення працездатного віку з тенденцією до подальшого зниження свідчить про неухильне старіння населення, яке триватиме й надалі.
	Частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою	😊	Частка кількості штатних працівників з повною вищою освітою буде збільшуватися, що відповідає загальноукраїнській тенденції до підвищення освітнього рівня працівників. Важливим питанням для міста є забезпечення осіб з вищою освітою робочими місцями.
	Кількість студентів вищих навчальних закладів на 100 000 осіб	☹️	Незважаючи на наявність потужних ВНЗ, у Кривому Розі зменшується кількість студентів. Ця тенденція триватиме й надалі через зменшення кількості населення віком 18–22 років.
	Рівень зайнятості Зростання кількості зайнятих	☹️	На сьогодні місто не має переваг в економічній активності населення. Тенденція до зменшення кількості зайнятих триватиме й надалі, а рівень зайнятості може знижуватися несуттєво.

4. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ІНФРАСТРУКТУРА

Відповідна та високоякісна фізична і соціальна інфраструктура необхідна для забезпечення високої продуктивності та конкурентоспроможності економіки міста. У цьому дослідженні розглянуто кілька аспектів інфраструктури: транспортна інфраструктура, медична інфраструктура та туристична інфраструктура. Згідно з опитуваннями керівників міжнародних компаній KPMG International, 90 % респондентів вказали, що їхнє рішення про розміщення чи розширення бізнес-діяльності безпосередньо залежить від наявності та якості інфраструктури міста¹¹.

У Таблиці 4.1 відображено рейтинг Кривого Рогу за показниками розвитку інфраструктури та вказано напрямки зміни значень цих показників за п'ять років (за наявності даних)¹².

Кривий Ріг посідає перше місце за показником щільності доріг з-поміж чотирьох міст України. Він отримав три зірки за цим показником.

Кривий Ріг отримав дві зірки за трьома показниками. Це кількість туристів, кількість лікарів і рівень смертності серед немовлят. Одну зірку місто отримало за показником кількості ліжок-місць у готелях.

**ТАБЛИЦЯ 4.1. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ
У СФЕРІ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Транспортна інфраструктура	Щільність доріг, км доріг на 1 км ² площі	1/4	★★★	немає історичних даних
	Кількість лікарів на 10 000 осіб	4/7	★★	немає історичних даних
Медична інфраструктура	Рівень смертності серед немовлят, смертність серед немовлят віком до 1 року на 1 000 новонароджених	7/8	★★	😊
	Загальна кількість ліжок-місць у готелях усіх типів на 1 000 осіб	6/7	★	немає історичних даних
Туристична інфраструктура	Кількість туристів на 1 000 осіб	3/4	★★	немає історичних даних

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

¹¹ Див. KPMG International (commissioned by KPMG in cooperation with the Economist Intelligence Unit), Bridging the Global Infrastructure Gap: Views from the Executive Suite (2009), p. 3.

¹² Див. детальний опис процедури порівняння в Розділі «Підсумки».

Транспортна інфраструктура

Рівень розвитку транспортної інфраструктури міста визначається його здатністю залучати та використовувати людські та фінансові ресурси. Показником цієї підсфери визначено щільність доріг — відношення протяжності доріг міста до його площі. Цей показник не враховує ширину доріг та їх якість.

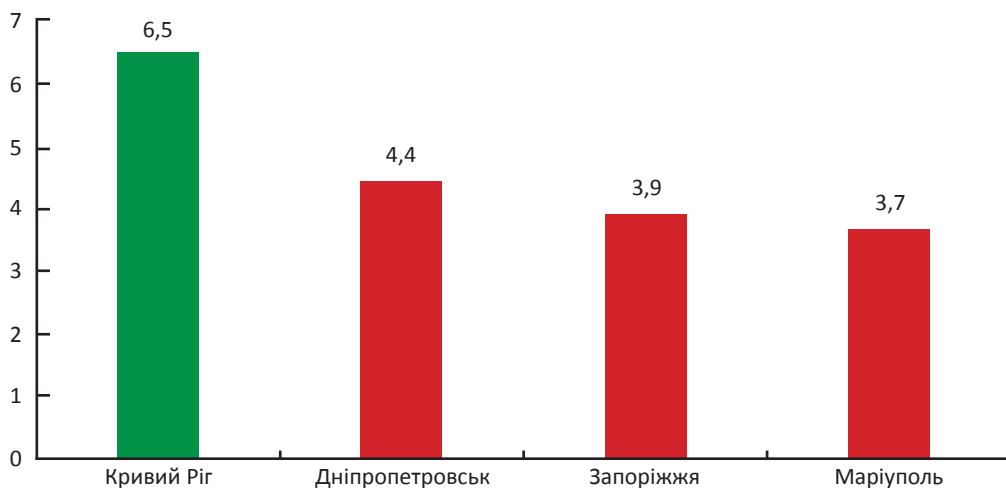
Достатня кількість якісних доріг дає змогу забезпечити великий пасажиропотік і вантажообіг та зменшує приватні витрати на транспортування завдяки можливості обрання зручних маршрутів і меншим витратам пального та повільнішому зношуванню транспортних засобів. Належний доступ до дорожньої мережі сприяє діловому та соціальному розвитку населених пунктів.

За показником щільності доріг Кривий Ріг займає перше місце з-поміж міст у рейтингу.

Щільність доріг

Кривий Ріг — лідер рейтингу за розвитком дорожньої мережі. Решта міст суттєво відстає від Кривого Рогу за цим показником. Щільність доріг найближчого конкурента — Дніпропетровська — майже в 1,5 раза менша, ніж щільність доріг Кривого Рогу. Результат Кривого Рогу був оцінений як високий (див. Діаграму 4.1).

ДІАГРАМА 4.1. ЩІЛЬНІСТЬ ДОРІГ, 2011 РІК, КМ ДОРІГ НА 1 КМ² ПЛОЩІ

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької та Маріупольської міських рад; Проект РЕОП.

Проте стан доріг Кривого Рогу потребує поліпшення. Дороги міста зношені¹³, і представники бізнесу не задоволені якістю їх утримання¹⁴.

Є також потреба в розширенні мережі доріг Кривого Рогу, оскільки зростання рівня автомобілізації призводить до вичерпання пропускнуєї спроможності автошляхів¹⁵.

Утім, за умов обмежених бюджетних ресурсів капіталовкладення в дорожнє господарство Кривого Рогу будуть малими. Розбудова мережі автошляхів відбуватиметься повільно.

Медична інфраструктура

Спроможність забезпечувати належний рівень здоров'я населення є одним з визначальних чинників досягнення високої якості людського капіталу в місті. Для оцінювання цієї спроможності обрано два показники: кількість лікарів і рівень смертності серед немовлят.

¹³ Див. Стратегічний план розвитку міста Кривого Рогу до 2015 року, с. 10 (http://kryvyrih.dp.ua/ua/osxfile/name/81111281312809_s_4o).

¹⁴ Див. Звіт про результати опитування представників бізнесу міста Кривого Рогу, с. 15–16 (http://kryvyrih.dp.ua/ua/osxfile/name/81111281312809_s_6o).

¹⁵ Див. Проект Генерального плану розвитку м. Кривого Рогу до 2030 р. (коротка характеристика прийнятих рішень), с. 2 (http://kryvyrih.dp.ua/ua/osxfile/name/211111323355266_s_1o).

Кількість лікарів є одним з показників, що характеризують рівень доступу населення до медичних послуг. Водночас цей показник не є свідченням якості та ефективності роботи лікарів.

У ньому, зокрема, не враховується якість підготовки лікарів; структура спеціалізації лікарів, її відповідність потребам пацієнтів; ефективність організації роботи лікарів; час, який лікарі приділяють діагностиці та лікуванню пацієнтів; можливість лікарів використовувати необхідне устаткування та медикаменти.

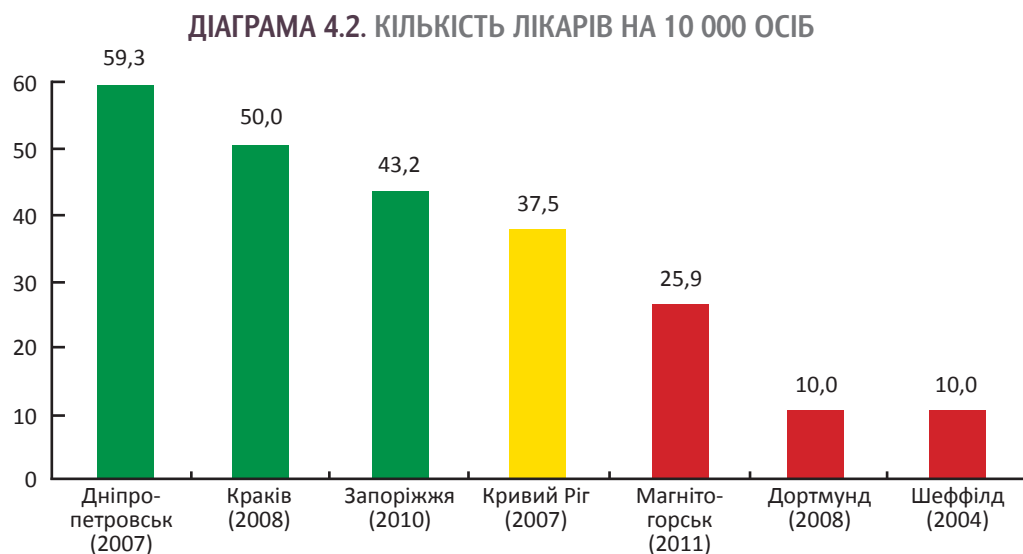
Смертність серед немовлят є одним з основних показників рівня розвитку медичної системи. Якість надання медичної допомоги справляє визначальний вплив на цей показник. Здоров'я немовлят залежить від доступу матерів і дітей до медичних послуг, ефективності організації спостереження за станом здоров'я матерів і немовлят, можливості надання складної спеціалізованої допомоги із застосуванням високоякісного устаткування та медикаментів.

Водночас рівень розвитку медичної системи не є єдиним чинником, від якого залежить здоров'я немовлят: воно також критично залежить від умов та способу життя матерів і немовлят, на що впливають, зокрема, рівень освіти матерів, рівень добробуту родини, стан довкілля.

Кривий Ріг має суттєві проблеми у сфері медичної інфраструктури. У місті бракує лікарів, і досить високим є рівень смертності серед немовлят.

Кількість лікарів

За показником кількості лікарів Кривий Ріг знаходиться в середині рейтингу: він посідає четверте місце з-поміж семи міст. Водночас у Кривому Розі лікарів найменше з-поміж міст України, що порівнювалися. Кривий Ріг випереджає лише три закордонні міста, з яких одне російське, а два західноєвропейські, в яких система охорони здоров'я передбачає набагато меншу кількість лікарів, ніж в Україні. Результат Кривого Рогу за цим показником було оцінено як середній (див. Діаграму 4.2).

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>).

У Кривому Розі спостерігається значний дефіцит лікарів¹⁶. Така ситуація спостерігається впродовж багатьох років¹⁷.

Хоча лікарів у Кривому Розі бракує, їх кількість може зменшитися ще більше. Якщо не вживати заходів для суттєвого поліпшення умов праці лікарів, то й надалі кількість лікарів, що вибули зі сфери медицини, перевищуватиме кількість тих лікарів, що прибули.

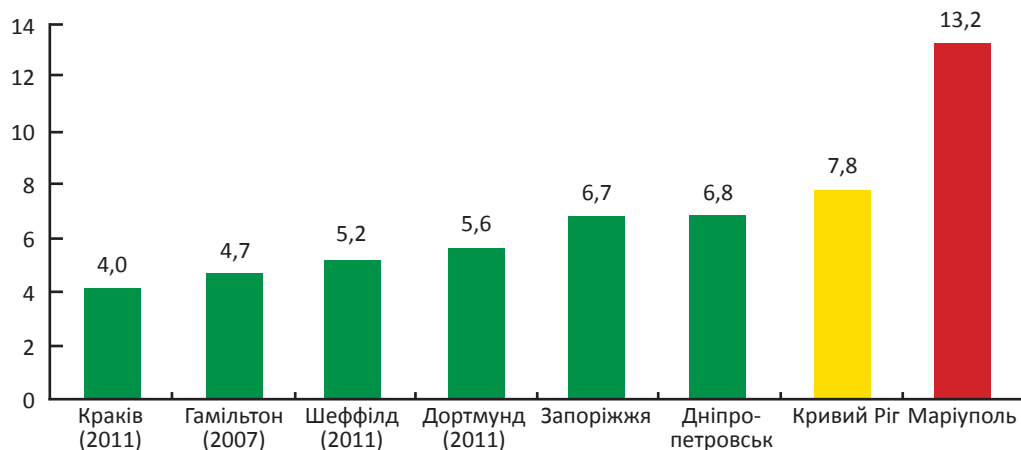
Крім того, у довгостроковому періоді планову чисельність лікарів зменшуватимуть у межах загального реформування системи охорони здоров'я в країні.

¹⁶ Див. <http://krlife.com.ua/news/molodye-vrachi-ne-khotyat-ekhat-rabotat-v-krivoy-rog-dazhe-pri-uslovii-predostavleniya-zhilya>.

¹⁷ Див. <http://kri.com.ua/9630-krivojj-rog-po-prezhnemu-ispytyvaet-deficit-vo.html>, <http://kri.com.ua/1462-v-krivom-roge-defitsit-vrachey.html>.

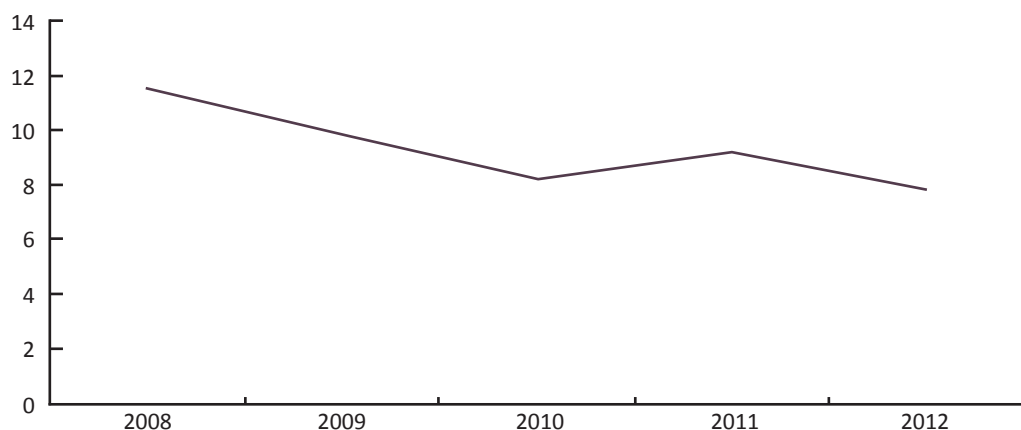
Смертність серед немовлят

Кривий Ріг посідає передостаннє місце в рейтингу за рівнем смертності серед немовлят. Водночас цей показник у місті набагато менший, ніж у Маріуполі, ситуація в якому найгірша. Результат Кривого Рогу за цим показником був оцінений як середній (див. Діаграму 4.3).

ДІАГРАМА 4.3. РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ СЕРЕД НЕМОВЛЯТ¹⁸, 2012 РІК

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca).

За період 2008–2012 рр. найнижчий рівень смертності серед немовлят у Кривому Розі спостерігався у 2012 р. (див. Діаграму 4.4). Це може бути результатом початку діяльності наприкінці 2011 р. Криворізького міжрайонного перинатального центру¹⁹.

ДІАГРАМА 4.4. РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ СЕРЕД НЕМОВЛЯТ У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ

Джерело: Головне управління статистики у Дніпропетровській області.

Утім, у 2013 р. рівень смертності серед немовлят суттєво зріс — до 9,8%²⁰, тобто до рівня 2009 р. Однією з основних проблем системи охорони здоров'я матерів і дітей у Кривому Розі є значний брак лікарів — неонатологів, анестезіологів, педіатрів²¹.

У довгостроковому періоді смертність серед немовлят у Кривому Розі, ймовірно, зменшуватиметься завдяки заходам з поліпшення якості охорони здоров'я матерів і дітей. Водночас у короткостроковому періоді цей показник може не мати стабільної тенденції до зниження.

¹⁸ Рівень смертності серед немовлят — смертність серед немовлят віком до 1 року на 1 000 новонароджених.

¹⁹ Криворізький міжрайонний перинатальний центр (заклад вторинного рівня надання медичної допомоги) відкрито 8 грудня 2011 року. Див. <http://www.umj.com.ua/article/22144/vidkrito-pershij-v-ukraini-perinatalnij-centr>.

²⁰ У 2013 р. у Кривому Розі народилося 7 123 дитини, а кількість померлих віком до 1 року становила 70 дітей. Див. http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo/ds/2013/ds3_m12.htm.

²¹ Див. http://krnews.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11974&Itemid=87.

Туристична інфраструктура

Рівень розвитку туристичної інфраструктури, з одного боку, суттєво залежить від рівня загальної ділової активності міста, але з іншого, і сам є одним з чинників, що визначають якість ділового середовища. Належна туристична інфраструктура сприяє не лише розвитку туристичного сектору як такого, а й поживленню ділової активності загалом.

Туристична інфраструктура складається з багатьох видів об'єктів. Це, зокрема, заклади розміщення та харчування, об'єкти транспортної системи, засоби комунікації²².

У цьому дослідженні рівень розвитку туристичної інфраструктури оцінено за показниками кількості ліжок-місць у готелях і кількості туристів (враховано і відвідувачів з діловими цілями).

Кількість ліжок-місць у готелях дає відомості про спроможність міста розмістити в себе певну кількість відвідувачів, а також непрямо свідчить про попит на тимчасові помешкання (хоча певна кількість готелів може функціонувати не на ринкових засадах). Кількість туристів вказує на рівень привабливості міста для відвідувачів, який суттєво залежить від рівня розвитку туристичної інфраструктури.

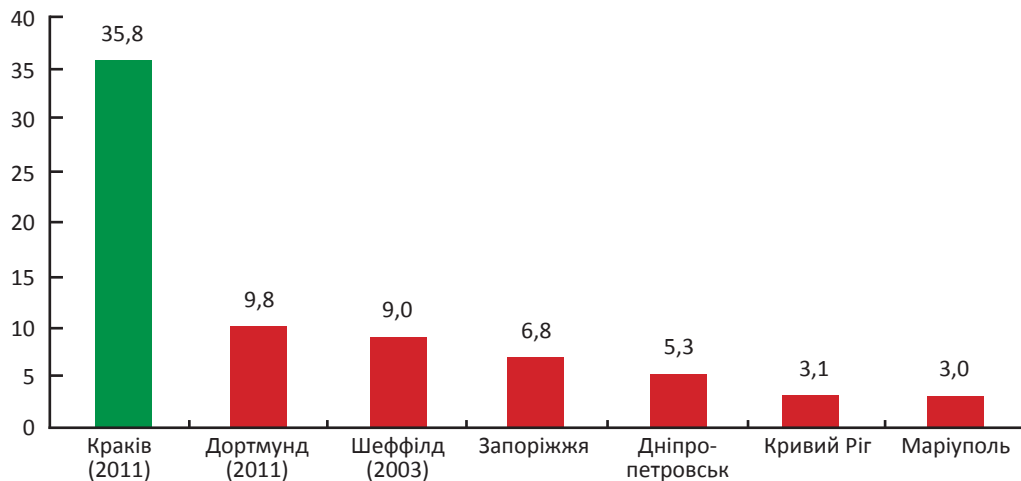
Обидва показники не дають важливої інформації, що характеризує розвиток туристичної інфраструктури. Місткість готелів не дає відомостей щодо структури місць за якістю та її відповідності попиту. У показнику відвідуваності міста не враховано час, проведений у ньому туристами, та обсяг витрачених ними коштів.

Офіційні дані і щодо кількості готельних номерів, і щодо кількості відвідувачів міста можуть суттєво не відображати реальну ситуацію. Утім, ступінь некоректного відображення є подібним для різних міст (принаймні в межах однієї країни), тож міжрегіональні порівняння мають давати загалом коректні висновки.

Кількість місць у готелях

Кривий Ріг — передостанній у рейтингу за показником кількості ліжок-місць у готелях. За цим показником Кривий Ріг поступається всім європейським містам (лідують у рейтингу), а також Запоріжжю та Дніпропетровську. Кривий Ріг випереджає Маріуполь, проте несуттєво. Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом (див. Діаграму 4.5).

ДІАГРАМА 4.5. ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ЛІЖКО-МІСЦЬ У ГОТЕЛЯХ УСІХ ТИПІВ НА 1 000 ОСІБ, 2012 РІК

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Проект РЕОП.

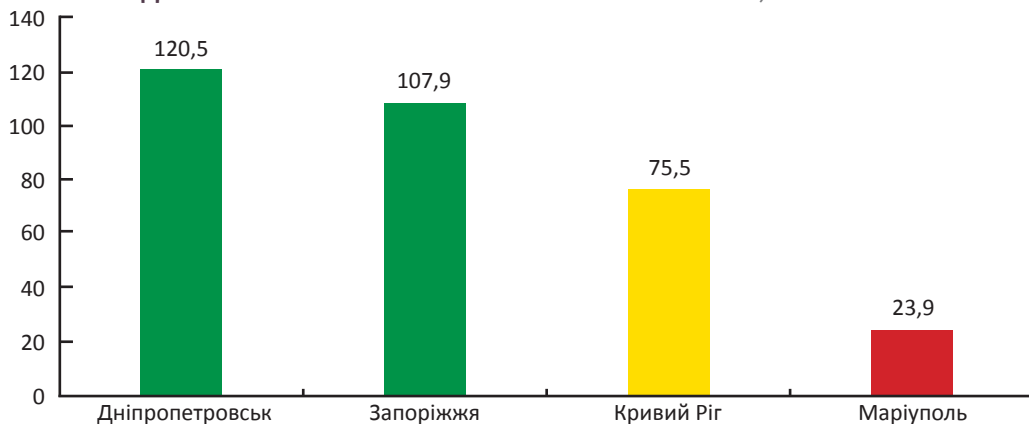
У довгостроковому періоді показник кількості ліжок-місць у готелях Кривого Рогу зростатиме завдяки збільшенню чисельності бізнес-відвідувачів унаслідок економічного розвитку міста. Водночас упродовж найближчих років місткість готелів не повинна суттєво змінитися.

²² Див. http://www.confcontact.com/20130214_econ/10_dolgoplova.htm.

Кількість туристів

Кількість відвідувачів Кривого Рогу менша, ніж Дніпропетровська і Запоріжжя, але більша, ніж Маріуполя. Результат Кривого Рогу за цим показником оцінено як середній (див. Діаграму 4.6).

ДІАГРАМА 4.6. КІЛЬКІСТЬ ТУРИСТІВ НА 1 000 ОСІБ, 2012 РІК

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

Як і інші міста України в рейтингу, Кривий Ріг не є туристичним центром, і до нього приїжджають насамперед відвідувачі з діловими цілями. Проте місто має можливості для збільшення туристичного потоку. За деякими оцінками, Кривий Ріг має найбільший потенціал з-поміж міст України для розвитку промислового туризму²³. На початку 2013 р. ухвалено Програму розвитку промислового туризму в Кривому Розі на 2013–2015 роки²⁴.

Хоча кількість туристів до Кривого Рогу з часом може суттєво зрости, чисельність основного потоку відвідувачів і надалі визначатиметься рівнем ділової активності в місті. Упродовж кількох наступних років кількість відвідувачів, імовірно, збільшуватиметься несуттєво завдяки поступовому розвитку економіки (див. Вставку «Визначальні тенденції готельного бізнесу у 2014 році»).

Визначальні тенденції готельного бізнесу у 2014 році

1. Упродовж найближчих 5–10 років основними клієнтами готелів стануть представники нового покоління, народжені у 2000-х рр. Представники цього покоління зацікавлені в отриманні нового досвіду та активному спілкуванні. Серед іншого, вони готові платити більше за цікавий досвід та смачну їжу. Таким чином, дедалі більше готелів буде оновлювати роботу барів, ресторанів і систему харчування загалом.
2. Швидкість та ретельність обслуговування стануть важливішими для втримання клієнтів. Дедалі більше споживачів надаватиме перевагу швидкому бронюванню, заселенню, доступу до якісного Wi-Fi та реакції обслуговуючого персоналу на потреби клієнтів. Нове покоління споживачів швидко реагує на якість послуг, залишаючи позитивні чи негативні відгуки в соціальних мережах (Twitter, Facebook чи TripAdvisor).
3. Очікується збільшення кількості іноземних туристів. Зокрема, кількість неділових туристів з Китаю, які скористаються послугами готелів, може досягти близько 100 млн осіб на рік. Глобалізація подорожей залишатиметься потужним фактором розвитку готельного бізнесу.
4. Особлива увага приділятиметься веб-сайтам готелів: пошук шляхів заохочення прямих бронювань буде важливим елементом маркетингу готелів у 2014 р. Оскільки дедалі більше подорожуючих здійснює підготовку до подорожей он-лайн, веб-сайти готелів мають стати основним місцем для бронювання. Готелі витрачають великі кошти на комісійні, що суттєво збільшує вартість їх послуг. Таким чином, веб-сайти готелів мають бути здатними конкурувати зі спеціалізованими сайтами.

²³ Див. [http://uk.wikipedia.org/wiki/Промисловий_\(індустріальний\)_туризм_у_Кривому_Розі](http://uk.wikipedia.org/wiki/Промисловий_(індустріальний)_туризм_у_Кривому_Розі).

²⁴ Див. Програму розвитку промислового туризму в місті Кривому Розі на 2013–2015 роки (ухвалена 30 січня 2013 року) http://so.kryvyrih.dp.ua/ua/osxfile/pg/2909477777_d1_3o/, Звіт щодо виконання у 2013 році Програми розвитку промислового туризму в місті Кривому Розі на 2013–2015 роки (затверджений 29 січня 2014 року) http://so.kryvyrih.dp.ua/ua/osxfile/pg/3054577777_d1_2o/.

5. Необхідно розробити тактику промоції готелів у мережі Інтернет. За даними журналу *The Wall Street Journal*, веб-сайт *Yelp* містить відгуки про готелі від 50 мільйонів споживачів. Сайт *TripAdvisor* став найпопулярнішим у світі сайтом, який відвідує 42 мільйони унікальних відвідувачів щомісяця. Таким чином, менеджмент готелів має здійснювати регулярний (щотижневий) моніторинг оглядів на спеціалізованих сайтах, виявляти низькі оцінки та рейтинги та реагувати на них.

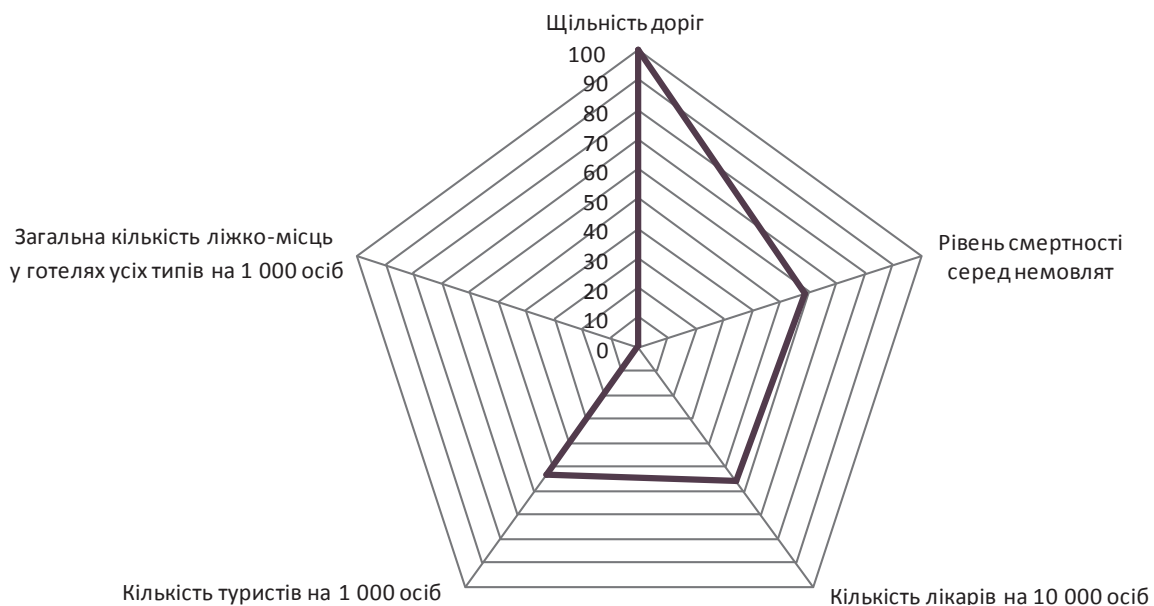
Адаптовано з джерела: <http://www.hospitalitynet.org/news/4063217.html>.

Підсумки

На Діаграмі 4.7 відображено результат порівняння показників розвитку інфраструктури Кривого Рогу в порівнянні з найкращим і найгіршим результатами міст у рейтингу. Дані щодо кожного показника були нормалізовані: нормалізований показник може мати значення від 0 до 100, де 0 — найгірший результат, 100 — найкращий.

Кривий Ріг має нормалізоване значення 100,0 для показника щільності доріг — показника, за яким він є лідером з-поміж міст рейтингу. Нормалізовані значення понад 50 місто отримало за трьома показниками: рівня смертності серед немовлят (59,0), кількості лікарів (55,8) та чисельності туристів (53,4). Показник кількості ліжок-місць у готелях майже дорівнює нулю (0,3).

ДІАГРАМА 4.7. ІНФРАСТРУКТУРА: ПОЗИЦІЇ КРИВОГО РОГУ ЗА КОЖНИМ ПОКАЗНИКОМ ВІДНОСНО МІСТ З НАЙКРАЩИМ РЕЗУЛЬТАТОМ, НОРМАЛІЗОВАНІ ДАНІ²⁵

Джерело: Проект РЕОП.

У Таблиці 4.2 відображено поділ показників розвитку інфраструктури за чотирма категоріями: досягнення, можливості, загрози, виклики. Кожен з показників було віднесено до однієї з категорій залежно від того, яке нормалізоване значення місто отримало за цим показником і яким був напрямок зміни значень показника за п'ять років.

Значення показників у верхній третині нормалізованої шкали (66,8–100,0) були оцінені як досягнення міста. Значення в середній третині шкали (33,4–66,7) розглядалися як можливості міста за умови позитивного п'ятирічного тренду і як загрози для міста — за умови негативного тренду. Значення в нижній третині шкали (0–33,3) розглядалися як виклики для міста.

²⁵ Формула нормалізації перетворює дані в числа від 0 (найгірше) до 100 (найкраще), навіть у випадках, коли більше значення показника означає негативний результат (наприклад, смертність серед немовлят).

Досягненням Кривого Рогу є показник щільності доріг. До категорії «Можливості» віднесено такі показники: рівень смертності серед немовлят і кількість туристів. Загрозою для Кривого Рогу є показник кількості лікарів. Викликом для міста є показник кількості місць у готелях.

**ТАБЛИЦЯ 4.2. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ
У СФЕРІ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Досягнення	Щільність доріг	😊	Показник щільності доріг зростатиме низькими темпами через незначні обсяги фінансування будівництва доріг.
Можливості	Смертність серед немовлят	😊	Рівень смертності серед немовлят матиме довгострокову тенденцію до зниження завдяки впровадженню заходів з підвищення якості охорони здоров'я матерів і малюків.
	Кількість туристів	😊	Показник кількості відвідувачів збільшуватиметься невисокими темпами завдяки поступовому розвитку економіки міста.
Загрози	Кількість лікарів	😞	Показник кількості лікарів зменшуватиметься через неспроможність міста залучати до сфери медицини нових фахівців, принаймні в тій же кількості, у якій лікарі звільнятимуться.
Виклики	Кількість ліжок-місць у готелях	😊	Місткість готелів у довгостроковому періоді зростатиме завдяки збільшенню потоку відвідувачів міста.

5. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

Розвиток бізнесу — це сфера, в якій досліджується стан і динаміка економіки міста. У цьому аналізі розвитку бізнесу поєднано показники, які характеризують, з одного боку, поточний стан і результати суб'єктів економічної діяльності в місті, а з іншого, — економічний потенціал міста та частково його привабливість як місця для інвестування та розвитку бізнесу.

На стан розвитку бізнесу впливають як зовнішні чинники, зокрема макроекономічна ситуація в країні та світі, стан регуляторного середовища, ринків і фінансового сектору, так і специфічні саме для цього міста, такі як географічні, демографічні, інфраструктурні, а також діяльність міської влади.

Крім того, на рівень підприємницької активності міста впливають або тимчасові чинники, що залежать від кон'юнктури чи економічних циклів, або структурно зумовлені та довготривалі.

У цьому дослідженні сфера «**Розвиток бізнесу**» враховує три підсфери:

- **інвестиції бізнесу**, оскільки оновлення, модернізація та збільшення кількості основних засобів у промисловому виробництві та інших секторах економіки є необхідною умовою для підвищення рівня конкурентоспроможності та підтримки економічного зростання;
- **зовнішній сектор**, оскільки зовнішня торгівля та іноземні інвестиції можуть мати фактично необмежений потенціал для зростання, але значне коливання зовнішнього попиту чи умов доступу до зовнішніх ринків капіталу можуть негативно вплинути на економічний розвиток;
- **місцеві умови**, адже вартість робочої сили та динаміка створення нових підприємств — важливі характеристики конкурентоспроможності та динаміки підприємницької активності в місті.

У Таблиці 5.1 продемонстровано рейтинги Кривого Рогу в зіставленні з результатами інших міст-конкурентів, а також оцінки п'ятирічного тренду за відповідними показниками.

За п'ятьма з семи показників у цій категорії місто отримало одну зірку, адже Кривий Ріг суттєво відстає від міст-конкурентів. Зокрема, найгіршим результатом міста є останнє місце за показником кількості нових підприємств і підприємців на 1 000 осіб. Кривий Ріг досяг найкращих результатів у сфері оплати праці.

Хоча Кривий Ріг посідає четверте місце за розміром середньомісячної номінальної заробітної плати (дол. США) з-поміж міст-конкурентів, у порівнянні з лідером групи (канадським Гамільтоном) місто характеризується конкурентоспроможним рівнем оплати праці.

Таким чином, місто отримало три зірки за цим індикатором. За показником частки обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації підприємств місто посіло друге місце з-поміж чотирьох міст.

**ТАБЛИЦЯ 5.1. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ
У СФЕРІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ**

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Інвестиції бізнесу	Співвідношення обсягу інвестицій у машини та обладнання та ВВП, %	3/4	★	☹
	Співвідношення обсягу інвестицій в основний капітал та ВВП, %	3/4	★	☹
	Інвестиції в основний капітал на 1 особу, дол. США, поточний ПКС	4/5	★	☹
Зовнішній сектор	Співвідношення припливу ПІІ та ВВП, %	3/4	★	☹
	Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації, %	2/4	★★★	☹

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Місцеві умови	Витрати на оплату праці: середньомісячна номінальна заробітна плата, дол. США, поточний ПКС	4/6	★★★	☹
	Кількість нових підприємств і ФОП на 1 000 осіб	6/6	★	☹

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

Інвестиції бізнесу

Інвестиції є важливою передумовою підвищення рівня продуктивності праці. Зростання рівня продуктивності праці відбувається за рахунок запровадження нових технологій та ідей під час використання основних фондів в економіці, що, своєю чергою, стимулює економічне зростання. За рахунок оновлення основних фондів відбувається пристосування бізнес-процесів та організаційної структури до нових умов діяльності.

У цій підсфері розглядаються річні співвідношення обсягів інвестицій до розміру валового внутрішнього продукту міста: по-перше, як інвестиції в основний капітал загалом, що демонструє інвестиційну динаміку, і як інвестиції в машини та обладнання, що виокремлює продуктивну частину основних фондів у місті.

Крім того, наведено дані щодо інвестицій в основний капітал на 1 особу. Кривий Ріг порівнюється переважно з містами в Україні, а за показником інвестицій на 1 особу — також з Магнітогорськом (Росія). Загалом в основному капіталі враховуються будівлі, об'єкти інфраструктури, машини та обладнання і транспортні засоби.

У цій підсфері результати Кривого Рогу є низькими: місто посідає передостаннє місце за всіма трьома показниками. При цьому за останнім показником, інвестиціями в основний капітал на 1 особу, Кривий Ріг, як і інші міста України, майже втричі поступається Магнітогорську.

Той факт, що немає даних щодо міст економічно розвинених країн, не дає можливості зробити коректні порівняння, але можна припустити, що їх показники в декілька разів вищі.

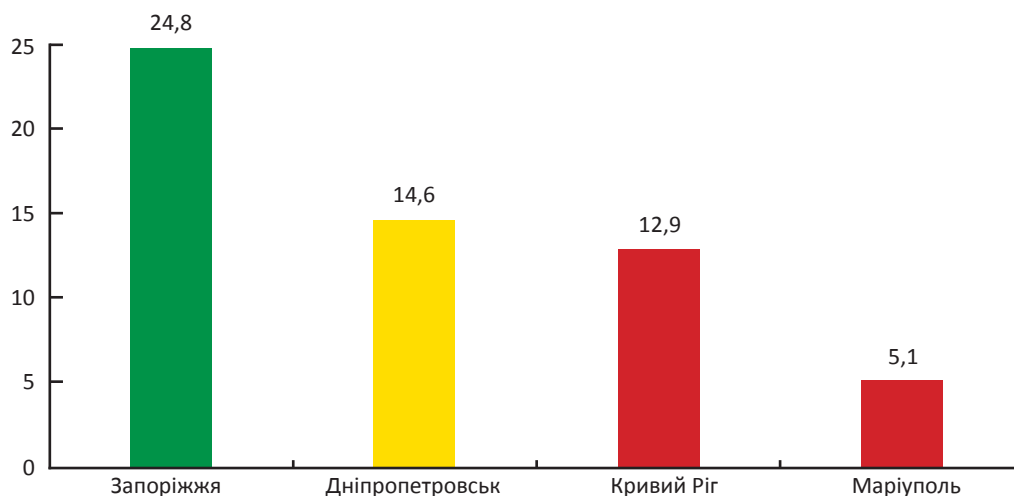
Для більш детального аналізу доцільно було б розглянути такі додаткові показники, як обсяг інвестицій у різні галузі, джерела їх фінансування, інвестування в інформаційно-комунікаційні технології та рівень оновлення основного капіталу. Частка вартості нових машин та обладнання в основних фондах надає інформацію про рівень їх зношеності. Чим більша частка нового обладнання, тим економіка продуктивніша.

Галузева структура інвестицій важлива з точки зору перспектив розвитку інноваційних секторів, чий потенціал для зростання економіки визнається у всьому світі. Це, зокрема, створення інформаційно-комунікаційних технологій, біотехнологій.

Інвестиції бізнесу в інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) критично важливі для рівня продуктивності та конкурентоспроможності. ІКТ як основний капітал має три компоненти: програмне забезпечення, комп'ютери та пов'язане з ними обладнання, а також телекомунікаційне обладнання. Міста, в яких рівень інвестування в ІКТ вищий, зазвичай характеризуються більш швидким зростанням продуктивності та є більш привабливими для іноземних інвесторів.

Інвестиції в основний капітал

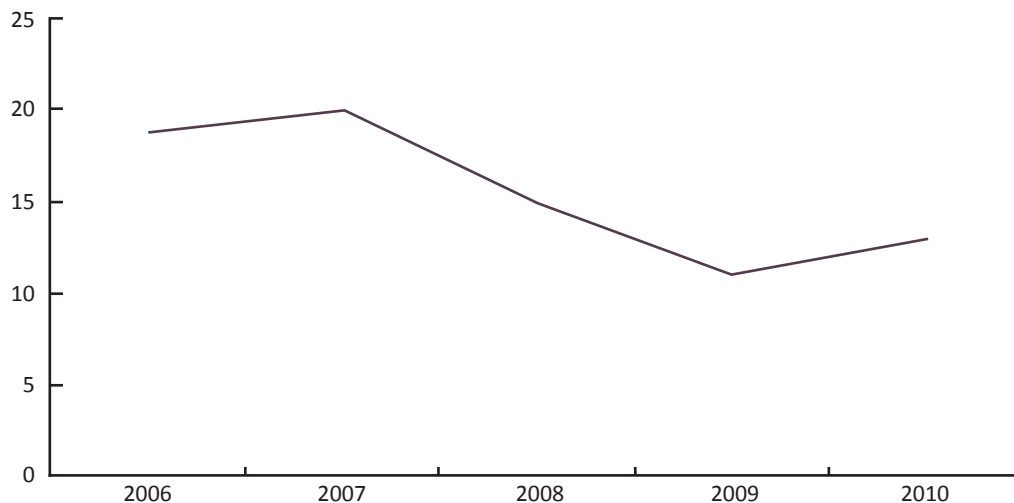
Показник обсягу інвестицій в основний капітал демонструє як інвестиційну динаміку в місті, так і значення інвестицій для структури економіки міста. Цей показник вимірюється як співвідношення його обсягу та ВВП, і за цим співвідношенням Кривий Ріг має нижче значення, ніж решта міст України: більш ніж удвічі менше, ніж показник Запоріжжя, але більше, ніж показник Маріуполя (див. Діаграму 5.1).

ДІАГРАМА 5.1. СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСЯГУ ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ТА ВВП, 2010 РІК, %

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

Кривий Ріг був віднесений до групи міст з низьким результатом за показником співвідношення обсягу інвестицій в основний капітал та ВВП.

При цьому п'ятирічний тренд за цим показником є негативним, що відображає загальну ситуацію з післякризового відновлення економіки країни та регіону зокрема (див. Діаграму 5.2).

ДІАГРАМА 5.2. СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСЯГУ ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ТА ВВП У КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, %

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

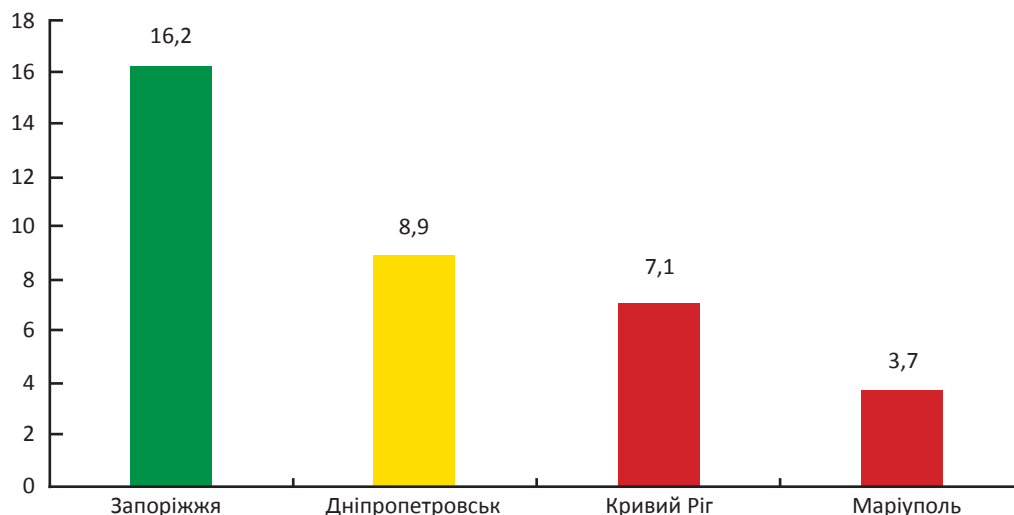
Інвестиції в машини та обладнання

Інвестиції в машини та обладнання характеризує співвідношення обсягу саме продуктивних інвестицій та ВВП. Цей показник важливий для розуміння особливостей інвестиційної динаміки міста з точки зору закладення перспектив зростання випуску та підвищення рівня продуктивності праці у випадку інвестування в нові технології.

Чим більшим є обсяг інвестицій, тим більшим є потенціал до економічного зростання впродовж наступних періодів.

Кривий Ріг за цим показником на рівні 7,1 % посів передостаннє місце серед міст України, що брали участь у порівнянні, поступившись промисловим центрам країни Дніпропетровську і Запоріжжю і ненабагато випередивши Маріуполь (див. Діаграму 5.3). При цьому результати більшості міст України, що порівнювалися, вищі, ніж загалом у країні (5,1 %). Результат Кривого Рогу за цим показником був оцінений як низький.

ДІАГРАМА 5.3. СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСЯГУ ІНВЕСТИЦІЙ У МАШИНИ ТА ОБЛАДНАННЯ ТА ВВП, 2010 РІК, %

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

За наявними даними, п'ятирічний тренд за цим показником у Кривому Розі був негативним, що також відповідає ситуації післякризового відновлення (див. Діаграму 5.4).

ДІАГРАМА 5.4. СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСЯГУ ІНВЕСТИЦІЙ У МАШИНИ ТА ОБЛАДНАННЯ ТА ВВП У КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, %

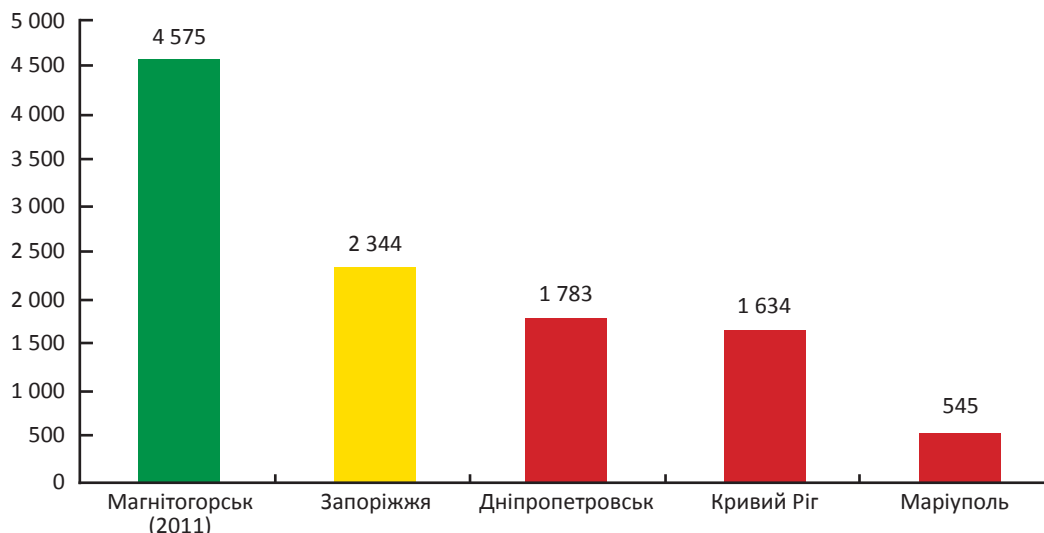
Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Інвестиції в основний капітал на 1 особу

Показник інвестицій в основний капітал на 1 особу пов'язаний з першими двома та демонструє ще один вимір інвестиційної насиченості економіки міста. За ним частково можна оцінити технологічне забезпечення робочих місць, вищий рівень якого відповідає вищій продуктивності економіки.

Цей показник єдиний у цій підсфері, за яким наявні дані дають можливість провести хоч обмежене міжнародне порівняння. Отже, Кривий Ріг з показником 1 634 дол. США на 1 особу посів передостаннє місце, при цьому він помітно випереджає Маріуполь і лише трохи поступається Дніпропетровську (див. Діаграму 5.5).

ДІАГРАМА 5.5. ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ НА 1 ОСОБУ, 2010 РІК, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

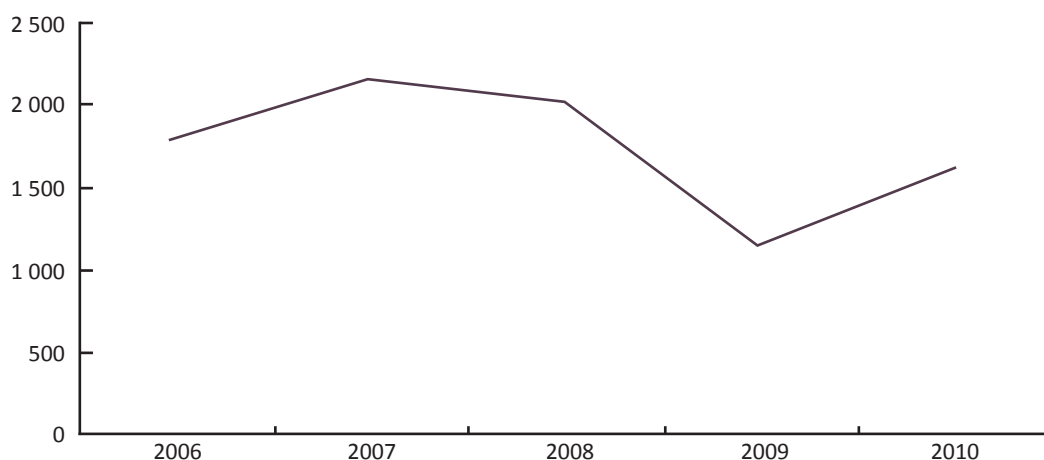

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Проект РЕОП.

Магнітогорськ більш ніж удвічі випереджає міста України, що порівнювалися. Це підтверджує значну недоінвестованість економіки України та Кривого Рогу зокрема. Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за цим показником.

П'ятирічний тренд за цим показником у Кривому Розі був переважно негативним (див. Діаграму 5.6). Утім, у країні загалом ситуація за цим показником дещо покращилася за три останні роки, що дає підстави припустити, що ситуація в Кривому Розі є дещо подібною.

ДІАГРАМА 5.6. ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ НА 1 ОСОБУ В КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Зовнішній сектор

Для економіки будь-якого міста, регіону чи країни взаємодія із зовнішнім світом у часи глобалізації є надзвичайно важливою, адже в глобальному світі є фактично необмежені джерела ресурсів, ринки збуту та можливості для співпраці. Рівень і структура зовнішньоекономічної діяльності свідчать, з одного боку, про очевидну конкурентоспроможність місцевої економіки на світових ринках, а з іншого, дають можливість виявляти нові, ще не задіяні напрями, сфери та механізми міжнародної економічної співпраці.

У цій підсфері аналізуються річні показники припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як співвідношення їх обсягу та ВВП і частки обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації. Перший показник демонструє конкурентну позицію міста щодо залучення ресурсів, а другий — щодо пропозиції своїх товарів і послуг на зовнішніх ринках.

Через брак міжнародних даних у цій підсфері Кривий Ріг порівнюється лише з містами України. Результати міста є дещо кращими, ніж у попередній підсфері. За показником співвідношення припливу ПІІ та ВВП Кривий Ріг посів передостаннє, а за часткою обсягу експорту — друге місце.

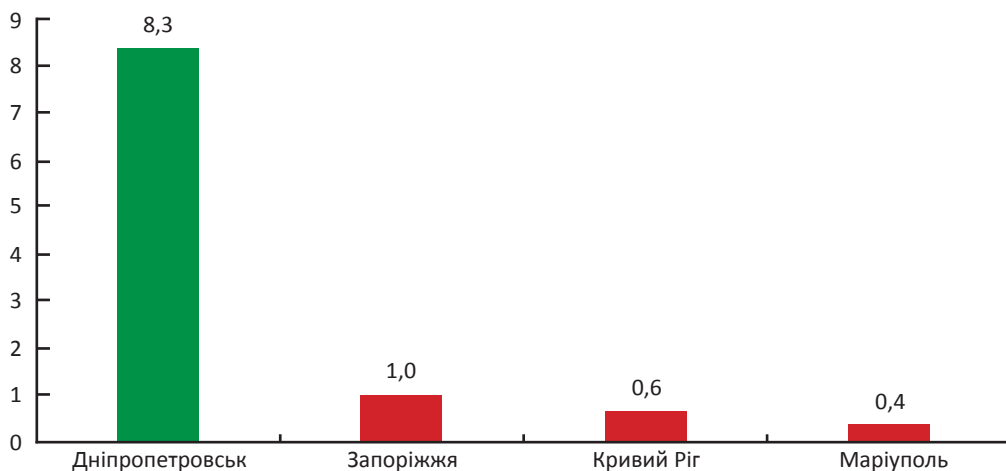
Приплив прямих іноземних інвестицій

Залучення іноземних інвестицій має величезне значення для такої структурно і технологічно застарілої економіки, як економіка України, і Кривий Ріг тут не є винятком. У сучасному світі інвесторами переважно є представники найбільш економічно розвинених країн, отже, іноземні інвестиції — це не тільки гроші, а ще й інновації як у технологіях і виробництві, так і в менеджменті, корпоративній культурі та соціальній відповідальності бізнесу.

Міжнародний валютний фонд визначає прямі іноземні інвестиції як інвестиції, що дають можливість інвестору суттєво впливати на діяльність підприємства, що знаходиться поза межами країни інвестора. Фраза «суттєвий вплив», як правило, означає володіння щонайменше 10 % акцій підприємства чи правами при голосуванні (у випадку корпоратизованого підприємства) чи еквівалентного права (якщо підприємство не корпоратизоване). Інвестор може або створити повністю нове підприємство (так званий «грінфілд»), або, що більш розповсюджене, отримати контроль над бізнесом шляхом купівлі підприємств у результаті злиття та поглинання. Іншими типами фінансових операцій між об'єднаними підприємствами, такими як реінвестування доходів підприємства з прямими іноземними інвестиціями, також вважається ПІІ.

За співвідношенням річного припливу ПІІ та ВВП Кривий Ріг посів передостаннє місце серед міст України з показником 0,6 %, випередивши Маріуполь, який є аутсайдером, але значно поступаючись лідерів Дніпропетровську (див. Діаграму 5.7).

ДІАГРАМА 5.7. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИПЛИВУ ПІІ ТА ВВП, 2011 РІК, %

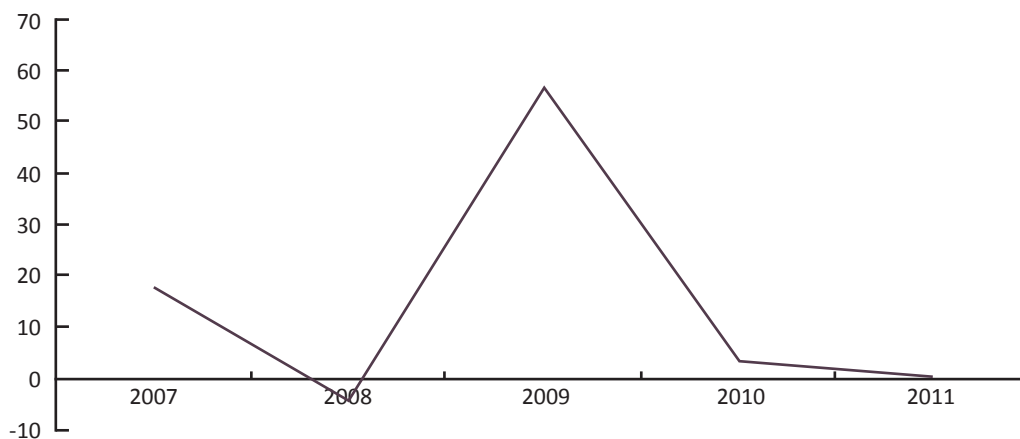

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

Даних про закордонні міста немає, але враховуючи значне відставання України за показником ПІІ від країн, де розташовані ці міста, можна зробити припущення про відповідне відставання Кривого Рогу. Кривий Ріг був віднесений до групи міст з низьким результатом за показником припливу ПІІ.

Як відображено на Діаграмі 5.8, тенденція до зростання не була стабільною. Високих значень обсягу інвестицій було досягнуто не стільки за рахунок вищого рівня інвестиційної привабливості, скільки за рахунок приватизації, яка впродовж останніх років відбувалася майже виключно з використанням офшорних коштів, які, за оцінками експертів, були переважно українського походження, тому це не можна вважати надходженнями іноземних інвестицій у повному сенсі.

ДІАГРАМА 5.8. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИПЛИВУ ПІІ ТА ВВП У КРИВОМУ РОЗІ, 2007–2011 РОКИ, %

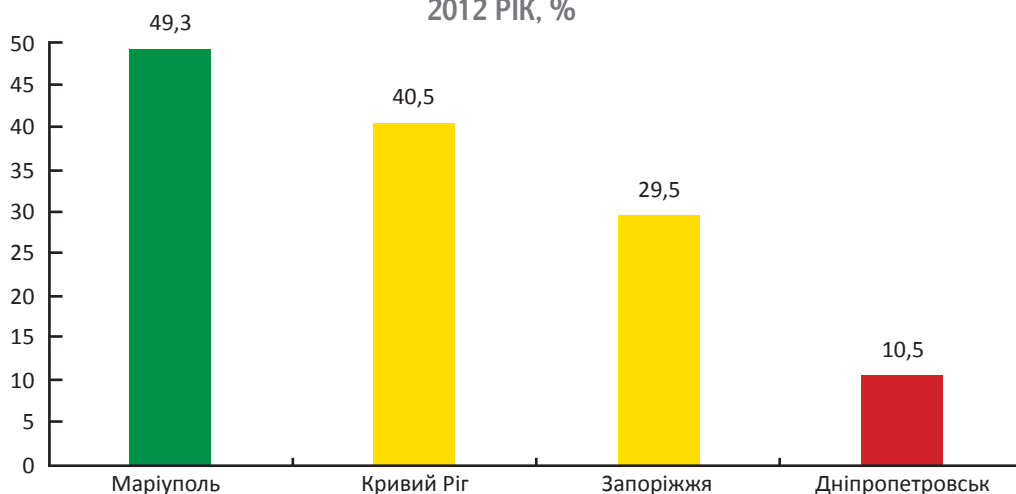
Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації

Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації демонструє співвідношення зорієнтованості економіки на внутрішній і зовнішні ринки, а також рівень конкурентоспроможності товарів і послуг, що пропонують підприємства міста, на зовнішніх ринках.

Кривий Ріг за цим показником на рівні 40,5 % посів друге місце з-поміж міст України (див. Діаграму 5.9). Дані міста є дуже близькими до результатів лідера у цій групі, Маріуполя, і свідчать про суттєву залежність економіки міста від експорту продукції гірничо-металургійного комплексу.

ДІАГРАМА 5.9. ЧАСТКА ОБСЯГУ ЕКСПОРТУ В СУКУПНОМУ ОБСЯЗІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ, 2012 РІК, %

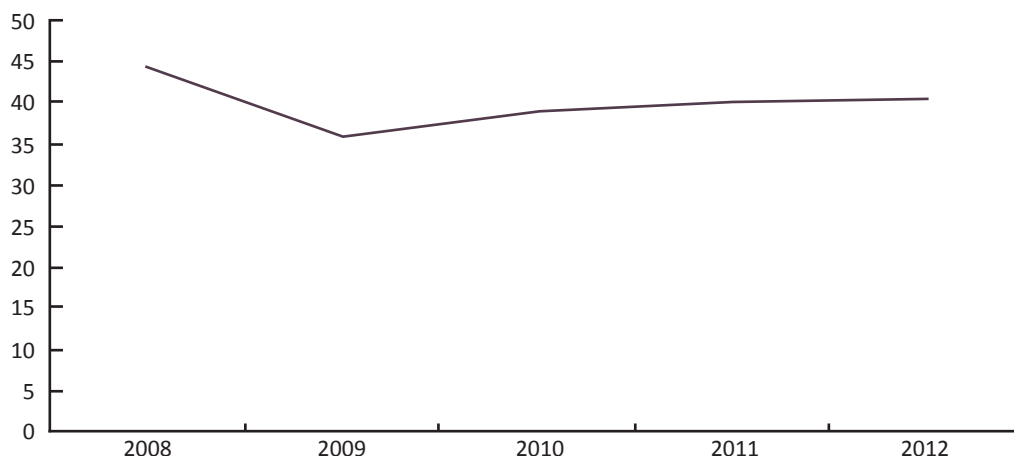

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

Даних щодо закордонних міст немає. Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації підприємств загалом в Україні становить 14,8 %.

За цим показником у Кривому Розі спостерігається тренд, що характеризує післякризове відновлення (див. Діаграму 5.10).

ДІАГРАМА 5.10. ЧАСТКА ОБСЯГУ ЕКСПОРТУ В СУКУПНОМУ ОБСЯЗІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, %

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Місцеві умови

Характеристики місцевих умов для економічної діяльності вказують на певні особливості та можливі конкурентні переваги міста, на які варто звернути увагу підприємцям і місцевій владі. У цій підсфері розглядаються показники витрат на оплату праці та динаміка створення нових підприємств.

Перший показник визначає вартість одного з основних економічних ресурсів — робочої сили, другий показник є результативним та вказує на рівень підприємницької активності, що є реакцією наявних і потенційних членів бізнес-спільноти на комплекс місцевих і зовнішніх умов та перспектив ведення бізнесу.

За обома показниками у цій підсфері наявні дані дають можливість провести порівняння не тільки з містами України, а й із закордонними містами-конкурентами. Кривий Ріг має порівняно високий результат за показником витрат на оплату праці, а за кількістю новостворених підприємств посів останнє місце.

Для більш повної картини щодо вартості робочої сили доцільно було б додатково виокремити середню заробітну плату в секторах, де створюється додана вартість (не брати до уваги державне управління, освіту та охорону здоров'я, що є переважно секторами бюджетної сфери).

Витрати на оплату праці

Вартість такого важливого фактора виробництва, як робоча сила, — одна з суттєвих характеристик привабливості та конкурентоспроможності регіону, яка насамперед береться до уваги при розгляді питання про розміщення нових підприємств.

Зазвичай розмір оплати праці визначається співвідношенням попиту та пропозиції на робочу силу певних характеристик, але в Україні та в Кривому Розі зокрема ринок праці є негнучким, і пропозиція робочої сили перевищує попит.

У цьому аналізі, як зазвичай, вартість робочої сили вимірюється через середній розмір місячної заробітної плати найманих працівників, обчислений у доларах США за паритетом купівельної спроможності. У Кривому Розі — найвища заробітна плата з-поміж міст України, які порівнювалися.

Лише в Магнітогорську та Гамільтоні витрати на оплату праці більші (див. Діаграму 5.11). Лише через високі значення витрат на оплату праці аутсайдера групи, Гамільтона, Кривий Ріг віднесений до групи міст з високим результатом.

Така ситуація підтверджує наявність у країні та в Кривому Розі зокрема такої привабливої для інвесторів переваги, як досить дешева й досить освічена робоча сила. Зазвичай зростання економіки швидко відображається на зростанні рівня оплати праці, тому ця перевага може бути тимчасовою.

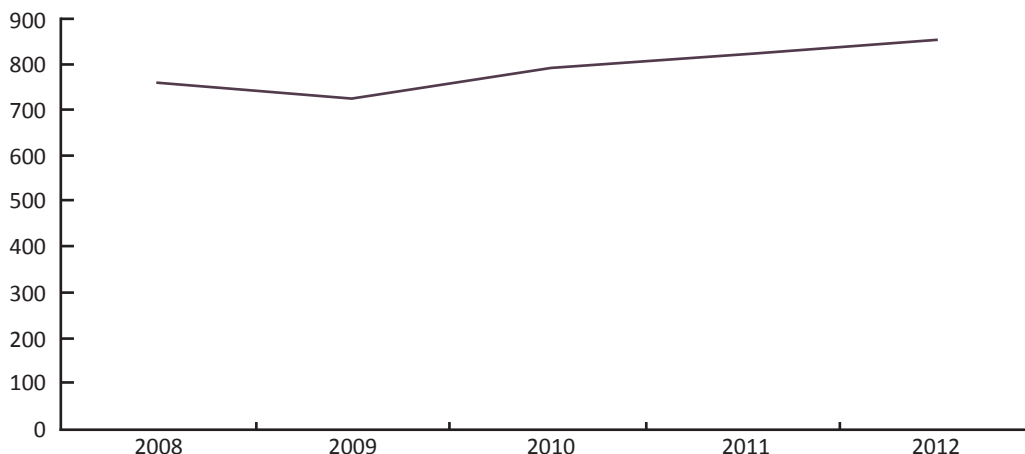
ДІАГРАМА 5.11. ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ: СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА НОМІНАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА, 2012 РІК, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca); Проект РЕОП.

П'ятирічний тренд за цим показником у Кривому Розі спостерігається негативний, що на практиці означає поступове зростання рівня заробітних плат. Розглядаючи цю характеристику, варто також мати на увазі «тіньові» заробітні плати, що досить поширені в приватному секторі, при цьому їх розмір є приблизно однаковим у всіх великих містах країни (див. Діаграму 5.12).

ДІАГРАМА 5.12. ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ: СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА НОМІНАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА У КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, ДОЛ. США, ПОТОЧНИЙ ПКС

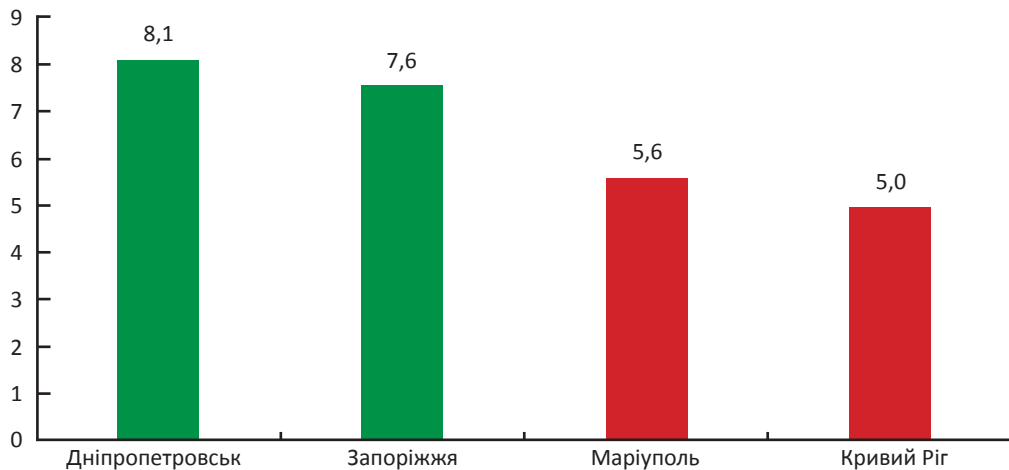

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Кількість нових підприємств

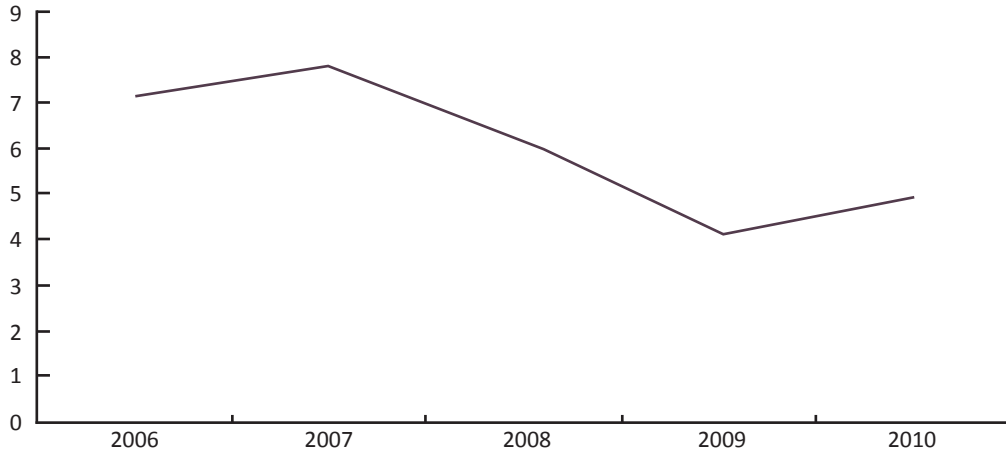
Кількість нових підприємств — важлива характеристика як привабливості міста для ведення бізнесу загалом, так і зокрема регуляторних та адміністративних умов для започаткування бізнесу, а також рівня підприємницької ініціативи населення. Високий показник є позитивним свідченням розвитку бізнесу в місті.

За показником кількості нових підприємств і фізичних осіб-підприємців на 1 000 осіб Кривий Ріг посів останнє місце в рейтингу з показником 5,0, що майже вдвічі менше, ніж у Дніпропетровська, міста-лідера в групі (див. Діаграму 5.13).

ДІАГРАМА 5.13. КІЛЬКІСТЬ НОВИХ ПІДПРИЄМСТВ І ФОП НА 1 000 ОСІБ, 2010 РІК

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької і Маріупольської міських рад; Проект РЕОП.

Негативний п'ятирічний тренд, що спостерігається за цим показником у Кривому Розі, цілком відповідає соціально-економічній та політичній ситуації в Україні впродовж останніх років (див. Діаграму 5.14). Утім, загальна кількість підприємств як у місті, так і в області та в країні загалом після кризового спаду впродовж 2009–2010 рр. стабілізувалася.

ДІАГРАМА 5.14. КІЛЬКІСТЬ НОВИХ ПІДПРИЄМСТВ І ФОП НА 1 000 ОСІБ У КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ

Джерела: виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

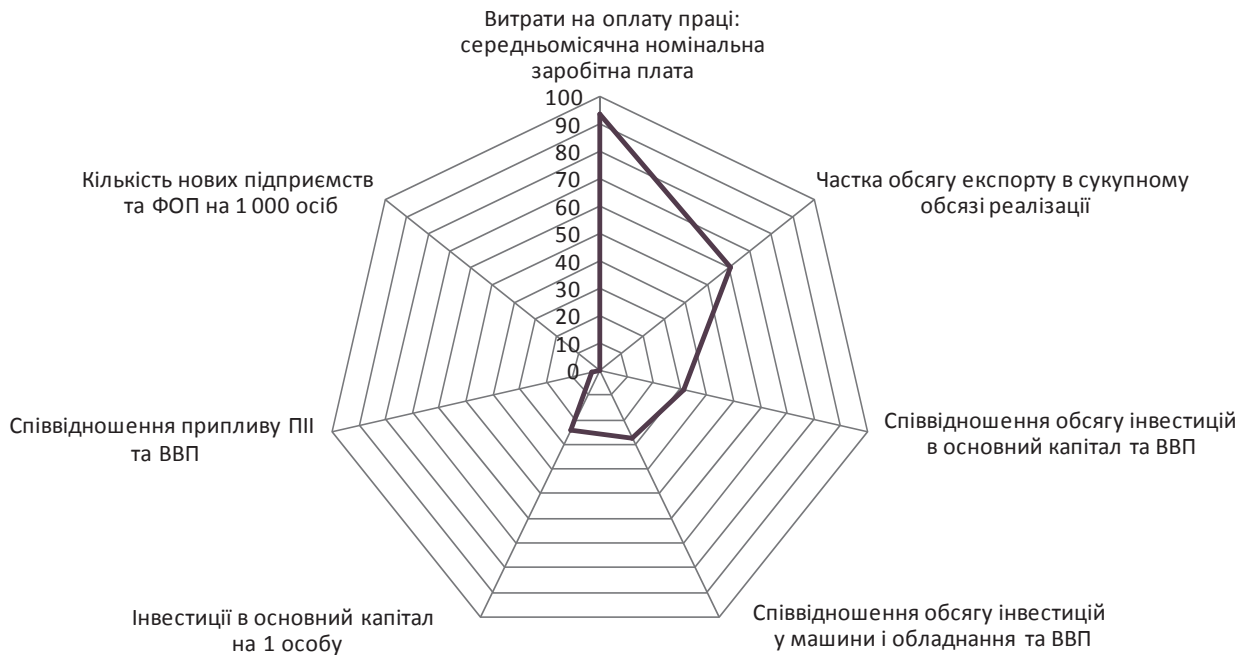
Підсумки

На Діаграмі 5.15 продемонстровані результати Кривого Рогу за 7 показниками розвитку бізнесу, а саме його позиція відносно найкращого результату за кожним показником. Оскільки індикатори вимірювали за допомогою різних одиниць (наприклад, частка обсягу експорту в загальному обсязі реалізації вимірюється у відсотках, тим часом як вартість робочої сили — у дол. США), дані на Діаграмі 5.15 були нормалізовані (значення 100 відповідає найкращому фактичному результату, значення 0 — найгіршому). На діаграмі є по одній осі для кожного з 7 індикаторів. Результат міста за кожним індикатором позначений на відповідній осі. Чим ближче значення індикатора до центру діаграми, тим гіршим є показник міста.

Дані на діаграмі підтверджують загалом низькі результати Кривого Рогу в цій сфері. Найкращими результатами міста стали 93,7 бала за показником вартості оплати праці та 60,9 бала за показником частки обсягу експорту

в сукупному обсязі реалізації продукції підприємств. За показниками кількості нових підприємств і припливу ПІІ як співвідношення його обсягу та ВВП місто поступається більшості міст у групі: воно отримало 0,0 бала за показником кількості нових підприємств та 3,0 бала за показником припливу ПІІ. Значення ще трьох показників знаходяться в межах від 24 до 32 балів: інвестиції в основний капітал (31,5), інвестиції в машини і обладнання (27,5), інвестиції в основний капітал на 1 особу (23,8)²⁶.

ДІАГРАМА 5.15. РОЗВИТОК БІЗНЕСУ: ПОЗИЦІЇ КРИВОГО РОГУ ЗА КОЖНИМ ПОКАЗНИКОМ ВІДНОСНО МІСТ З НАЙКРАЩИМ РЕЗУЛЬТАТОМ, НОРМАЛІЗОВАНІ ДАНІ²⁶

Джерело: Проект РЕОП.

У Таблиці 5.2 міститься поділ індикаторів сфери розвитку бізнесу за чотирма категоріями:

- досягнення;
- можливості;
- загрози;
- виклики.

Індикатори відносять до тієї чи іншої категорії відповідно до того, яке нормалізоване значення місто отримало за певним індикатором і як було оцінено минулий п'ятирічний тренд.

Значення індикатора у верхній третині нормалізованої шкали (66,8–100,0) трактується як досягнення міста. Для Кривого Рогу досягненням є показник вартості оплати праці.

Значення індикатора в середній третині шкали (33,4–66,7), а також позитивний (негативний) п'ятирічний тренд розглядаються як можливості (загрози) для міста. Кривий Ріг отримав 60,9 бала за показником частки обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації, проте тренд показника — негативний, а отже, це становить загрозу для конкурентоспроможності міста.

І, нарешті, значення індикатора в нижній третині шкали (0–33,3) розглядаються як виклики для міста. У Кривому Розі є п'ять таких показників: приплив ПІІ, інвестиції в основний капітал на 1 особу, інвестиції в машини та обладнання, інвестиції в основний капітал як співвідношення їх обсягу та ВВП і кількість нових підприємств.

Також за кожним показником наведено стислий погляд у майбутнє за базовим сценарієм, тобто за умов збереження поточного статус кво без суттєвого поліпшення чи погіршення ситуації.

²⁶ Формула нормалізації значень перетворює дані в число від 0 (найгірший результат) до 100 (найкращий результат), навіть у випадках, коли вище значення для певного показника означає поганий результат (наприклад, смертність серед немовлят).

ТАБЛИЦЯ 5.2. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ
У СФЕРІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Досягнення	Витрати на оплату праці	☹	З розвитком економіки міста рівень заробітних плат зростатиме, що зменшуватиме цю конкурентну перевагу, але таке зростання доходів населення збільшує платоспроможний попит, що сприятиме розвитку бізнесу.
Загрози	Частка обсягу експорту в сукупному обсязі реалізації	☹	Наявний та щойно започаткований бізнес міста зможуть скористатися конкурентними перевагами та умовами для збільшення експорту, передусім до країн ЄС, проте в короткостроковій перспективі спостерігатиметься погіршення умов торгівлі з країнами Митного Союзу.
Виклики	Інвестиції в основний капітал	☹	Доступ до капіталу для промислових підприємств міста (та України) залишатиметься ускладненим, що гальмуватиме темпи росту інвестицій.
	Інвестиції в машини та обладнання	☹	Показник інвестицій у машини та обладнання не буде зростати високими темпами через низький зовнішній попит на продукцію підприємств міста.
	Приплив прямих іноземних інвестицій	☹	Умови для ведення бізнесу в Україні та місті залишатимуться складними, що обмежуватиме приплив іноземних інвестицій.
	Інвестиції в основний капітал на 1 особу	☹	Інвестиції в місті не зростатимуть в абсолютних і відносних показниках за описаною вище тенденцією.
	Кількість нових підприємств	☹	Можливості для зростання підприємницької активності визначатимуть якість бізнес-середовища.

6. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ДОВКІЛЛЯ

Нині у світі поглиблюється розуміння того, що економічне зростання як за рахунок місцевого, національного та глобального довкілля, так і за рахунок дефіцитних та обмежених природних ресурсів, не є збалансованим. Деякі дослідження свідчать про те, що екологічне управління допомагає підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність²⁷. Людська діяльність призводить до значного навантаження на довкілля, змінюючи як його якість, так і кількість природних ресурсів. Ці зміни призводять до зміни стану або умов довкілля. Реагування на ці зміни передбачає будь-яку організовану поведінку, яка спрямована на зменшення, запобігання або пом'якшення небажаних змін.

Порівняння Кривого Рогу з іншими містами здійснювалося на основі екологічних індикаторів. При цьому використовувалася аналітична схема НСР (навантаження-стан-реагування), розроблена Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ця схема ґрунтується на концепції причинності: людська активність призводить до антропогенного **навантаження** на довкілля, яке впливає на його якість і кількість природних ресурсів та змінює **стан** або умови довкілля. Суспільство **реагує** на ці зміни шляхом застосування різних інструментів — економічних, законодавчих, галузевих, освітніх тощо, спрямованих на те, щоб зменшити, попередити або пом'якшити негативний вплив на довкілля. Таким чином, стан довкілля можна покращити шляхом зменшення навантаження на довкілля та застосування дієвих природоохоронних заходів.

На практиці моніторинг стану довкілля часто є складним і таким, що потребує значних коштів. Тому замість показників стану часто використовують показники навантаження. У цьому бенчмаркінговому дослідженні через те, що немає даних щодо стану довкілля, використовувалися лише показники навантаження та реагування:

- **навантаження**, оскільки для підтримання сприятливого для життя та здоров'я людей стану довкілля необхідно зменшувати антропогенне навантаження на довкілля; зменшення навантаження на довкілля сприяє економічному розвитку завдяки покращенню здоров'я населення та економії природних ресурсів;
- **реагування**, оскільки вчасне та належне реагування на екологічні проблеми дає можливість зменшити негативний вплив людської діяльності на довкілля, зупинити процеси деградації природних екосистем і зберегти природні ресурси, що в підсумку має сприяти процвітанню міста.

У Таблиці 6.1 продемонстровано результати порівняння екологічних індикаторів Кривого Рогу з показниками трьох індустріальних міст України (Дніпропетровська, Запоріжжя та Маріуполя), а також п'яти закордонних міст (Гамільтона, Дортмунда, Кракова, Магнітогорська та Шеффілда).

**ТАБЛИЦЯ 6.1. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ
У СФЕРІ ДОВКІЛЛЯ**

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Навантаження	Споживання питної води, м ³ на 1 особу за рік	1/7	★★★	😊
	Накопичення твердих відходів, м ³ на 1 особу за рік	7/7	★	😞
	Скиди забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, тонн на 1 000 осіб за рік	3/3	★	😊
	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тонн на 1 км ² площі за рік	3/4	★★	😊

²⁷ María D. López-Gamero, José F. Molina-Azorín, Enrique Claver-Cortés, "The Whole Relationship Between Environmental Variables and Firm Performance: Competitive Advantage and Firm Resources as Mediator Variables", Journal of Environmental Management (2009), doi:10.1016/j.jenvman.2009.05.007. Michael E. Porter and Claas van der Linde, "Toward a New Conception of the Environment–Competitiveness Relationship", Journal of Economic Perspectives, Volume 9, Number (Fall 1995), p. 97–118.

Показник		Рейтинг Кривого Рогу / Конкуренти ¹	Рейтинг за зірками ²	П'ятирічний тренд
Реагування	Частка обсягу перероблених твердих відходів у загальному обсязі накопичених відходів за рік, %	5/6	★	немає історичних даних
	Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист довкілля, дол. США на 1 особу за рік	1/5	★★★	😊

Джерело: Проект РЕОП.

¹ Кількість міст, з якими проводиться порівняння, відрізняється залежно від наявності даних. Рейтинг Кривого Рогу відображено відносно певної кількості міст-конкурентів, для яких наявні дані.

² Три зірки присвоюються, якщо значення Кривого Рогу знаходиться у верхній третині нормалізованих значень міст, які порівнюються, дві зірки — якщо в другій третині, одна зірка — якщо в нижній третині.

Як продемонстровано в Таблиці 6.1, Кривий Ріг досяг найкращих результатів за показником споживання питної води і капітальних інвестицій та поточних витрат на захист довкілля. Середній результат Кривий Ріг має за показником забруднення повітря. Значне антропогенне навантаження на довкілля є викликом для відносної конкурентоспроможності міста. Особливо проблемними сферами є накопичення і перероблення твердих відходів, а також забруднення води, де Кривий Ріг характеризується низькими результатами за відповідними показниками.

Навантаження

Навантаження на довкілля є дуже важливою характеристикою впливу людської діяльності на довкілля, у тому числі впливу на природні ресурси. Ця характеристика напряму залежить від екологічної місткості території, яку визначають як потенційну здатність природного середовища витримати те чи інше антропогенне навантаження без порушення основних функцій екосистем. Різні території мають різну екологічну місткість, але для всіх територій важливо, щоб навантаження на довкілля не перевищувало екологічну місткість цієї території. Навантаження на довкілля тісно пов'язане з моделями споживання та виробництва та відображає інтенсивність використання ресурсів чи ступінь забруднення довкілля, які часто корелюють з трендами економічного зростання чи зменшення обсягів виробництва. Ця характеристика важлива для того, щоб відобразити зменшення залежності між економічним зростанням і деградацією довкілля та стимулювати як економічне зростання, так і збереження довкілля. Її можна також використовувати для того, щоб зафіксувати прогрес у досягненні національних екологічних цілей і виконанні міжнародних зобов'язань.

У цьому звіті підсфера «Навантаження» відображає антропогенне навантаження на атмосферне повітря та водні ресурси, а також навантаження на довкілля від утворених відходів. У Кривому Розі це навантаження є значним, що викликано високим рівнем розвитку промислового виробництва в місті. Місто характеризується високими рівнями забруднення води та накопичення твердих відходів, а також середнім показником забруднення повітря. Хороший результат має Кривий Ріг за показником споживання питної води. З чотирьох досліджених показників навантаження три показники — з позитивним п'ятирічним трендом, один показник (накопичення твердих відходів) — з негативним трендом.

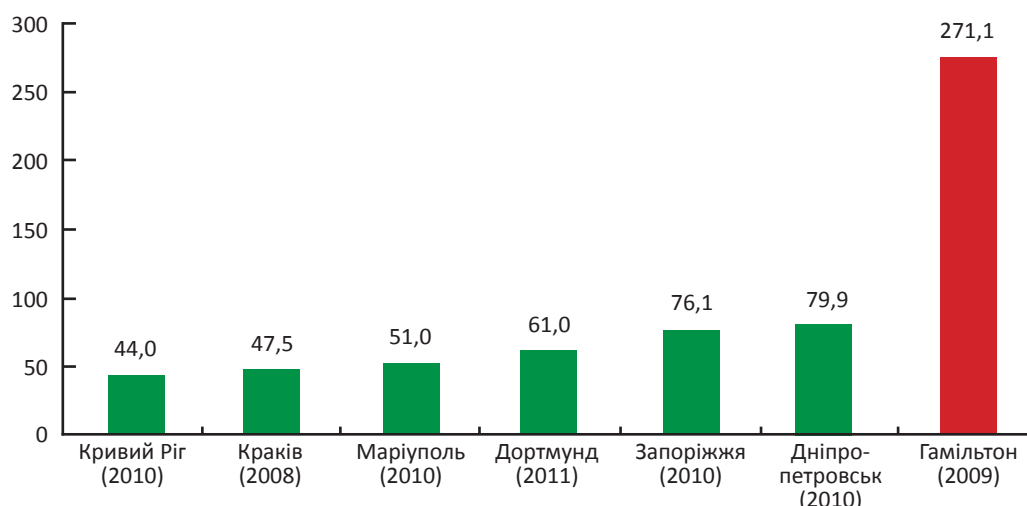
Варто зазначити, що застосовані для бенчмаркінгу показники навантаження не повною мірою описують екологічну ситуацію в Кривому Розі. Зокрема, однією з основних проблем міста є утворення та накопичення промислових відходів. У загальній кількості цих відходів найбільша питома вага відходів гірничої промисловості та розроблення кар'єрів при добуванні та збагаченні руд і мінеральної сировини. У Кривому Розі накопичилося більше 9 млрд тонн відходів, що становить 94,7 % обсягу відходів, накопичених у Дніпропетровській області, та майже 68 % сумарних обсягів відходів, накопичених в Україні.

Споживання питної води

Достатня кількість води для забезпечення базових потреб людини є необхідною умовою для забезпечення її життя, здоров'я та розвитку. Цей показник ґрунтується на обсягах питомого споживання питної води з мереж централізованого водопостачання в містах. Він дає можливість виявити тенденції в галузі раціонального водокористування в конкретному місті. Показник ґрунтується на даних, що збираються підприємствами та організаціями, які надають послуги з водопостачання, а також місцевими органами влади.

Кривий Ріг у 2010 р. характеризувався відносно низьким рівнем споживання питної води порівняно з іншими індустріальними містами України та ЄС. На Діаграмі 6.1 продемонстровано, що величезні обсяги питної води споживалися в Гамільтоні, і що в Кривому Розі споживалося води в 6 разів менше, ніж у Гамільтоні. Цікаво, що в Кривому Розі споживалося питної води в 1,8 раза менше, ніж в обласному центрі — Дніпропетровську. Якщо перерахувати річне споживання питної води на добове, то в Кривому Розі у 2011 р. споживалося 120 л на добу на 1 особу, що свідчить про ощадливе використання питної води в місті. Тому Кривий Ріг віднесено до групи міст з високим результатом за показником споживання питної води.

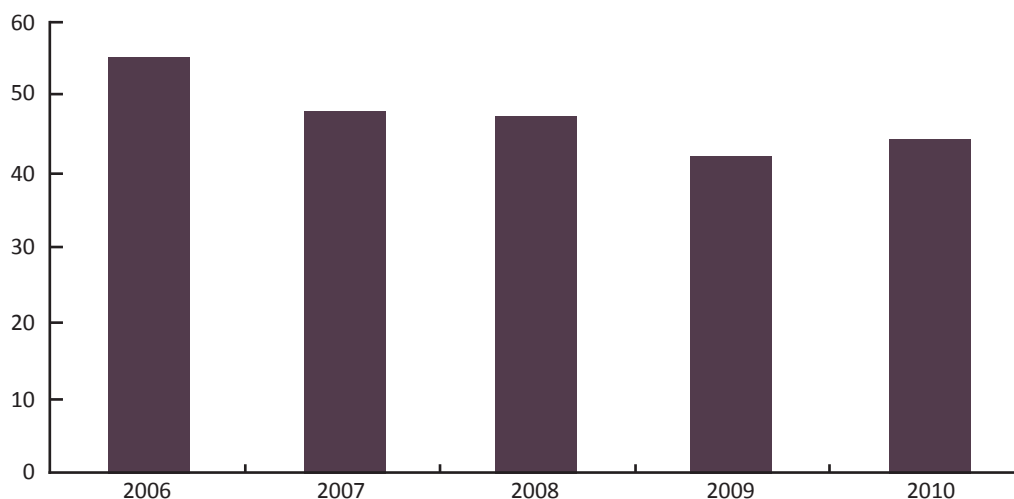
ДІАГРАМА 6.1. СПОЖИВАННЯ ПИТНОЇ ВОДИ, М³ НА 1 ОСОБУ ЗА РІК

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької і Маріупольської міських рад; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Statistics Canada (www.statcan.gc.ca); Проект РЕОП.

Рівень споживання питної води в Кривому Розі має загальну тенденцію до зниження (див. Діаграму 6.2). Упродовж 2006–2010 рр. цей рівень знизився на 11,14 м³ на 1 особу (20 %), або на 30,5 л на добу.

ДІАГРАМА 6.2. СПОЖИВАННЯ ПИТНОЇ ВОДИ В КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, М³ НА 1 ОСОБУ ЗА РІК

Джерела: виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

Накопичення твердих відходів

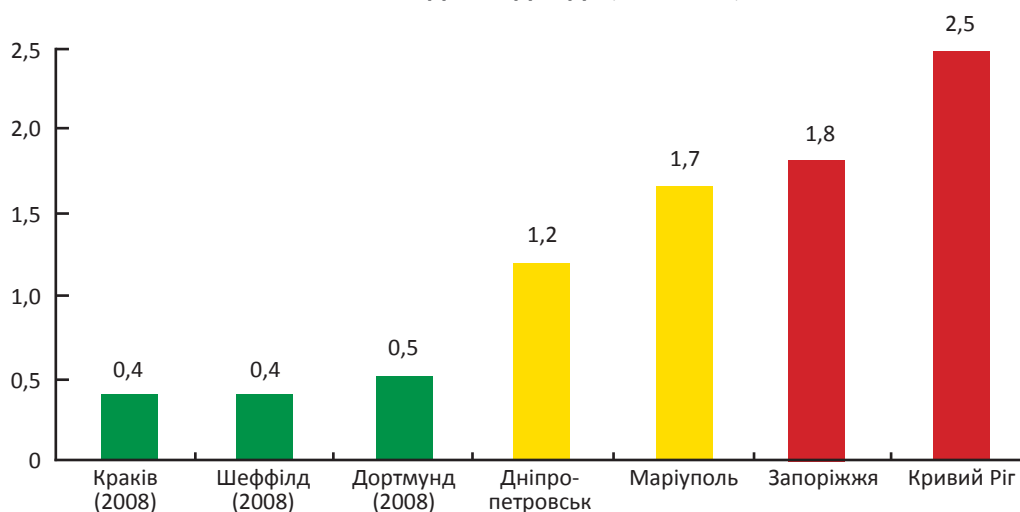
Раціональне та ефективне використання природних ресурсів є важливим елементом збалансованого розвитку. Відходи — це значна втрата матеріальних та енергетичних ресурсів. Зокрема, значною проблемою для населених пунктів є накопичення твердих побутових відходів. Цей показник охоплює відходи, що утворюються

в домогосподарствах, та подібні до них відходи, що утворюються у сфері комерції й торгівлі, на малих підприємствах, в офісних будівлях та установах (школах, лікарнях, адміністративних будівлях), а також відходи від прибирання вулиць та міське сміття.

Накопичені відходи розміщуються на полігонах і сміттєзвалищах. Дані про накопичення твердих відходів збирають міські органи влади. Цей показник забезпечує вимірювання навантаження на довкілля від твердих побутових відходів.

На Діаграмі 6.3 продемонстровано, що в містах України, у тому числі і в Кривому Розі, твердих відходів накопичується набагато більше, ніж у містах ЄС. У 2010 р. рівень накопичення твердих відходів на 1 особу в Кривому Розі перевищував у 6,2 раза цей показник у Кракові та Шеффілді у 2008 р. та майже в 5 разів — у Дортмунді. Цей показник у Кривому Розі був у 2 рази більшим, ніж у Дніпропетровську, в 1,5 раза більшим, ніж у Маріуполі, та в 1,4 раза більшим, ніж у Запоріжжі. Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником накопичення твердих відходів.

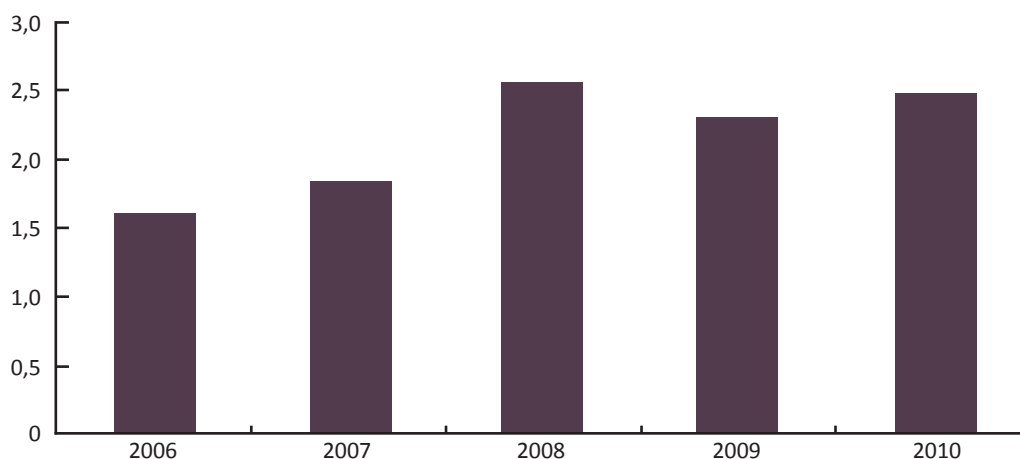
ДІАГРАМА 6.3. НАКОПИЧЕННЯ ТВЕРДИХ ВІДХОДІВ, 2010 РІК, М³ НА 1 ОСОБУ ЗА РІК

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької і Маріупольської міських рад; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Проект РЕОП.

Упродовж п'яти років (2006–2012 рр.) рівень накопичення твердих відходів у Кривому Розі зростав, хоча в останні роки намітилася тенденція до стабілізації темпів накопичення твердих відходів (див. Діаграму 6.4). У 2010 р. цей рівень зріс майже в 1,6 раза порівняно з 2006 р.

ДІАГРАМА 6.4. НАКОПИЧЕННЯ ТВЕРДИХ ВІДХОДІВ У КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, М³ НА 1 ОСОБУ ЗА РІК

Джерела: виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

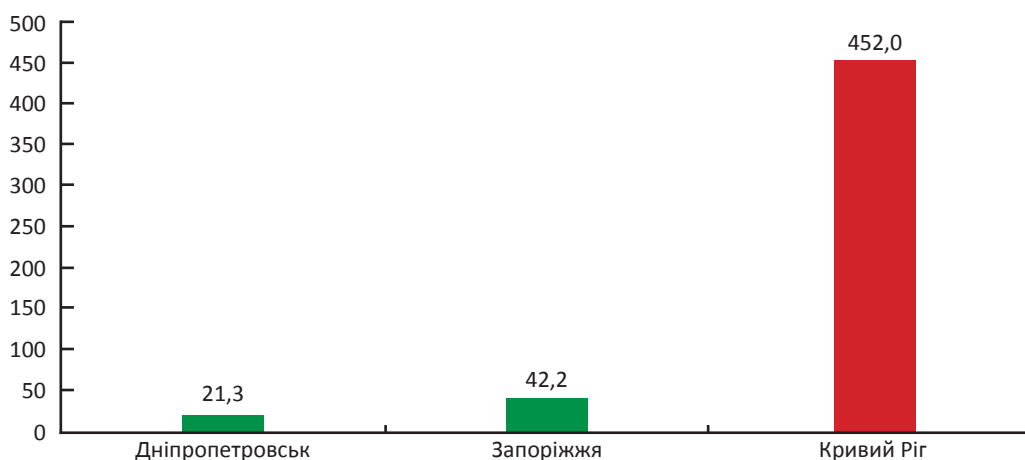
Забруднення води

Стічні води, забруднені органічними та біогенними речовинами, а також небезпечними сполуками, спричиняють значний негативний вплив на водні об'єкти. Одним із суттєвих факторів антропогенного навантаження на водні об'єкти є нездатність забезпечити достатній рівень очищення стічних вод.

Показник скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти дає можливість оцінити рівень навантаження на водойми.

У Кривому Розі спостерігається дуже високий рівень забруднення води, що спричинено видобутком залізної руди та діяльністю металургійних підприємств. У 2010 р. у Кривому Розі скидалося у поверхневі водні об'єкти забруднюючих речовин у розрахунку на 1 особу у 21,3 раза більше, ніж у Дніпропетровську, і в 10,7 раза більше, ніж у Запоріжжі (див. Діаграму 6.5).

ДІАГРАМА 6.5. СКИДИ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ПОВЕРХНЕВІ ВОДНІ ОБ'ЄКТИ, 2010 РІК, ТОНН НА 1 000 ОСІБ

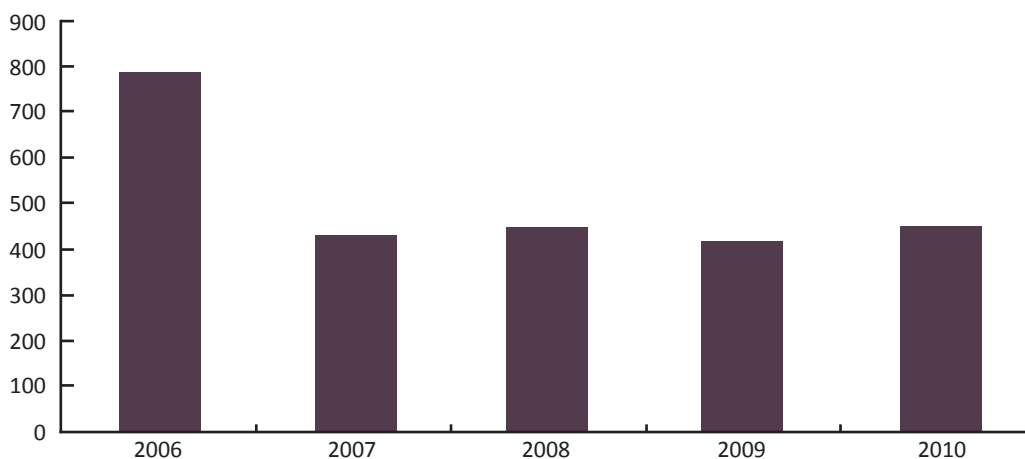

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької, Криворізької; Проект РЕОП.

Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти.

У Кривому Розі спостерігається позитивна динаміка щодо зменшення обсягів скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти (див. Діаграму 6.6). У 2010 р. ці обсяги зменшилися порівняно з 2006 р. на 42 % (майже на 333 тонни на 1 000 осіб).

ДІАГРАМА 6.6. СКИДИ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ПОВЕРХНЕВІ ВОДНІ ОБ'ЄКТИ В КРИВОМУ РОЗІ, 2006–2010 РОКИ, ТОНН НА 1 000 ОСІБ

Джерела: виконавчий комітет Криворізької міської ради; Проект РЕОП.

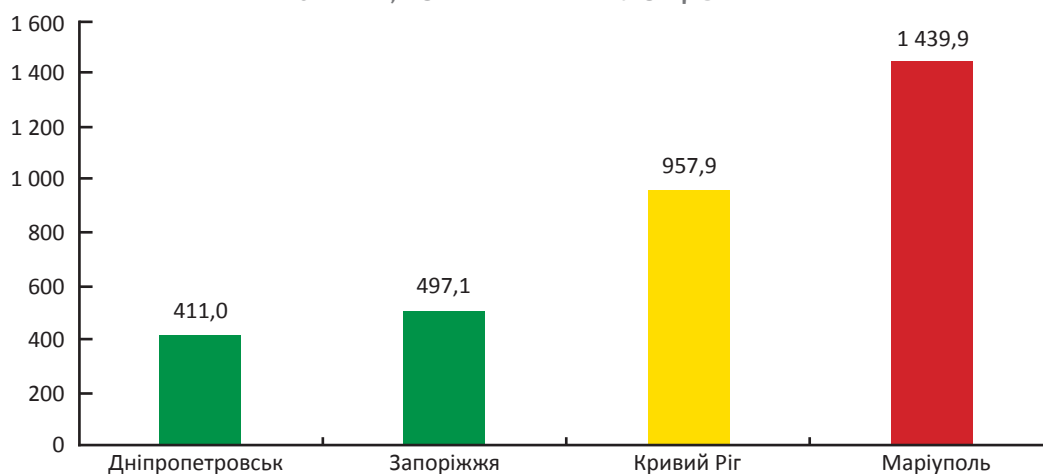
Забруднення повітря

Показником, що характеризує забруднення повітря, є показник викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Цей показник дає можливість визначити ступінь навантаження на атмосферне повітря внаслідок людської діяльності в галузі енергетики, транспорту, промисловості, сільського господарства тощо.

Цей показник дає можливість особам, які приймають рішення, коригувати національну та регіональну екологічну політику шляхом, наприклад, перегляду встановлених нормативів викидів і виданих на їх основі ліцензій і дозволів на ті види діяльності, які можуть негативно впливати на довкілля.

За показником викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 1 км² площі Кривий Ріг у 2012 р. займав проміжне місце серед інших промислових міст України. У Кривому Розі цей показник був в 1,93 раза більший, ніж у Запоріжжі, та у 2,3 раза більший, ніж у Дніпропетровську, а також в 1,5 раза менший, ніж у Маріуполі (див. Діаграму 6.7).

ДІАГРАМА 6.7. ВИКИДИ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ, 2012 РІК, ТОНН НА 1 КМ² ПЛОЩІ ЗА РІК

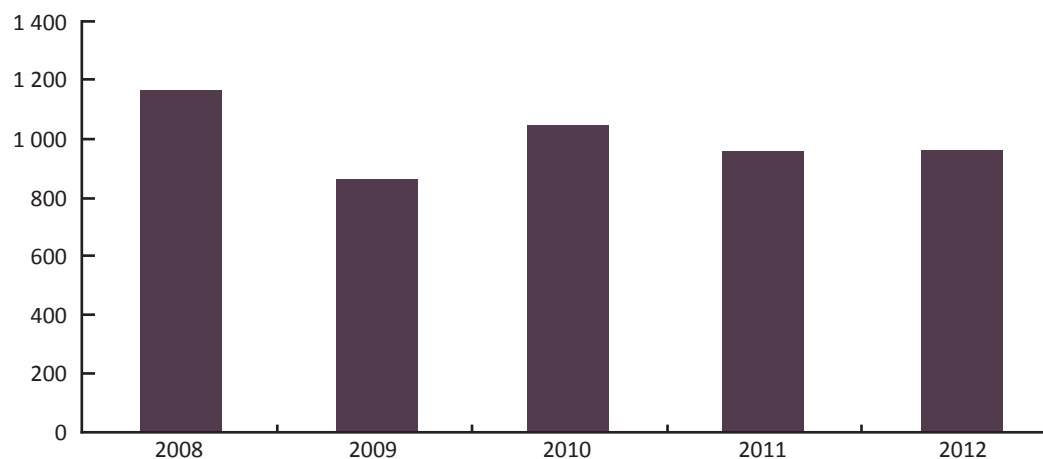

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях; Проект РЕОП.

Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

У Кривому Розі спостерігається позитивна динаміка показника викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (див. Діаграму 6.8). Мінімальне значення на діаграмі у 2009 р., очевидно, викликане фінансово-економічною кризою 2008 р. і відповідним спадом промислового виробництва, що й призвело до зниження забруднення повітря, а також до його поступового зростання і наступної стабілізації після кризи.

ДІАГРАМА 6.8. ВИКИДИ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, ТОНН НА 1 КМ² ПЛОЩІ ЗА РІК

Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Реагування

Важливість підсфери «Реагування» полягає в тому, що вона відображає ступінь реагування суспільства на екологічні проблеми через реалізацію відповідної екологічної, економічної та галузевої політики. Ця підсфера містить показники, які характеризують певні дії, спрямовані на зменшення негативних антропогенних впливів на довкілля або запобігання їм, на зниження шкоди, завданої довкіллю, та на збереження природи й природних ресурсів.

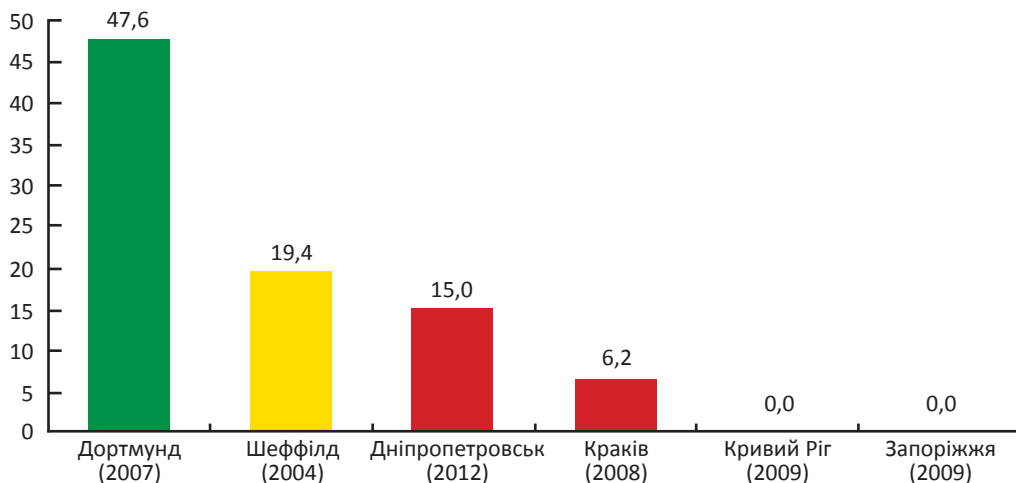
У цій підсфері розглядаються два показники. За показником перероблення твердих відходів Кривий Ріг має низький результат, взагалі не переробляючи тверді відходи. Разом з тим, за показником капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля Кривий Ріг має високий результат порівняно з іншими індустріальними містами. До того ж, за цим показником спостерігається позитивний п'ятирічний тренд. Це означає, що рівень реагування на екологічні проблеми в Кривому Розі дуже високий. При цьому перероблення твердих відходів не є пріоритетною проблемою Кривого Рогу.

Перероблення твердих відходів

Перероблення твердих відходів є важливою складовою збалансованого використання ресурсів. Оскільки кількість твердих відходів зростає, а площа земель, які можна використати для розміщення та видалення відходів, зменшується, то відходи доводиться перевозити на далекі відстані, що є тимчасовим вирішенням проблеми накопичення відходів. Якщо ж стимулювати перероблення та вторинне використання твердих побутових відходів, то місткість полігонів і сміттєзвалищ залишається незмінною, а витрати на поводження з твердими відходами зменшуються. Цей показник є типовим показником реагування, який демонструє, яка частка обсягу твердих відходів (металів, пластику, паперу, скла, текстильних виробів) переробляється. Слід зазначити, що перероблення твердих відходів зазвичай дає можливість збільшити доходи населення за рахунок його участі в цьому процесі.

Загалом Україна характеризується низьким рівнем перероблення твердих побутових відходів. У таких містах, як Кривий Ріг і Запоріжжя, тверді відходи взагалі не переробляються (див. Діаграму 6.9). Тому Кривий Ріг віднесений до групи міст з низьким результатом за показником перероблення твердих відходів.

ДІАГРАМА 6.9. ЧАСТКА ОБСЯГУ ПЕРЕРОБЛЕНИХ ТВЕРДИХ ВІДХОДІВ У ЗАГАЛЬНОМУ ОБСЯЗІ НАКОПИЧЕНИХ ВІДХОДІВ ЗА РІК, %

Джерела: виконавчі комітети Дніпропетровської, Запорізької і Криворізької міських рад; Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); Проект РЕОП.

Історичних даних щодо перероблення твердих відходів у Кривому Розі немає.

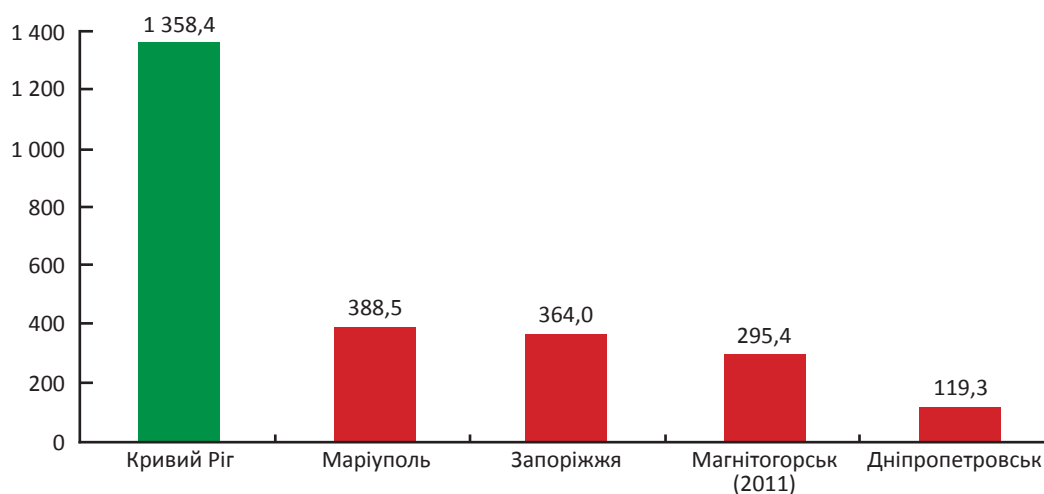
Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист довкілля

Капітальні інвестиції — це всі витрати на обладнання, технічне оснащення, будівництво природоохоронного призначення. Тут враховують витрати на будівництво нових, розширення, реконструкцію, реставрацію, технічне переобладнання підприємств, що функціонують, та об'єктів, капітальний ремонт і придбання обладнання

природоохоронного призначення довгострокового користування. Поточні витрати на захист довкілля — це витрати, які здійснюються на підтримку (утримання та експлуатацію) об'єкта (основних засобів природоохоронного призначення) в робочому стані. Цей показник враховує капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону атмосферного повітря і клімату, очищення зворотних вод, поводження з відходами, захист ґрунтів, захист підземних і поверхневих вод та інші природоохоронні витрати. Цей показник характеризує ефективність екологічної політики.

За оцінками експертів, екологічний стан у Кривому Розі є надзвичайно складним. Для покращення цього стану залучаються значні фінансові ресурси. У 2012 р. рівень капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону довкілля у Кривому Розі був дуже високим порівняно з іншими індустриальними містами: у 3,5 раза більшим, ніж у Маріуполі, у 3,7 раза більшим, ніж у Запоріжжі, у 5 разів більшим, ніж у Магнітогорську, та в 11,4 раза більшим, ніж у Дніпропетровську (див. Діаграму 6.10). Кривий Ріг віднесений до групи міст з високим результатом за показником капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля.

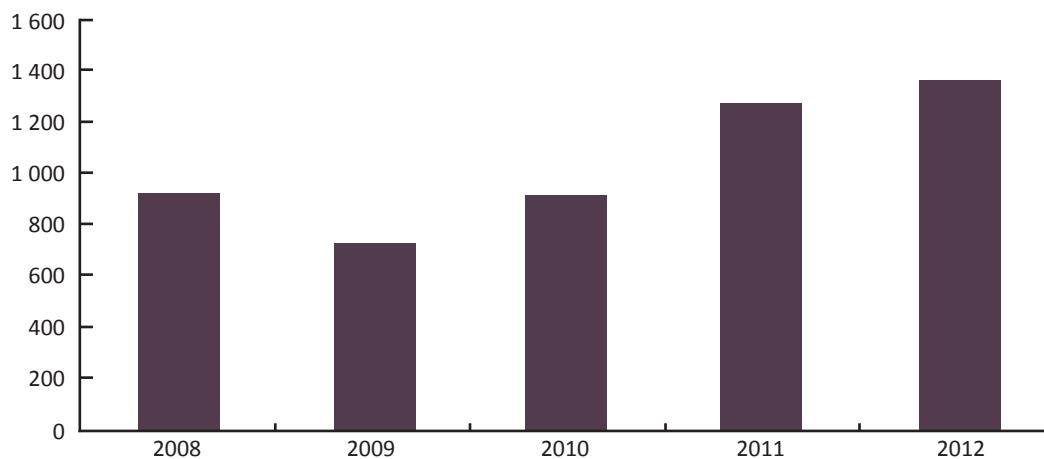
ДІАГРАМА 6.10. КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ПОТОЧНІ ВИТРАТИ НА ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ, 2012 РІК, ДОЛ. США НА 1 ОСОБУ, ПОТОЧНИЙ ПКС

Джерела: Головні управління статистики у Дніпропетровській і Запорізькій областях; Федеральна служба державної статистики РФ (<http://www.gks.ru>); Проект РЕОП.

У Кривому Розі спостерігається позитивна динаміка щодо рівня капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля (див. Діаграму 6.11). Це може свідчити про те, що увага з боку міських органів влади до екологічних проблем міста постійно зростає.

ДІАГРАМА 6.11. КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ПОТОЧНІ ВИТРАТИ НА ЗАХИСТ ДОВКІЛЛЯ В КРИВОМУ РОЗІ, 2008–2012 РОКИ, ДОЛ. США НА 1 ОСОБУ, ПОТОЧНИЙ ПКС

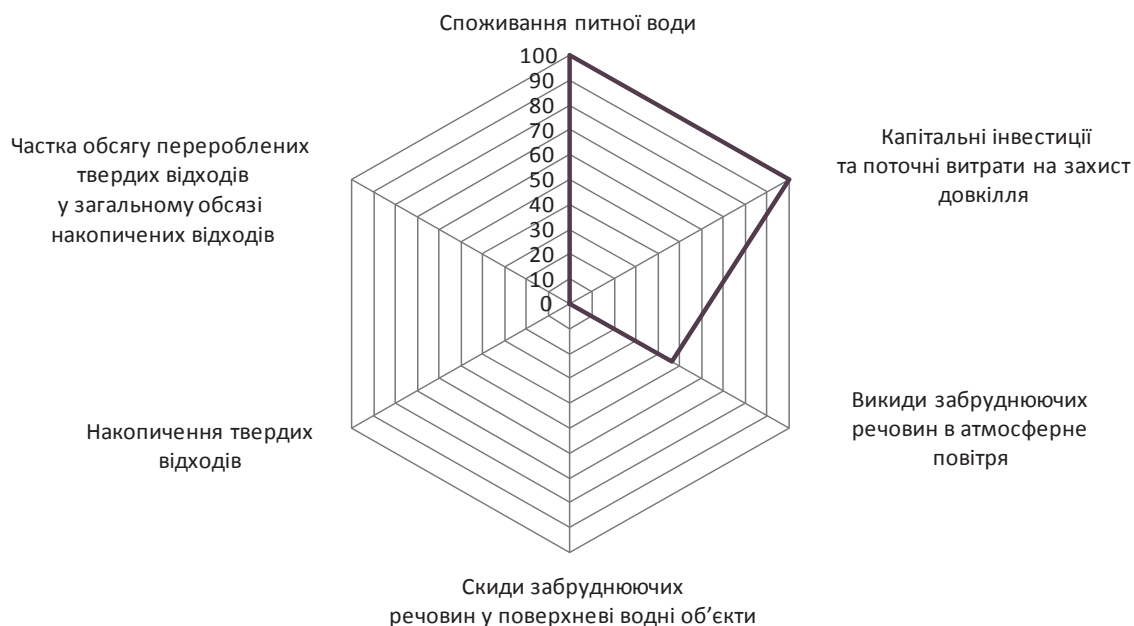
Джерела: Головне управління статистики у Дніпропетровській області; Проект РЕОП.

Підсумки

На Діаграмі 6.12 продемонстровані результати Кривого Рогу за 6 екологічними показниками, а саме позиція міста відносно найкращого результату за кожним показником. Оскільки індикатори вимірювали за допомогою різних одиниць (наприклад, забруднення повітря вимірюється в тоннах на 1 км² площі, а капітальні інвестиції та поточні витрати на захист довкілля — у доларах США на 1 особу), дані на Діаграмі 6.12 були нормалізовані. Тепер значення 100 відповідає найкращому результату, значення 0 — найгіршому результату. На діаграмі є по одній осі для кожного з 6 індикаторів. Результат міста за кожним індикатором позначений на відповідній осі. Чим ближче значення до центру діаграми, тим гіршим є показник міста.

Кривий Ріг має найкращі результати серед міст-конкурентів за показниками споживання питної води (100,0) та капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля (100,0). Найгіршими є результати міста за показниками забруднення води (0,0), накопичення твердих відходів (0,0) і перероблення твердих відходів (0,0). Нормалізоване значення показника забруднення повітря становить 46,9²⁸.

ДІАГРАМА 6.12. ДОВКІЛЛЯ: ПОЗИЦІЇ КРИВОГО РОГУ ЗА КОЖНИМ ПОКАЗНИКОМ ВІДНОСНО МІСТ З НАЙКРАЩИМ РЕЗУЛЬТАТОМ, НОРМАЛІЗОВАНІ ДАНІ²⁸

Джерело: Проект РЕОП.

У Таблиці 6.2 міститься поділ екологічних індикаторів за чотирма категоріями:

- досягнення;
- можливості;
- загрози;
- виклики.

Індикатори відносили до тієї чи іншої категорії відповідно до того, яке нормалізоване значення місто отримало за певним індикатором і як було оцінено минулий п'ятирічний тренд.

Значення індикатора в останній третині нормалізованої шкали (66,8–100,0) трактувалися як досягнення міста. У Кривому Розі такими досягненнями є показники споживання питної води (100,0) та капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля (100,0).

Значення індикатора в другій третині шкали (33,4–66,7) і позитивний п'ятирічний тренд розглядалися як можливості для міста. У Кривому Розі є один такий індикатор — забруднення повітря (46,8).

Значення індикатора в другій третині шкали (33,4–66,7) і негативний п'ятирічний тренд розглядалися як загрози для міста. До цієї категорії не був віднесений жоден індикатор.

²⁸ Формула нормалізації перетворює дані кожного показника в числа від 0 (найгірший результат) до 100 (найкращий результат), навіть у випадках, коли вище значення для певного показника означає поганий результат (наприклад, смертність серед немовлят).

I, нарешті, значення індикатора в першій третині шкали (0–33,3) розглядалися як виклики для міста. У Кривому Розі є три таких індикатори: забруднення води (0), накопичення твердих відходів (0) і перероблення твердих відходів (0).

У Таблиці 6.2 представлено погляд у майбутнє щодо розвитку кожного з екологічних індикаторів за умови, що влада міста не буде реалізовувати політику, спрямовану на них.

ТАБЛИЦЯ 6.2. ПІДСУМКИ БЕНЧМАРКІНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРИВОГО РОГУ У СФЕРІ ДОВКІЛЛЯ

Категорія	Показник	Погляд у майбутнє	
Досягнення	Споживання питної води	😊	П'ятирічний тренд рівня споживання питної води свідчить, що в Кривому Розі спостерігається зниження рівня споживання питної води. З одного боку, зменшення цього рівня може свідчити про ощадливість використання питної води. З іншого боку, для міста характерна гостра проблема споживання якісної питної води. В умовах дефіциту і забруднення водних ресурсів та низької якості питної води рівень споживання питної води й надалі знижуватиметься.
	Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист довкілля	😊	Високий рівень капітальних інвестицій і поточних витрат на захист довкілля, а також позитивний п'ятирічний тренд дають підстави вважати, що міська влада приділяє належну увагу розв'язанню екологічних проблем і питанням екологічної безпеки. Це може сприяти покращенню стану довкілля в місті, який на сьогодні, за оцінками експертів, є надзвичайно складним.
Можливості	Забруднення повітря	😞	Незважаючи на позитивний п'ятирічний тренд, забруднення повітря в Кривому Розі залишається однією з основних проблем міста. Основними джерелами забруднення повітря є підприємства гірничодобувної та металургійної промисловості, а також транспорт. Без системного впровадження екологічно дружніх технологій на підприємствах-забруднювачах і в секторі транспорту ця проблема може стати дуже серйозною для міста.
Виклики	Забруднення води	😞	У Кривому Розі спостерігається дуже високий рівень забруднення води, що зумовлено видобуванням залізної руди та діяльністю металургійних підприємств. Внаслідок підземного видобутку залізної руди шахтами Кривого Рогу відкачуються великі обсяги шахтних вод, які скидаються в поверхневі водні об'єкти без очищення. Складною і поки що не вирішеною екологічною проблемою є утилізація високомінералізованих шахтних вод. Тому забруднення води залишиться надзвичайно серйозним викликом для Кривого Рогу.
	Накопичення твердих відходів	😞	Кривий Ріг характеризується високим рівнем утворення та накопичення твердих побутових відходів. Оскільки перероблення твердих відходів у місті не здійснюється, а також спостерігається негативний тренд щодо накопичення твердих відходів, ситуація й надалі погіршуватиметься.
	Перероблення твердих відходів	😞	Перероблення твердих відходів у місті не здійснюється. Без вжиття відповідних заходів очікувати на покращення ситуації з твердими відходами не доводиться. Викликом для Кривого Рогу є створення належної системи управління відходами. Проблема перероблення відходів потребує економічних стимулів, які б заохочували суб'єктів господарювання до збору та перероблення твердих відходів.

7. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ІННОВАЦІЇ

Високопродуктивна економіка не може функціонувати без інновацій. Інноваційність дає можливість місту чи країні випереджати конкурентів, а інноваційний бізнес створює чи запроваджує нові або кращі ідеї, продукти, послуги, процеси та стратегії. Іншими словами, інновації є основою конкурентоспроможності й сталого добробуту міста та фактором його ефективності в інших сферах.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Євростат визначають інновації таким чином: «Інновації — це запровадження нового чи суттєво покращеного продукту (товару чи послуги) чи процесу, нового маркетингового методу чи нового організаційного методу в бізнесі, організації робочого місця чи в зовнішніх відносинах»²⁹.

Інноваційність надзвичайно складно виміряти. Передусім бажано виміряти результати інноваційної діяльності, тобто вартість нових чи покращених продуктів чи послуг, а також економію витрат, досягнуту завдяки інноваційному процесу. На жаль, є вкрай мало інформації про результати інноваційної діяльності. Міжнародні бази даних ОЕСР та Євростату містять певні дані щодо результатів інноваційної діяльності. Так, Євростат публікує дані щодо вартості продажу нових чи суттєво покращених продуктів і послуг, а також про обсяг експорту продукції та послуг країн Євросоюзу, що пов'язані з економікою знань. Більш поширеними є дані щодо складових інноваційного процесу, які потім використовуються для оцінювання результату інноваційного процесу. Цими складовими є такі показники:

- кількість дослідників чи працівників, задіяних у дослідженнях і наукових розробках;
- витрати на дослідження та наукові розробки;
- кількість зареєстрованих патентів;
- кількість наукових статей;
- витрати на венчурний капітал.

Ці показники можна обчислити для більшості країн, проте інформації про міста майже немає.

Зважаючи на брак даних на рівні міста, оцінку інноваційності Кривого Рогу можна зробити лише опосередковано — через порівняння результатів Дніпропетровської області за низкою показників з відповідними значеннями для України загалом.

Потенціал області до інновацій характеризують два показники — наукові кадри (кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи на 10 000 осіб) та обсяг фінансування інновацій (витрати на дослідження та розробки як співвідношення їх обсягу та ВРП)³⁰. Крім того, важливим є результат реалізації потенціалу інноваційності області, який можна виміряти часткою обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції.

Дніпропетровська область характеризується вищими, ніж середньоукраїнські, значеннями інноваційного потенціалу (див. Таблицю 7.1). Так, кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, становила близько 27 осіб на 10 000 осіб, відповідно до 23 осіб в середньому в Україні. Водночас обсяги фінансування наукових робіт дещо менші (5,8 грн у розрахунку на 1 000 грн ВВП), ніж у середньому в Україні (7,4 грн).

За результатами порівняння інноваційної діяльності область має і сильні, і слабкі сторони. Дніпропетровська область має приблизно втричі меншу, ніж середнє значення в країні, частку обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції (0,8 %). Такий низький показник може свідчити про наявність усталеної структури економіки та типів продукції, яка користується стабільним попитом.

²⁹ OECD and Eurostat, The Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd Edition (Paris: OECD, 2005), p. 46.

³⁰ Оцінка інноваційності за цими показниками не є досконалою, адже дані охоплюють лише промисловість з усіх секторів економіки. Це пояснюється історичними причинами: за радянських часів саме промисловість вважалася найважливішим сектором економіки, і тим, що інформацію про середні та великі підприємства (яких більше саме в промисловості) легше збирати та обробляти.

**ТАБЛИЦЯ 7.1. ПОКАЗНИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
ТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ, 2012 РІК**

Показник	Україна	Дніпропетровська область
Кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, на 10 000 осіб	23,0	27,1
Фінансування наукових і науково-технічних робіт, грн у розрахунку на 1 000 грн ВВП*	7,4	5,8
Частка обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	3,3	0,8

* Дані за 2011 рік.

П'ятирічний тренд за всіма показниками інноваційного розвитку області негативний. Так, частка обсягу інноваційного виробництва промислової продукції стрімко зменшилася впродовж останніх років (з 2,3 % у 2008 р. до 0,8 % у 2012 р.), тим часом як динаміка зменшення частки обсягу інноваційного виробництва за цей період загалом в Україні була повільнішою (з 5,9 % до 3,3 %). Подібна тенденція може бути спричинена деіндустріалізацією області, де саме сектор послуг стає наукомістким і робить дедалі більш важливий внесок у зростання економіки.

Кількість спеціалістів, що виконують наукові роботи, зменшилася незначно (з 28,7 до 27,1 на 10 000 осіб за п'ять років), тим часом як фінансування наукових робіт за цей період зменшилося більш суттєво — з 8,3 до 5,8 грн у розрахунку на 1 000 грн ВВП.

Нисхідний тренд за більшістю показників буде спостерігатися надалі, хоча й повільнішими темпами. Здобутки в інноваційному розвитку області будуть надалі реалізовуватися у великих містах, а також у секторі послуг.

8. ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ДІЛОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Ділове середовище міста — це законодавчий, адміністративний, макроекономічний, політичний та інституційний контекст, що створює потенціал для конкурентоспроможності. Сприятливе, прозоре та справедливе ділове середовище критично важливе для залучення інвестицій і підтримки майбутнього добробуту в місті. Поняття ділового середовища передбачає такі умови та чинники:

- легкість ведення бізнесу, а також відкриття та закриття бізнесу;
- законодавча база та судова система;
- умови для торгівлі та інвестицій;
- виконання контрактів;
- захист прав власності;
- рівень і захист конкуренції;
- податкова система;
- корупція;
- політична стабільність на місцевому рівні;
- функціонування інституцій державної влади та місцевого самоврядування;
- контроль і перевірка бізнесу;
- доступ до інформації, ресурсів, інфраструктури та мереж.

Важливість тих чи інших аспектів ділового середовища може бути різною для різних видів бізнесу та галузей економіки, а також для різних регіонів. Частина з них визначається виключно на рівні центральної влади, інша частина — повністю на місцевому рівні, а також для деяких з них правила і норми визначено національним законодавством, а реальне впровадження залежить більше від місцевої практики.

У світовій практиці немає інтегрального показника ділового середовища, який би об'єднував усі зазначені аспекти ділового середовища та вимірювався ані в межах однієї країни, ані на міжнародному рівні. Це пояснюється як суттєвими відмінностями між політичними та правовими системами різних країн, так і складністю однозначного визначення та вимірювання багатьох компонентів. Крім того, значна кількість показників ділового середовища не внесена до переліку офіційних статистичних даних.

При цьому у світовій практиці, зокрема в діяльності міжнародних організацій і фінансового сектору, вже деякий час використовується ряд інтегральних показників (індексів) та рейтингів, які, зокрема, охоплюють аспекти ділового середовища. Найбільш поширений та авторитетний серед них — щорічний рейтинг ведення бізнесу (Doing Business), що складається Групою Світового банку та охоплює 185 країн світу. Рейтинг дає об'єктивну оцінку бізнес-клімату в країнах світу з точки зору простоти найважливіших для бізнесу адміністративних процедур. Категорії показників відображають:

- 1) рівень міцності правових інститутів, що стосуються регулювання бізнесу: кредитування, захист інвесторів, забезпечення виконання договорів, рішення щодо неплатоспроможності підприємств;
- 2) складність і вартість процедур регулювання: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, оподаткування, міжнародна торгівля. Вартість процедур визначається як коефіцієнт до розміру середнього доходу на 1 особу.

Індекс не містить оцінки всіх аспектів ведення підприємницької діяльності, важливих для компаній та інвесторів, наприклад, не оцінюється якість податкового управління, інші аспекти макроекономічної стабільності, рівень кваліфікації робочої сили або життєздатність фінансових систем.

Вимірювання здійснюється на національному рівні, регіонального розподілу по Україні немає, отже, дані щодо Кривого Рогу за цим індексом отримати неможливо. Утім, опосередковано оцінити рівень привабливості міст України для іноземних інвестицій та легкості ведення бізнесу в них можна на основі результатів України.

Упродовж останніх років Україна дещо поліпшила свою позицію в цьому рейтингу, піднявшись зі 145-го місця у звіті 2012 р. до 112-го у звіті 2014 р. Україна посіла 4 місце у світі серед інших держав, які досягли найбільшого прогресу за останні п'ять років, впровадивши 29 реформ. Україна була лідером, більше ніж інші покращивши умови ведення бізнесу у 2012–2013 рр., впровадивши реформи у 8 з 10 сфер, які досліджує Doing Business.

Зокрема, часові витрати на дотримання вимог податкового законодавства зменшилися на 101 годину за рахунок спрощення декларацій для сплати ПДВ та єдиного соцвнеску, а також удосконалення системи електронного звітування. Крім того, відзначається покращення митного адміністрування в Україні після запровадження нового Митного кодексу. У дослідженні зазначено, що Україна зробила міжнародну торгівлю простішою за рахунок більш швидкого оформлення митних декларацій і зменшення фізичних оглядів товарів.

Можна припустити, що серед усіх компонентів індексу ведення бізнесу деякі зазнають помітного впливу місцевої специфіки, зокрема процедури започаткування справи, отримання дозволу на будівництво, доступ до електричної мережі та реєстрація власності. Місцевій владі доцільно було б звернути увагу на спосіб організації здійснення цих процедур з метою прискорити їх та зробити більш зручними для бізнесу.

Деякі важливі компоненти ділового середовища, не враховані в індексі ведення бізнесу, внесено до іншого міжнародного рейтингу — індексу глобальної конкурентоспроможності, що складається Всесвітнім економічним форумом. Індекс оцінює здатність економік забезпечувати вищу продуктивність бізнесу і, як наслідок, вищі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації. Він порівнює конкурентоспроможність країн за 12 складовими конкурентоспроможності:

- інституції;
- інфраструктура;
- макроекономічна стабільність;
- охорона здоров'я та початкова освіта;
- вища освіта та професійна підготовка;
- ефективність ринку товарів;
- ефективність ринку праці;
- рівень розвитку фінансового ринку;
- технологічна готовність;
- розмір ринку;
- рівень розвитку бізнесу;
- інновації.

Для можливості порівняння рівня конкурентоспроможності країн на різних стадіях економічного розвитку до індексу інтегровано концепцію стадій економічного розвитку країн.

Серед цих складових важливими для ділового середовища визначають інституції, ефективність ринку товарів і праці, рівень розвитку фінансового ринку та рівень розвитку бізнесу.

Інституційне середовище

Визначається правовою й адміністративною інфраструктурою, у межах якої приватні підприємці, компанії й уряд взаємодіють з метою створення добробуту нації. Значущість сприятливого та справедливого інституційного середовища стала більш очевидною під час недавньої фінансово-економічної кризи. Інституції є вкрай важливими для підтримки й посилення нестабільного економічного зростання, враховуючи те, що держава відіграє більш важливу роль на міжнародному рівні для економік багатьох країн.

Ставлення уряду до ринків та свобод, а також ефективність його діяльності відіграють важливу роль: занадто великий апарат і бюрократія, надмірне держрегулювання, корупція, нечесність при складанні й виконанні держзамовлень, недостатність прозорості й надійності, нездатність надавати бізнесу необхідні послуги, політична залежність судової системи призводять до значних економічних втрат та уповільнюють процес розвитку.

Ефективність ринку товарів

Передбачає, що виробляється асортимент товарів і послуг, у яких є потреба, з урахуванням умов попиту-пропозиції. Крім того, ефективний ринок гарантує, що товари будуть ефективно продаватися й купуватися. Сприятлива ринкова конкуренція на внутрішньому й зовнішньому ринках є важливою для підвищення ринкової ефективності і, відповідно, продуктивності бізнесу.

Ефективність ринку праці

Вкрай важлива для забезпечення відповідного розподілу працівників між секторами, що стимулює найбільш ефективне їх використання в економіці та створює необхідну мотивацію для максимальної самовіддачі на робочому місці. Таким чином, ринки праці мають бути гнучкими, щоб бути спроможними швидко та з найменшими витратами переміщувати працівників з одного сектору до іншого й допускати коливання розміру заробітної плати без великих соціальних потрясінь.

Ефективний фінансовий сектор

Дає можливість розміщувати ресурси, заощаджені громадянами країни або інвестовані іншими країнами в ті галузі, де ці ресурси будуть найбільш продуктивними. Розвинений фінансовий сектор спрямовує ресурси на підприємницькі або інвестиційні проекти з найбільш очікуваною нормою прибутковості.

Рівень розвитку бізнесу

Впливає на рівень ефективності під час виробництва товарів і послуг і залежить від двох, поєднаних між собою елементів, — якості бізнес-спільнот країни загалом та якості діяльності і стратегій певних фірм. Ці фактори мають особливе значення для економік, що перебувають на високій стадії розвитку і в яких базові ресурси задля підвищення продуктивності загалом вже вичерпано. Важливою з різних причин є якість бізнес-спільнот і допоміжних галузей у країні, що вимірюється кількісними та якісними показниками національних постачальників і ступенем їх взаємодії.

Переважає більшість показників, що входять до складу зазначених компонентів індексу глобальної конкурентоспроможності, є оцінними та вимірюються за допомогою опитування представників бізнес-спільноти. Загалом цей індекс складається на національному рівні, але в Україні, починаючи з 2008 р., силами Фонду «Ефективне управління» здійснювалося вимірювання та складання рейтингу конкурентоспроможності регіонів.

За результатами 2013 р. Дніпропетровська область відстає від інших областей України за ефективністю інституцій (23 місце серед 27 регіонів України). При цьому за цією категорією ситуація помітно погіршилася за минулий рік. За ефективністю ринку праці та ринку товарів Дніпропетровська область займає середні позиції (16 та 17 місця відповідно). Водночас рівень розвитку фінансового ринку (6 місце) та рівень розвитку бізнесу (3 місце) є конкурентними перевагами Дніпропетровської області. Найбільш проблемними чинниками для ведення бізнесу в регіоні визначено нестабільність державної політики, податкову політику та корупцію.

Також варто зазначити, що в Україні була спроба запровадити регулярне оцінювання умов ведення бізнесу на регіональному рівні через систему виконавчої влади. У 2013 р. Мінекономрозвитку України затверджено порядок здійснення моніторингу умов ведення бізнесу в Україні, що використовує такі індикатори:

- оцінка реєстраційних процедур (до складу рейтингу входять оцінка простоти та зрозумілості реєстраційних процедур; оцінка роботи єдиних реєстраційних офісів; кількість процедур, документів і днів, потрібних для реєстрації; витрати на здійснення реєстрації; оцінка розміру статутного капіталу);
- оцінка системи перевірок (до складу рейтингу входять оцінка ефективності Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»; частота перевірок та їх тривалість; витрати, яких зазнали підприємства і підприємці у зв'язку з перевітками; втрата робочого часу у зв'язку з проведенням перевірок; органи контролю, які найчастіше перевіряють, та дотримання ними норм законодавства під час перевірок; ефективність перевірок);
- оцінка дозвільної системи (ефективність і прозорість дозвільної системи, ефективність роботи дозвільних центрів; кількість дозвільних документів, які необхідно отримати для започаткування діяльності, та кількість інших документів, які необхідно надати для отримання того чи іншого дозвільного документа; терміни отримання дозвільних документів; витрати на отримання дозвільних документів);
- оцінка системи оподаткування (загальна оцінка чинної системи оподаткування, процедур розрахунку окремих податків і зборів (обов'язкових платежів), кількість платежів за минулий рік, витрати часу на їх сплату, сукупний податок у відсотках до валового доходу, ставлення до спрощеної системи оподаткування);
- оцінка технічного регулювання (загальна оцінка процедур сертифікації продукції; проблеми, які виникають при проведенні сертифікації; ставлення суб'єктів підприємницької діяльності до обов'язкової сертифікації; обсяг продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації).

Перше дослідження за цією методикою мало бути проведене у 2014 р.

9. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Людський капітал

Основними проблемами, на вирішення яких потрібно звернути увагу при розробленні місцевої політики щодо покращення людського капіталу в Кривому Розі, є такі:

- високий рівень передчасної смертності, особливо чоловіків;
- старіння населення і робочої сили;
- міграційний відтік населення;
- недостатня кількість студентів ВНЗ і працівників з повною вищою освітою;
- низький рівень зайнятості населення.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- зниження рівня смертності, якій можна запобігти;
- адаптація інфраструктури міста та соціальних служб до потреб людей літнього віку;
- подовження активності людей старшого віку;
- підвищення рівня привабливості міста для мігрантів;
- розвиток системи освіти та підвищення якості освітніх послуг;
- розвиток малого та середнього бізнесу (див. рекомендації з покращення бізнес-середовища).

Зниження рівня смертності, якій можна запобігти

Рекомендації:

- посилити орієнтацію системи охорони здоров'я на профілактичну роботу і своєчасне виявлення небезпечних захворювань. Профілактична робота повинна передбачати як роботу серед всього населення, так і серед пацієнтів молодшого і зрілого віку з метою зменшення ризику захворювань при переході їх у старші вікові групи;
- пропагувати відповідальне ставлення населення до свого здоров'я, поширення здорового способу життя; докладати зусиль до зниження поширення чинників ризику, насамперед поведінкових, зокрема тютюнопаління, надмірного вживання алкоголю, недостатньої фізичної активності;
- організувати зусилля медиків для вчасного виявлення хворих на туберкульоз за зверненням, а також приділити підвищену увагу в групах ризику; підвищити кваліфікацію лікарів щодо діагностики та лікування туберкульозу; підвищити обізнаність населення з симптомами туберкульозу й можливості виліковування цієї хвороби;
- активізувати інформаційно-профілактичну роботу серед молоді (насамперед серед старшокласників, учнів ПТНЗ та студентів-першокурсників) з метою зниження поширеності ризикованої поведінки і зниження ризику зараження ВІЛ;
- реалізувати міську підпрограму з боротьби з раком молочної залози та раком шийки матки, яка передбачатиме такі складові: первинна профілактика, рання діагностика і скринінг, паліативна допомога;
- ввести спеціальне маркування для «здорових» продуктів місцевого виробництва; стимулювати великі мережі супермаркетів та аптек до проведення акцій «День здоров'я» з безкоштовним вимірюванням тиску та визначенням рівня холестерину, промоцією здорового харчування та екологічно чистих продуктів;
- запобігати травматизму та смертності у ДТП через облаштування безпечних переходів, пропаганду відповідальної поведінки пішоходів і водіїв на дорозі, використання пасків безпеки; маркування місць найбільшої небезпеки для пішоходів і водіїв, встановлення «лежачих поліцейських», додаткових знаків чи світлофорів.

Адаптація інфраструктури міста та соціальних служб до потреб людей літнього віку

Рекомендації:

- сприяти розвитку служб соціального та медичного патронажу сімей, в яких є люди літнього віку, що потребують догляду, при активному залученні волонтерів для надання допомоги вдома;

- розширити мережу закладів для надання паліативної та хоспісної допомоги із залученням коштів доброчинних організацій, благодійників, релігійних і громадських організацій, волонтерських служб;
- організувати належну медичну допомогу населенню старшого віку: здійснювати постійний моніторинг перебігу хронічних хвороб, запобігати їх загостренню та виникненню інвалідності;
- підготувати систему охорони здоров'я міста до ймовірного збільшення потреби в певних видах медичної допомоги (онкогінекологія, мамологія, лікування остеопорозу) через зростання кількості жінок літнього віку;
- ввести, поряд з тими, що вже впроваджені, такі форми допомоги людям літнього віку, як:
 - напівстаціонарне обслуговування у відділеннях тимчасового (денного) перебування осіб з частково збереженим ступенем незалежності;
 - надання місць у спеціалізованих будинках для подружніх пар.

Подовження активності людей старшого віку

Рекомендації:

- пропагувати необхідність інвестування в здоров'я впродовж всього життя; здійснювати навчання шляхам «здорового» старіння;
- докладати зусиль до реалізації всіх аспектів «здорового» старіння: збереження здоров'я людей літнього віку, їх соціальної інтеграції, активного та продуктивного життя;
- сприяти адаптації виробничих процесів до можливостей людей старших вікових категорій;
- пристосувати систему професійної освіти до специфіки безперервного навчання в зрілому віці, запроваджувати користування спеціальними підходами і технологіями, а також стимулами для підвищення кваліфікації працівників старших вікових груп;
- організувати належне медичне обслуговування осіб літнього віку, що працюють;
- облаштувати пристосовані для людей з обмеженою рухливістю входи до будівель і транспорту;
- організувати безкоштовні цикли лекцій для населення літнього віку з важливих питань збереження стану здоров'я у старшому віці: профілактика падінь, особливості харчування та профілактика ожиріння, фізична активність у старшому віці та інші;
- пропагувати активне дозвілля та організовувати місцеві культурні і спортивні акції для людей літнього віку; враховувати чисельну перевагу серед населення літнього віку жінок при проведенні міських акцій;
- організовувати акції вихідного дня для пенсіонерів, зокрема кіносеанси, екскурсійні програми для людей літнього віку;
- організувати навчальні тренінги-семінари для людей старших вікових груп, наприклад, навчання базовим навичкам роботи на комп'ютері. Окремі тренінгові програми могли б проводитися при міських бібліотеках чи будинках культури.

Підвищення рівня привабливості міста для мігрантів

Рекомендації:

- розширити спектр отримання освітніх послуг, можливостей отримання престижної професії в місті;
- сприяти створенню привабливого життєвого середовища в місті, яке передбачає не тільки створення робочих місць, систему соціальних послуг і якісне житло, але й культурну політику, оформлення міського простору, наявність розваг і можливостей проведення дозвілля. Метою цих дій є перетворення міста на центр соціального тяжіння для навколишніх територій.

Розвиток системи освіти та підвищення якості освітніх послуг

Рекомендації:

- забезпечити регулярний діалог між навчальними закладами та бізнесом міста з метою визначити перелік спеціальностей, які найбільше користуються попитом, для запровадження відповідних курсів у ВНЗ міста;

- активно запрошувати абітурієнтів на навчання до навчальних закладів міста; пропагувати можливості здобуття вищої освіти в місті;
- розробити та запровадити короткотермінові навчальні модулі у співпраці з підприємствами та галузевими асоціаціями для забезпечення більш практичного спрямування програм освіти на потреби ринку праці;
- модернізувати систему ВНЗ міста через розширення міжнародних зв'язків;
- стимулювати розвиток он-лайн освіти на базі провідних ВНЗ міста.

Інфраструктура

Основними інфраструктурними проблемами, що потребують вирішення в Кривому Розі, є такі:

- незадовільний рівень надання медичних послуг;
- низька якість транспортної інфраструктури;
- недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- модернізація системи медичної допомоги;
- забезпечення ефективного надання транспортних послуг;
- підвищення ефективності туристичної інфраструктури.

Модернізація системи надання медичних послуг

Рекомендації:

- обладнати медичні установи спеціалізованим устаткуванням, особливо коли є критична залежність результату лікування від наявності певного устаткування (устаткування для перинатальних центрів, діагностика та лікування рідкісних і складних хвороб);
- збільшити фінансування закладів охорони здоров'я, які надають первинну медико-санітарну допомогу (консультації лікарів, діагностику захворювань та санітарно-гігієнічне виховання населення);
- запровадити інформаційно-комунікаційні технології в діяльності закладів охорони здоров'я для підвищення рівня продуктивності праці. Так, слід забезпечити необхідні технічні та кадрові ресурси для надання телемедичних послуг (діагностування) жителям міста, а також на комерційній основі для пацієнтів інших міст;
- запровадити проекти з комерціалізації системи охорони здоров'я: розробити програми зі страхування життя городян за участі медичних закладів і підприємств міста та за підтримки міської влади.

Створення ефективної системи надання транспортних послуг

Рекомендації:

- розробити правила та режими руху для вантажних перевезень у місті, що зменшуватиме час перебування вантажного транспорту в місті, заборонити рух великогабаритного вантажного транспорту центральною частиною міста;
- збільшити частку громадського транспорту (зокрема, електротранспорту) у забезпеченні пасажирських перевезень у місті;
- створювати велосипедну інфраструктуру (велодоріжки та паркування для велосипедів) під час реконструкції чи будівництва нової дорожньої інфраструктури в місті, а також розробити міську програму прокату велосипедів, проводити щорічний велофестиваль;
- оприлюднювати інформацію про результати проведення закупівель, дорожньо-ремонтних робіт, проводити регулярний аудит діяльності дорожньо-ремонтних служб міста.

Підвищення ефективності туристичної інфраструктури

Рекомендації:

- ефективно використовувати переваги та особливості міста в туристичній сфері, зокрема такі його сегменти, як бізнес-туризм, конференційний туризм, індустріальний туризм тощо;
- проводити навчання для працівників готельного та ресторанного бізнесу;
- здійснювати моніторинг та реагування на інформацію про місто на туристичних сайтах та Інтернет-сторінках (TripAdvisor, WikiTravel тощо);
- залучати співробітників муніципальних служб та правоохоронних органів до вивчення іноземних мов, заохочувати працівників, що володіють іноземними мовами;
- створити пакетні туристичні продукти в партнерстві з обласними органами влади і бізнесом для підвищення рівня туристичної привабливості міста.

Розвиток бізнесу

Основними проблемами розвитку бізнесу, що потребують вирішення в Кривому Розі, є такі:

- не повністю реалізований потенціал щодо залучення іноземних інвестицій та брак сприятливих умов для розвитку бізнесу, насамперед малого та середнього;
- «старіння» інфраструктури та виробничих потужностей міста.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- підвищення ефективності регуляторного середовища та процесу залучення іноземних інвестицій;
- створення стимулів для модернізації економіки міста.

Спрощення процесу залучення інвестицій та покращення регуляторного середовища в місті

Рекомендації:

- перекладати та оприлюднювати основні нормативно-правові акти та інформацію, які представляють інтерес для інвесторів, англійською мовою;
- переглянути місцеві регуляторні акти, що впливають на діяльність бізнесу, за принципом «регуляторної гільйотини» (скасування зайвих актів);
- оптимізувати процеси муніципального управління та системи надання адміністративних послуг з використанням технології електронного врядування;
- сприяти зменшенню адміністративного тиску на бізнес, зокрема зменшенню кількості перевірок малого та середнього бізнесу;
- налагодити співпрацю місцевих органів влади і об'єднань місцевого бізнесу, зокрема за допомогою діяльності дорадчих органів;
- запровадити недержавні фонди підтримки підприємництва для надання кредитного фінансування малому і середньому бізнесу за рахунок бюджетних коштів і коштів технічної допомоги.

Створення стимулів для модернізації економіки міста

Рекомендації:

- розробити шаблони енергетичних паспортів для будинків, які дають можливість визначити критерії та пріоритетні напрями для термомодернізації житлового фонду і залучати кредити чи здійснювати інвестиції;
- започаткувати процес комерціалізації громадських послуг (перехід на тарифи на комунальні послуги, що покривають капітальні видатки), покращення корпоративного управління комунальними об'єктами, приватизація комунальних об'єктів чи запровадження схем державно-приватного партнерства (водоканалізаційне господарство, тепlopостачання, громадський транспорт, прибирання сміття).

Довкілля

Основними проблемами, на вирішення яких потрібно звернути увагу при розробленні місцевої політики щодо покращення екологічної ситуації в Кривому Розі, є такі:

- високий рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- високий рівень скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти;
- високий рівень накопичення твердих відходів;
- відсутність системи перероблення твердих відходів.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- зниження рівня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- зниження рівня скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти;
- зниження рівня накопичення твердих відходів;
- запровадження системи поводження з твердими побутовими відходами.

Зниження рівня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Рекомендації:

- реалізувати на підприємствах-забруднювачах міста заходи зі зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, у тому числі провести модернізацію обладнання, встановити сучасне високо-технологічне обладнання, запровадити нові методи вловлювання викидів;
- створити умови для залучення підприємствами-забруднювачами фінансових ресурсів на модернізацію виробництва через механізми Кіотського протоколу;
- удосконалювати наявні та впроваджувати нові системи очищення викидів;
- покращити систему моніторингу рівня забруднення повітря шляхом виготовлення та встановлення систем і приладів контролю та обладнання ними пунктів контролю та спостереження за забрудненням атмосферного повітря;
- стимулювати розвиток громадського автотранспорту.

Зниження рівня скидів забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти

Рекомендації:

- здійснювати екологізацію промислових підприємств міста на основі технічних інновацій, зокрема шляхом використання маловідходних, замкнутих технологій;
- посилити нагляд і контроль за скидами з підприємств;
- провести заходи зі зниження впливу хвостосховищ на довкілля, у тому числі відмовитися від регламентного скидання високомінералізованої води в річку Інгулець;
- запровадити моніторинг підземних і поверхневих вод у межах впливу кар'єру, гірничих робіт і хвостосховищ;
- провести модернізацію системи зливових вод з шахт;
- здійснити оцінювання функціонування очисних споруд комунального господарства відповідно до вимог Директиви 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року стосовно очищення стічних вод міста;
- провести реконструкцію очисних споруд каналізації, що незадовільно працюють, із запровадженням новітніх технологій;
- розробити та запровадити на очисних спорудах каналізації автоматизовану систему управління технологічним процесом очищення стічних вод;
- удосконалити технології очищення стічних вод, зокрема від фосфатів та азоту амонійного;
- провести ремонт каналізаційних мереж і забезпечити будівництво нових.

Зниження рівня накопичення твердих відходів

Рекомендації:

- розробити та впровадити механізми фінансово-економічного заохочення суб'єктів господарювання, які прагнуть зменшити обсяги накопичення твердих відходів;
- укласти договори між власниками, користувачами та орендарями житлових будинків, земельних ділянок, суб'єктами підприємницької діяльності щодо вивезення твердих відходів;
- ввести систему штрафів за порушення роздільного збору відходів і самовільне розміщення великогабаритних ремонтних відходів і листя на території контейнерних майданчиків;
- забезпечити функціонування пересувних пунктів для збору відходів побутового електронного та електричного устаткування;
- провести інформаційно-освітню кампанію для населення з висвітлення питань поводження з твердими побутовими відходами.

Запровадження системи поводження з твердими побутовими відходами

Рекомендації:

- посилити контроль за несанкціонованим вивозом будівельних і побутових відходів за межі міста;
- запроектувати та побудувати сучасний полігон твердих відходів;
- встановити прибудинкові контейнери різного кольору для паперу (макулатури), пластику, скла, харчових відходів з метою роздільного збирання твердих побутових відходів;
- на території контейнерних майданчиків або безпосередньо на контейнері через телебачення, пресу розмістити інформацію про обов'язкове укладання договору про надання послуг з вивезення побутових відходів жителями приватного сектору, про оплату за ці послуги, плату за послуги з вивезення великогабаритних, ремонтних відходів, розмістити телефони служб, які це здійснюють;
- встановити спеціальні контейнери для збирання відпрацьованих елементів живлення (батарейок) у магазинах та інших торговельних точках;
- встановити сортувальні лінії та обладнання для сортування твердих побутових відходів;
- встановити обладнання для подрібнення та пресування твердих побутових відходів;
- встановити обладнання для знешкодження ламп, які містять ртуть.

Інноваційний розвиток

Основними проблемами інноваційного розвитку, що потребують вирішення в Кривому Розі, є такі:

- низький рівень фінансування інновацій;
- низька інноваційність продукції підприємств міста.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- заохочення фінансування інновацій з боку бізнесу;
- створення умов для інноваційної діяльності.

Заохочення фінансування інновацій з боку бізнесу

Рекомендації:

- заохочувати благодійників та інвесторів нематеріальними стимулами (почесні наукові звання, номінації «Меценат року», іменні програми (предмети) у ВНЗ тощо), фінансувати наукові дослідження у вищих навчальних закладах міста;
- створити правові передумови для креативного використання приміщень та землі, що перебувають у комунальній власності (колишніх промислових об'єктів, комунальних підприємств), для відновлення ділової активності.

Створення умов для інноваційної діяльності

Рекомендації:

- сприяти створенню спільних навчальних програм, наукових центрів, студентських дослідницьких проектів між ВНЗ міста й найкращими університетами України та інших країн, зокрема в таких сферах, як інформаційно-комунікаційні технології, металургія та машинобудування;
- залучати молодь з регіону до навчання в місті через надання стипендій талановитим студентам (стипендії можуть фінансуватися з міського бюджету та підприємствами міста) та сприяти запровадженню англійських курсів (програм) у ВНЗ міста; запровадити стипендії на навчання (підвищення кваліфікації) викладачів ВНЗ за кордоном.

Ділове середовище

Основними проблемами ділового середовища, що потребують вирішення в Кривому Розі, є такі:

- невисока ефективність товарних ринків і недостатній рівень розвитку бізнес-інфраструктури;
- низька якість державних інституцій.

Завданнями, на вирішення яких має бути спрямована місцева політика, є передусім:

- підвищення ефективності регулювання ринків;
- підвищення ефективності функціонування державних інституцій.

Розвиток товарних ринків і бізнес-інфраструктури

Рекомендації:

- створити систему моніторингу рівня конкуренції на основних ринках (галузях) міста та запобігати монополізації чи надмірному домінуванню на них (разом з Антимонопольним комітетом України);
- створити можливість контролю за податковим адмініструванням у місті з боку представників бізнес-спільноти (передусім малого та середнього бізнесу);
- підготувати інвестиційні проекти та програми розвитку нових пріоритетних бізнес-кластерів, визначених на основі аналізу, здійсненого в межах Проекту РЕОП: будівельного кластеру та кластеру IT- і бізнес-послуг;
- запровадити професійне управління комунальним майном: започаткувати відкриті конкурси на заміщення керівних посад комунальних підприємств, створення наглядових рад.

Підвищення ефективності функціонування державних інституцій

Рекомендації:

- забезпечити захист прав інтелектуальної власності в місті (у межах компетенції міської влади): вчасне реагування на випадки порушення авторських прав (продаж неліцензійної продукції), захист інтересів правовласників у судах;
- підвищити прозорість формування та виконання бюджету міста: публікувати квартальні результати виконання міського бюджету, готувати та оприлюднювати пояснення внесених змін до міського бюджету впродовж року, проводити регулярні бюджетні обговорення із залученням представників громади та преси;
- створити базу даних щодо тривалості та результатів розгляду справ у господарських судах;
- започаткувати регулярне громадське оцінювання роботи правоохоронних органів у районах міста для оперативного покращення якості їх роботи.

ДЛЯ НОТАТОК

Handwriting practice area consisting of 30 horizontal dotted lines.

Проект «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП, www.ebed.org.ua) розрахований на п'ять років (2010–2015 рр.) та впроваджується Конференційною радою Канади (www.conferenceboard.ca) за фінансової підтримки Уряду Канади.

Метою Проекту РЕОП є сприяння стійкому розвитку областей і міст України шляхом розбудови спроможності місцевої влади до планування соціально-економічного розвитку територій з використанням інструментів кількісного аналізу та прогнозування.

Пілотними територіями Проекту РЕОП є Дніпропетровська та Львівська області, а також шість міст України (Львів, Червоноград, Дрогобич, Нікополь, Кривий Ріг та Дніпропетровськ).

Комплексний аналіз соціально-економічного розвитку на основі результатів демографічного, економічного та бюджетного прогнозування, кластерного аналізу економіки та бенчмаркінгу (порівняльного аналізу), що виконується в межах Проекту РЕОП, дає можливість визначати обґрунтовані пріоритети та складати реалістичні плани економічного розвитку вищезазначених міст та областей України, що, зрештою, сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

У межах Проекту РЕОП представники органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади вивчають кращий досвід Канади щодо місцевого та регіонального розвитку. Завдяки напрацюванням Проекту місцева влада може обґрунтовано відстоювати інтереси територіальних громад перед Урядом України та підвищувати ефективність їхньої роботи із залучення інвестицій, кредитів та ресурсів міжнародної технічної допомоги для забезпечення сталого розвитку областей та міст України.

Проект РЕОП впроваджується за фінансової підтримки Уряду Канади

Canada

Government
of Canada

Gouvernement
du Canada

